

Nuorten osallisuus järjestön agendalla — hallintaa vai aitoa osallisuutta

Tanja Neuvonen
Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Sosiaalitieteiden laitos
Sosiologia
Pro gradu -tutkielma
Marraskuu 2020

Sisällys

1 Johdanto	5
2 Tausta nuorten osallisuuden tarkastelulle	7
2.1 Osallisuuden monet määritelmät	10
2.2 Osallisuuden edistämisen historia	13
2.3 Nuorten oikeus osallisuuteen	14
2.4 Osallisuus syrjäytymisen ehkäisyä	16
2.5 Nuorten näkemyksiä osallisuutta edistävästä toiminnasta	17
2.6 Osallisuus järjestötyön keskiössä	20
3 Pyritäänkö nuorten osallisuutta edistävässä toiminnassa nuorten kontrollointiin vai aitoon osallisuuteen?	21
3.1 Nuorten hallinta ja kontrolli osana osallisuuden edistämistä	21
3.2 Ohipuhuminen ja sukupolvien välinen kuilu	24
3.3 Arjen vastarinta	27
4 Aineisto ja menetelmät	28
4.1 Aineisto	28
4.1.1 Etnografinen havainnointi	30
4.1.2 Asiantuntijahaastattelut	33
4.1.3 Palaute- ja ennakkokysely	34
4.2 Menetelmät	35
5 Analyysi	36
5.1 Työpajojen etnografinen havainnointi	37
5.2 Asiantuntijahaastattelut	46
5.3 Palaute- ja ennakkokyselylomakkeet	52
5.4 Laadullinen sisällön analyysi	60
5.4.1 Häilyvät asiantuntijuuden rajat – seksuaalikasvatus hallinnan areenana	60
5.4.2 Kouluympäristö osallisuuden paikkana	65
5.4.3 Ohipuhuttu nuoruus	67
5.4.4 Vastahakoinen nuori kohtaa innokkaan opettajan	68
5.4.5 Tietäväiset tytöt, tietämättömät pojat	72

5.5 Oma henkilökohtainen orientaationi nuorten osallisuuteen	74
6 Johtopäätökset – Aidon osallisuuden jäljillä	75
6.1 Kuinka nuorten osallisuus toteutuu nuorisojärjestön toiminnassa, jonka tavoitteena on nuorten osallisuuden ja aktiivisen kansalaisuuden edistäminen?	76
6.2 Millaisia valtapositioita ja hallintaa nuoriin kohdistuu osallisuutta edistävässä toiminnassa?	79
6.3 Miten nuoret reagoivat osallisuutta edistäviin toimenpiteisiin?	80
7 Diskussio	82
Lähdeluettelo	85
Liitteet	95

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Valtiotieteiden maisteri	
Tekijä – Författare – Author Tanja Neuvonen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Nuorten osallisuus järjestön agendalla – hallintaa vai aitoa osallisuutta			
Oppiaine/Opintosuunta – Läroämne/Studieinriktning – Subject/Study track Sosiologia			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu-tutkielma	Aika – Datum – Month and year 11/2020	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 99	
<p>Tiivistelmä – Referat – Abstract</p> <p>Tavoitteena on kuvata nuorten osallisuutta nuorisotyön kentällä. Nuorisotyössä nuorten osallisuus ja aktiivinen kansalaisuus on usein toiminnan tavoitteena ja nuorisotyön ammattilaiset ovat myös huolissaan nuorten riittävän osallisuuden toteutumisesta. Tämän vuoksi järjestöillä on hyvin monipuolisesti tarjolla osallisuutta edistävää toimintaa ja osallisuuden ammattilaiset on mahdollista myös kutsua esimerkiksi kouluihin pitämään työpajoja. Näiden työpajojen tavoitteena on lisätä nuorten osallisuuden toteutumista. Nuorten aito osallisuus ei kuitenkaan aina toteudu, koska aikuiset pyrkivät omasta ammatillisesta positiostaan myös rajoittamaan nuorten osallisuuspyrkimyksiä. Tämä rajoittaminen voi olla tietoista tai tiedostamatonta. Rajoittaminen on tietoista, kun nuorten katsotaan tarvitsevan toiminnassaan aikuisten ohjausta. Rajoittaminen saa aikaan sen, että nuorten täysivaltainen mahdollisuus osallisuuteen ei toteudu.</p> <p>Nuorten osallisuuden toteutumista voidaan tarkastella Foucaultin vallananalyysin valossa. Osallisuuden edistämisen toteutumiseen liittyy valtasuhteita; mitkä tahot pyrkivät vaikuttamaan osallisuuden toteutumiseen ja ketkä ovat edistämistoimenpiteiden kohteena. Tässä tutkielmassa päähuomio on nuorisotyön ammattilaisten toimissa edistää nuorten osallisuutta, jolloin aikuinen on valtapositiiossa suhteessa nuoreen. Tämän lisäksi mielenkiinnonkohteena on näkemys nuorten vastatoimenpiteistä aikuisten harjoittamaan hallintaan arjen vastarintana, joka näyttäytyy nuorten reaktiona ammattilaisten osallisuustoimia kohtaan. Tällöin nuoret osoittavat aktiivista toimijuutta ja kapinaa ammattilaisten näkemyksiä kohtaan. Nuoret eivät ole vain passiivisesti osallisuutta edistävien toimien kohteena, vaan he monin keinoin ilmaisevat mielipiteensä ja pyrkivät myös vaikuttamaan toiminnan sisältöön.</p> <p>Aineistona on kvalitatiivinen aineisto, mikä koostuu useammasta osasta. Aineisto koostuu pääkaupunkiseudulla toimivan järjestön järjestämien nuorten osallisuutta edistävien työpajojen aikana kerätystä etnografisesta havainnointiaineistosta, työpajojen aikana kootusta ennako- ja palautekyselystä sekä asiantuntijahaastatteluista. Aineiston avulla pyrkimyksenä on tuoda esille, millaista osallisuutta edistävää toimintaa järjestöt järjestävät, millaisia osallisuuden paikkoja tällaisessa toiminnassa nuorille mahdollistuu ja kuinka nuoret itse kokevat mahdollisuutensa aktiivisina toimijoina tällaisessa toiminnassa.</p> <p>Tulokset haastavat järjestöjen mahdollisuuden aidosti osallistavaan toimintaan. Usein hyvää tarkoittavat nuorisotyön ammattilaiset pyrkivät aidosti edistämään nuorten osallisuutta, mutta käytännössä nuorten osallisuusmahdollisuudet ovat rajalliset ja ammattilaiset rajoittavat osallisuuden toteutumista monin tavoin. Usein kyseessä on resurssikysymykset, jolloin nuorilla ei ole mahdollisuutta osallistua toiminnan suunnitteluun. Tällöin toiminnan sisältö määräytyy ammattilaisten oletuksista nuorten tarpeita kohtaan. Toisaalta nuoret myös tarvitsevat toiminnassaan aikuisten ohjausta, koska he eivät pysty täysin itseohjautuvaan toimintaan. Tärkeää onkin toiminnan läpinäkyvyys sen suhteen, mitä osallisuuden edistämällä tavoitellaan ja kuinka suuri rooli nuorilla on tässä toiminnassa. Nuoret eivät myöskään passiivisesti vain tyydy aikuisten heille tarjoamaan toimintaa, vaan pyrkivät omalla arjen vastarinnallaan osoittamaan toiminnan epätydyttävyyden, ja rikkomaan ammattilaisten ennakkoärsityksiä nuorten tarpeista.</p>			
<p>Avainsanat – Nyckelord – Keywords Nuoret, osallisuus, hallinta, riskipuhe, ohipuhuminen, sukupolvi, arjen vastarinta</p>			
<p>Ohjaaja tai ohjaajat – Handledare – Supervisor or supervisors Matti Kortteinen</p>			
<p>Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto, Helsingfors universitets bibliotek, Helsinki University Library</p>			
<p>Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information</p>			

1 Johdanto

Nuorten osallisuus näyttäytyy teemana, josta ammattilaiset usein ovat huolissaan ja esittävät toimenpiteitä osallisuuden edistämiseen. Monet järjestöt mieltävät nuorten osallisuuden edistämisen toimintansa ydinalueeksi. Tällöin herää kysymys, millaista toimintaa osallisuuden edistämiseen pyrkivät toimenpiteet tavoittelevat lisäämään ja, kenen ehdoilla. Usein aikuiset esittävät huolensa siitä, että nuorten toiminta kohdistuu väärin asioihin. Voi olla niin, että nuoret ovat aktiivisia, mutta eri tavoin kuin ammattilaiset määrittelevät aktiivisen yhteiskunnallisen toiminnan, johon otetaan osaa esimerkiksi äänestämällä. Nuoret voivat toimia sellaisin tavoin, jotka ovat vieraita aikuisille, jolloin heidän aktiivinen toimintansa voi jäädä kokonaan huomaamatta.

Osallisuuden edistäminen ei ole myöskään neutraalia toimintaa vaan yleensä toimijat, kuten nuorisojärjestöt, tavoittelevat toiminnallaan esimerkiksi hankkeen rahoittajien hyväksyntää. Usein ammattimaisesti organisoituun toimintaan liittyy myös valtahierarkioita, jolloin osallisuuden ammattilaiset harjoittavat valtaa ja kontrollia nuoriin, joiden toivotaan omaksuvan tiettyjä käytösmalleja, jotta nuorten osallisuus toteutuisi.

Nuorilla on kuitenkin keinonsa vastata aikuisten pyrkimyksiin kontrolloida nuorten toimintaan. Nuoret voivat löytyä täysin uusia aikuisista riippumattomia toiminnan muotoja ja nuorten suhtautumista osallisuustoimenpiteisiin voi tarkastella arkipäivän vastarinnan kautta. Tällöin nuorten osoittama passiivisuus tai vastahakoisuus näyttäytyy aktiivisina reaktioina aikuisten toimintaa kohtaan. Kun hyvää tarkoittava osallisuuden ammattilainen astuu nuorten eteen, nuorten reaktiona on vastahakoisuus. Tämä on seurausta siitä, että toiminta on aikuisten suunnittelemaa ja ohjaamaa, jolloin nuorilla on vain vähän mahdollisuuksia vaikuttaa nuorten osallisuutta edistämään pyrkivän toiminnan sisältöön. Tällöin syntyy ristiriita, kuinka osallistavaa toiminta on, jos nuorille jää rooliksi vain olla osallisuutta edistävän toiminnan kohteina ilman mahdollisuutta vaikuttaa toiminnan sisältöön.

Nuorten osallisuuden edistäminen näyttäytyy ajankohtaisena aiheena, koska monien järjestöjen tavoitteena on nimenomaan nuorten osallisuuden edistäminen. Tällöin järjestöt pyrkivät omalla toiminnallaan luomaan nuorille mahdollisuuksia aktiiviseen kansalaisuuteen. Näihin tavoitteisiin pyritään eri tavoin, eikä myöskään ole täyttä yksimielisyyttä siitä, kuinka nuorten osallisuus tulisi määritellä. Ei ole olemassa myöskään absoluuttisia mittareita siihen, milloin voidaan nähdä osallisuuden edistämisen tavoitteiden toteutuneen.

Tässä tutkielmassani kantavana punaisena lankana ovat havainnoimani seksuaalikasvatustyöpajat, joiden kautta peilaan aiempaa tutkimusta nuorten osallisuudesta. Aineistoni koostuu pääkaupunkiseudulla toimivan järjestön seksuaalikasvatustyöpajasarjoista, joita järjestettiin vuosina 2016–2017. Aineistoni koostuu omien havaintojeni lisäksi asiantuntijahaastatteluista sekä ennakko- ja palautekyselyiden vastauksista. Menetelmällisesti olen lähestynyt aineistoani laadullisen sisällön analyysin kautta.

Seksuaalikasvatuksessa helposti korostuu asetus, jossa viisas opettaja pyrkii valistamaan tietämättömiä nuoria. Nykyisen digitaalisen murroksen aikana ei ole kuitenkaan itsestään selvää, kuka on tiedollisesti viisain. Nuoret kuluttavat paljon mediatuotteita, joissa seksuaalisuus nousee yhtenä teemana esille. Tällöin ennen niin viisaan opettajan oletukset tietämättömistä nuorista eivät välttämättä pidä paikkaansa, kun nuoret ovat sivistäneet itseään mediatuotteiden äärellä. Toisaalta tiedon helppo saatavuus voi aiheuttaa hämmennystä ja kysymyksiä, jolloin aikuisen ohjaus on suotavaa. Kuinka siis löytää tasapaino, kun joukkoon mahtuu niin tietoviisaita kuin hämmentyneitä ja tietoa janoavia nuoria? Yksi vaihtoehto on kysyä nuorilta itseltään, mitkä kysymykset heitä askarruttavat, jotta toiminta olisi aidosti osallistavaa ja mielekästä. Tämän vuoksi aineistoni sisältää myös työpajoihin osallistuneille nuorille suunnatut ennakko- ja palautekyselyt. Erityisenä kiinnostuksen kohteena tutkielmassani on myös, kuinka osallisuuden ammattilaiset hyödyntävät valtapositiotaan ja kuinka eri tavoin nuoret reagoivat osallisuutta edistäviin toimiin. Näihin kysymyksiin pyrin löytämään vastauksia teemoittelemalla aineistoa laadullisen sisällön analyysin avulla.

Tutkielmani rakentuu seuraavasti: Luvussa 2 tarkastelen nuorten osallisuuden erilaisia määritelmiä ja tuon esille, ettei ole olemassa yhtä yksiselitteistä määritelmää, jolla voisi mitata osallisuuden toteutumista. Luvussa 3 perehdyn vallan ja hallinnan teorioihin ja pyrin nostamaan esille sen, kuinka hallinta voi olla hyvin hienovaraista niin, että hallinnan alaiset itse eivät välttämättä tiedosta olevansa kontrollin kohteina. Lisäksi nostan esille arjen vastarinnan käsitteen, jolla pyrin tekemään nuorista aktiivisia toimijoita, ei vain hallintatoimenpiteiden kohteita. Luvussa 4 esittelen käyttämäni aineiston ja menetelmät. Aineistoni koostuu useammasta osasta käsittäen haastattelu- ja havainnointiaineistot sekä ennakko- ja palautekyselyt. Tätä aineistoa lähestyn laadullisen sisällön analyysin avulla. Luvussa 5 esitän analyysini pohjautuen seksuaalikasvatustyöpajoissa kerättyyn aineistoon. Luvussa 6 nostan esiin työni keskeisimmät tulokset ja vastaan teorialuvussa esittämiini tutkimuskysyksiin. Luvussa 7 teen yhteenvetoa aiemman tutkimuksen ja oman työni risteymäkohdista. Lisäksi hahmottelen mahdollisia jatkotutkimusehdotuksia, jotta tulevaisuudessa nuorten osallisuus pääsisi toteutumaan nykyistä paremmin.

2 Tausta nuorten osallisuuden tarkastelulle

Nuorten osallisuudella on omat erityispiirteensä, minkä vuoksi se ei ole suoraan verrattavissa aikuisten osallisuuteen. Ei ole myöskään olemassa yksimielisyyttä nuoruuden määritelmästä, vaan useat tahot ja toimijat ovat pyrkineet tekemään tätä määrittäystä. Ariès tuo esille, että lapsuuteen ja nuoruuteen liitetyt odotukset ovat aina kulttuurisidonnaisia, vahvasti aikaan ja paikkaan liitettyjä, ja tämän vuoksi alati muuttuvia. Tämän hetkinen ymmärrys lapsuudesta on vaatinut tiedon järjestelmällistä keräämistä, mikä on puolestaan synnyttänyt nuoruuden institutionalisoitumisen, kun nuoruuden ympärille on muodostunut moninaisten toimijoiden verkosto. (Ariès 1962, 32–47.)

Nuoruuden lisäksi myös osallisuutta voidaan lähestyä useasta eri näkökulmasta. Pennasen mukaan osallisuutta on usein pyritty lähestymään ratkaisukeskeisesti syrjäytymisen ehkäisynä. Tällöin osallisuuden edistäminen nähdään myös yhteiskunnallisesti

merkittävänä toimintana, minkä tavoitteena on tuottaa yhteiskunnallisesti aktiivisia kansalaisia. Usein osallisuuden edistäminen mielletään keinona syrjäytymisen ehkäisyyn, mutta tämä ei pelkästään riitä määrittelemään osallisuutta, varsinkin jos halutaan huomioida kaikki nuoret. Syrjäytymisen ehkäisyyn tähtäävän toiminnan piiriin kuuluu usein jo valmiiksi heikommassa asemassa olevia nuoria, mutta koko moninaista nuorten joukkoa se ei pysty kattamaan. Tämän vuoksi tulee nostaa esille myös yleisesti aktiivisen kansalaisuuden tavoitetta, jolloin nuoria rohkaistaan toimijuuteen ja osallistumaan yhteiseen päätöksentekoon. (Pennanen 2014, 6.)

Osallisuus ei ole kuitenkaan säännöistä vapaata toimintaa, vaan Horelli ym. selventää, että erilaiset institutionaaliset kehykset rajoittavat nuorten osallisuuden mahdollisuuksia. Esimerkiksi lainsäädäntö ja nuorisotyö muodostavat odotuksia nuorten osallisuuden edistämistä kohtaan. Nämä instituutiot käyttävät myös määritelmävaltaa sen suhteen, millainen toiminta on hyväksyttävää ja millainen osallisuuden muoto on tavoiteltavaa. (Horelli ym. 2004, 139.) Pelkkä nuorten osallistumista tukeva lainsäädäntö ei yksinään riitä nuorten osallisuuden täysimääräiseen toteutumiseen, joten on nostettava tarkasteluun erilaisia toimintoja, joita tarvitaan tukemaan osallisuuden aitoa toteutumista. Esimerkkeinä tällaisesta toiminnasta ovat nuorten osallisuuden edistämiseen pyrkivät nuorisovaltuustot ja -parlamentit, oppilaskunnat ja erilaiset nykyaikaista tekniikkaa hyödyntävät keskustelu- ja aloitejärjestelmät. Uudet toimintatavat pyrkivät omalta osaltaan tukemaan perinteistä nuorisotyötä, jota usein tehdään paikkasidonnaisesti nuorisotaloilla. Nämä osallisuutta tukevat toiminnot tarjoavat nuorille ympäristön, jossa he pystyvät toteuttamaan omia kiinnostuksen kohteitaan. (Horelli ym. 2004, 139). Aktiivinen kansalaisuus voi näyttäytyä monin tavoin, kuten Hellsten ja Martikainen sekä Paakkunainen huomauttavat. Nuorten osallisuus onkin saanut uudenlaisia ilmenemismuotoja, jotka eivät sisälly perinteiseen osallisuuden kenttään. Näitä uusia osallisuuden tapoja kutsutaan uudeksi politiikaksi ja ne usein ilmenevät perinteisten vaikuttamisareenoiden ulkopuolella. (Hellsten & Martikainen 2001, 57–58; Paakkunainen 1999, 63–65.) Osallisuuden käsitteen laajeneminen käsittämään muutakin kuin poliittista osallistumista, on myös kannustanut järjestöjä kehittämään omaa osallisuustoimintaansa, mikä näkyy erilaisena nuorten osallisuutta edistävinä hankkeina.

Nämä osallisuutta tukevat hankkeet tarjoavat nuorille mahdollisuuden aktiiviseen kansalaisuuteen ja omien kykyjen sekä vahvuuksien löytämiseen. Tämä kuitenkin edellyttää hankkeiden olevan aidosti nuoria motivoivia ja, että niissä rohkeasti kehitetään osallisuutta edistäviä ratkaisuja. (Horelli ym. 2004, 139.) Tämän vuoksi hankkeiden tulisi olla nuorisolähtöisiä, jotta nuorten omat ajatukset pääsisivät hankkeissa esille.

Kun suomalaisnuorten osallisuutta tarkastellaan kansainvälisestä näkökulmasta vertaillen eri maiden tilastoja nuorten aktiivisuudesta, suomalaisnuorten osallisuus näyttäytyy ilmiönä ristiriitaiselta. Eurooppalaisessa vertailussa suomalaisilla nuorilla on eniten tietoa yhteiskunnan toiminnasta, mutta he ovat heikoiden motivoituneita osallistumaan. (Suoninen ym. 46–58, 2010). Kun halutaan motivoida nuoria, on syytä huomioida, että pääsääntöisesti nuoret ovat kiinnostuneita itseään lähellä olevista asioista, mutta ilman ohjausta tämä kiinnostus ei välttämättä etene toiminnan tasolle. Periaatteena onkin, että osallisuus ei ole automaattista, vaan se vaatii aktiivista tukea onnistuakseen. (Horelli & Kukkonen 2002.) Nuoret tarvitsevat siis aikuisen ohjausta, jotta osallistavaa toimintaa pystytään toteuttamaan.

Suomalaisnuorten yhteiskunnallinen aktiivisuus ei näyttäydy perinteisenä äänestämisenä tai osallistumisena poliittisten järjestöjen toimintaan (Myllyniemi 2013, 7). Myllyniemen mukaan koulutustasolla on merkittävä rooli nuorten osallisuuteen, koska sillä on selvä yhteys koettuihin vaikutusmahdollisuuksiin yhteiskunnassa. Mitä korkeampi koulutustaso nuorella on, sitä suuremmalla todennäköisyydellä nuori uskoo omiin mahdollisuuksiinsa vaikuttaa. Työelämän ulkopuolella olevilla nuorilla vaikuttamisusko omaan elämänpiiriin on heikompaa kuin heidän uskonsa pystyä vaikuttamaan yhteiskuntaan yleisemmällä tasolla. (Myllyniemi 2013, 44.)

2.1 Osallisuuden monet määritelmät

Osallisuus on mahdollista määritellä monin tavoin ja käsitettä voidaan lähestyä useista näkökulmista. Se voidaan nähdä osana demokratiaa, vaikuttamisena tai syrjäytymisen ehkäisynä. Osallisuuden käsite onkin mahdollista ymmärtää kapeasti tai laaja-alaisesti. Osallisuus on mahdollista käsittää kapeasti rajoittuen vain tiettyjen instituutioiden sisällä tapahtuvaksi toiminnaksi tai puolestaan laaja-alaisemmin, jolloin huomioidaan erilaisten toimintapojen ja toimijoiden kirjo. Kapeasti määritelty osallisuus voi pahimmillaan johtaa siihen, että toiminnassa tapahtuu kasautumista, jolloin vain jo valmiiksi aktiiviset nuoret ovat niitä, jotka nähdään aktiivisina toimijoina. (Kiilakoski ym. 2012, 264.)

Osallisuus liittyy vahvasti demokratian käsitteeseen. Demokratia ei kuitenkaan ole yksiselitteinen käsite, koska sen määritelmät ovat jatkuvassa muutoksen tilassa ja uudelleen määrittelyä tapahtuu jatkuvasti. Osallisuuden kannalta voidaan nähdä, että demokratian toteutumiseen vaaditaan ihmisten täysivaltaista mahdollisuutta osallisuuteen. Koska demokratia on jatkuvien määrittelykampailuiden kohteena, sitä ei voida pitää koskaan täysin valmiina, vaan alati muuttavana. Historiallisesta perspektiivistä demokratia on verrattain nuori käsite, jos sitä tarkastellaan äänioikeuden näkökulmasta. Usein demokratiasta puhuttaessa tarkastellaan lähinnä aikuisten osallisuutta, jolloin nuorten näkökulma jää piiloon. Ongelma nuorten osallisuudessa on usein käytännön toteutuksen tasolla, sillä olemassa olevat lait teorian tasolla velvoittavat nuorten osallisuuden toteuttamiseen. Lakien sisältö ei kuitenkaan aina mutkattomasti siirry ihmisten arkeen. Lait eivät riittävällä tavalla motivoi toimintaan, vaan tarvitaan muita motivoivia tekijöitä. (Tervonen 2009, 7–8.) Aktiivinen kansalaisuus on osallisuustoiminnan ideaalimuoto, mutta tätä tulisi tarkastella myös kriittisesti. Tämä siitä syystä, että aktiivisen kansalaisuuden edistäminen mielletään lähes pelkästään positiiviseksi asiaksi, mutta sitä tulisi pystyä tarkastella myös kriittisessä valossa. Myös kansalaisten kontrollointiin pyrkiviä toimia voidaan nimittää osallisuuden edistämiseksi, jolloin toiminnan todellinen tavoite piiloutuu osallisuuspuheen alle. Tämän koskee myös nuorten osallisuutta, sillä lapsien ja nuorien voidaan haluta omaksuvan tiettyjä yhteiskunnallisesti hyväksyttäviä asenteita ja toimintamalleja osallisuuden kautta. (Kiilakoski ym. 2012, 264–265.)

Nuorten osallisuus ei aina toteudu mutkattomasti. Erilaisia syitä siihen, miksi nuorten osallisuus ei toteudu, voidaan kuvata osallisuuden esteinä. Esteitä on erilaisia, toiset helposti havaittavia ja toiset mutkikkaampia, jolloin niiden havaitseminen ei ole helppoa. Näistä syistä on mahdollista tehdä listaus, jossa hahmottuu yhdeksän erilaista syytä, jotka voivat estää nuorten osallisuuden toteutumisen. 1. Päättäjien intresseissä ei ole nuorten aito osallistuminen. 2. Virkamiesten intresseissä ei ole nuorten aito osallistuminen. 3. Aiemmat negatiiviset kokemukset nuorten osallisuudesta. 4. Asiat suunnitellaan ennen nuorten mukaan ottamista. 5. Nuoret eivät saa tarvitsemaansa tukea. 6. Nuorilla ei ole tietotaitoa osallistumisesta. 7. Asioiden kaunistelu 8. Osallisuusryhmiin valikoituu vain tietyn tyyppisiä aktiivisia nuoria. 9. Vain tietyn tyyppinen osallistuminen koetaan aikuisten toimesta tarpeelliseksi, jolloin osa nuorista karsiutuu, koska toiminta ei ole heille mielekästä. (Tervonen 2009, 15.) Näin ollen aikuisten määritelmät osallisuudelle ja heidän asenteensa osallistavaa toimintaa kohtaan ovat keskeisessä roolissa nuorten osallistavan toiminnan kannalta.

Kun osallisuuden käsitettä lähdetään purkamaan, löytyy useita lähikäsitteitä, joiden avulla osallisuutta pystytään tarkastelemaan. Tällaisia käsitteitä ovat esimerkiksi vaikuttaminen, yhteisöllisyys, mukana oleminen, voimaantuminen ja demokratiakasvatus. Toisesta näkökulmasta tarkasteltuna samaa ilmiötä voidaan myös avata esteiden poistamisen, marginaalisaation ehkäisyn ja syrjäytymisen ennaltaehkäisyn kannalta. (Kiilakoski & Gretschel 2012, 5.) Tällä tavoin jaotellut käsitteet voidaan Thomasin mukaan ryhmitellä kahteen kategoriaan. Tämän jaottelun mukaan riippuu näkökulmasta, tarkastellaanko osallisuutta sosiaalisiin suhteisiin vaikuttamisena vai poliittisiin suhteisiin vaikuttamisena. (Kiilakoski & Gretschel 2012, 5 sit. Thomas 2007, 206–207.)

Kiilakoski ja Gretschel ovat pyrkineet selventämään Thomasin jaottelua niin, että kun korostetaan osallisuuden sosiaalista puolta, silloin se koskettaa kaikkia nuoria. Tästä huolimatta on myös mahdollista kohdentaa osallisuutta edistäviä toimia erityisryhmille, jotka tarvitsevat tukea osallisuuteensa. Puolestaan poliittisiin suhteisiin vaikuttaminen tuo esille vaikuttamiseen, vallan jakoon ja päätöksentekoon osallistumiseen liittyviä seikkoja.

Nämä kaksi kategoriaa, sosiaalinen ja poliittinen vaikuttaminen, kuvaavat osallisuuden moninaisuutta ja käsitteen eri puolia. Usein käytännössä osallisuudesta puhuttaessa nämä kaksi käsitteen eri puolta sekoittuvat keskenään, jolloin voi syntyä virheellisiä tulkintoja osallisuustoimenpiteiden vaikuttavuudesta. (Kiilakoski & Gretschel 2012, 6.) Tämän vuoksi osallisuutta edistettäessä tulisi pohtia osallisuuden määritelmää ja toimintojen päämäärää, jotta on selvää, mihin osallisuuden edistämällä pyritään.

Eri näkökulmat ja määritelmät osallisuudesta eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan niiden merkitys on sidoksissa yhteiskunnalliseen kontekstiin sekä yksilön omaan arvomaailmaan. Tämän lisäksi nämä määritelmät osallisuudesta ovat osin päällekkäisiä, esimerkiksi vallan käsite on mahdollista liittää erilaisiin tarkasteluihin osallisuudesta. (Kivistö 2014, 42.) Osallisuutta ei voida nähdä myöskään pakkona, vaan sen tulee perustua vapaaehtoisuuteen. Tällöin nuorillakin on oikeus kieltäytyä osallisuustoiminnasta ilman että nuoria arvotetaan osallisuusasteen mukaan. (Kiilakoski ym. 2012, 265.)

Osallisuuden käsitteen ymmärtäminen yksipuolisesti ja rajallisesti voi johtaa siihen, että ainoastaan tiettytyyppiset nuoret luokitellaan aktiivisiksi. Tämä aiheuttaa nuorten leimaamista aktiivisiksi ja passiivisiksi. Tällainen luokittelu luo myös hierarkioita nuorten välille. On mahdollista, että toimijat, jotka pyrkivät edistämään osallisuutta päätyvät päinvastoin syventämään nuorten välisiä eroja ja vahvistamaan hierarkioita sekä epätasa-arvoisuutta ryhmien välillä. Instituutiot, jotka pyrkivät edistämään nuorten poliittista toimintaa ja aktiivista kansalaisuutta voidaan nähdä myös nuoria rajoittavina ja kontrolloivina. (Lepola & Kokko 2015, 3–4.) Kiinnostuksen kohteenani onkin, kuinka järjestötoimijat ja ammattilaiset perustelevat nuorten osallisuuden edistämistä ja, ovatko he itse tietoisia toimintaan liittyvistä ongelmakohdista.

Voidaan myös kysyä, minkä tyyppinen toiminta on osallistavaa. Kuinka ohjattua toimintaa voi olla, että osallisuuden kriteerit yhä täyttyvät? Aikuisten kohdentaessa toimintaa nuorille korostuu ohjattu toiminta, mutta osallistavassa toiminnassa myös nuorten oma ääni ja nuorten omista lähtökohdista kumpuavat tarpeet tulisi huomioida. Miten siis osallistava toiminta tulisi määritellä? Onko se toimintaa, mikä on suunnattu kaikille nuorille vai

vaihtoehtoisesti erityisryhmille? Onko osallisuus vaikuttamista vai päätöksentekoa? Kuten edellä esitin osallistava toiminta voi olla kaikkea tätä, mutta toiminnan omat tavoitteet määrittelevät, mistä näkökulmasta osallisuutta tarkastellaan. Usein on nähtävissä, että nuorten näkemykset tulisi huomioida jo projektin suunnitteluvaiheessa, muuten osallistava projekti tukeutuu lähinnä oletuksiin nuorten tarpeista. Osallisuustoiminnalla voidaan tavoitella niin nuorten kontrollointia aikuisten toimesta, kuin myös aitoa tahtoa aktivoida nuoria.

2.2 Osallisuuden edistämisen historia

Osallisuuden historia voidaan paikantaa osaksi lapsuuden historiaa. Lapsuus ei ilmiönä ole muuttumaton, vaan se mikä katsotaan kuuluvaksi lapsuuteen, muuttuu kontekstisidonnaisesti ajan ja paikan mukaan. Nykyaikaisessa merkityksessä lapsuuden synty on vaatinut ymmärrystä lapsuuden erityispiirteistä. Tämän tiedollisen ymmärryksen kasvaessa on myös syntynyt tarve instituutioille, joilla on ohjaava rooli lapsuuteen. (Ariès 1962, 32–47.)

Osallisuuden historiaa tarkastellessa voidaan nähdä, että osallisuudesta käytävä keskustelu ulottuu 1960-luvulle, jolloin keskustelu paikantuu Yhdysvaltoihin ja eri puolille Eurooppaa. Tällä ajanjaksolle leimallista olivat mielenilmaukset, joissa kansalaiset vaativat sananvaltaa päätöksenteossa. Näistä esimerkkeinä olivat opiskelijoiden mielenilmaukset Ranskassa, Vietnamin sodan vastainen liikehdintä sekä kansalaisoikeustaistelut rotukysymykseen liittyen Yhdysvalloissa. Tämän lisäksi syntyi ruohonjuuritason liikkeitä Englannissa ja Saksassa, joissa vaadittiin läpinäkyvyyttä ja vuorovaikutteisuutta hankkeita suunniteltaessa. Näin ollen osallisuuden edistämisestä käytävä keskustelu ulottuu 1960-luvulle, jolloin keskustelu levisi Amerikkaan ja eri puolille Eurooppaa. Hankkeiden suunnittelun poliittisuus oli näiden mielenilmauksien yksi kantavia teemoja. Suunnittelu ei ole neutraali prosessi, vaan siinä aina ajetaan joidenkin ryhmien intressejä toisten ryhmien kustannuksella. (Horelli ym. 2002, 31.)

Koulutuksen merkityksen kasvaessa yksilön tietojen ja taitojen kehittämisestä on tullut koulutuksen ensisijainen tavoite. Osallisuudella on usein ollut nuoria aktivoiva tavoite, jolloin passiivisista syrjäytymisvaarassa olevista nuorista on pyritty muokkaamaan aktiivisia kansalaisia. Nykyisin osallisuustoiminnan kohdentamista suoraan syrjäytyneille nuorille vältetään leimaavan vaikutuksen vuoksi. Osallisuustoimintaa tarjotaan yhä enemmän koko ikäluokalle. Tällöin vaarana kuitenkin on, että toiminnan piiriin hakeutuu jo valmiiksi aktiiviset ja hyväosaiset nuoret, jolloin kuilu nuorten välillä kasvaa entisestään.

2.3 Nuorten oikeus osallisuuteen

Nuorten osallisuutta tarkasteltaessa on ensiarvoisen tärkeää, että on instituutioita ja yhteiskunnallisia rakenteita, joiden tehtävänä on ohjata ja tukea osallisuuden toteutumista. Nämä rakenteet käsittävät lainsäädännön, nuorten osallisuuden ammattilaiset ja resurssit. Tärkeintä on, että nuoret tuntevat tulevansa kuulluksi, muuten rakenteet ovat turhia. Jos nuorilla ei ole tunnetta kuulluksi tulemisesta, aito osallisuus ei toteudu. (Kiilakoski ym. 2012, 9.) Vaikka nuorten osallisuuden toteuttamiseksi on säädetty lakeja ja asetuksia niin kansainvälisesti kuin kansallisesti, tämä ei aina näy käytännön tasolle. Tilanne on usein seurausta siitä, että ohjeita luetaan liian suppeasti eikä oteta huomioon kaikkia mahdollisuuksia, joita lait tarjoavat. (De Godzinsky 2014, 1–3.)

Päätöksenteossa voidaan myös suosia sellaisia käytäntöjä ja käsitteitä, jotka tukevat osallisuuden käsitteellistämistä rajatumminkin. Tämä ohjaa niin puhetta osallisuudesta kuin myös toimenpiteitä, joilla osallisuutta pyritään edistämään. Kallio tuo esille, kuinka lapsuutta ja nuoruutta voi tarkastella arkipäivän toiminnan kautta (policy of everyday life), joilloin lapset ovat aktiivisia toimijoita omassa elämänpiirissään, lähiyhteisössään, vaikka he eivät toimisikaan virallisissa päättävissä elimissä (Kallio 2008, 293–295).

Nuorten mahdollisuus aktiiviseen kansalaisuuteen on niin kansainvälisesti kuin myös kansallisesti määritelty tavoite. Rytioja ja Kallio nostavat esille lukuisia kansainvälisiä ja kotimaisia säädöksiä, joilla on pyritty vaikuttamaan nuorten osallistumismahdollisuuksiin.

Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 4:n mukaan valtioiden hallitusten vastuulla on lasten oikeuksien toteutuminen. Artikla 12 taas mahdollistaa nuorten mielipiteen esille tuomisen ja mahdollisuuden tulla kuulluksi oikeudellisissa ja hallinnollisissa prosesseissa. (UNCRC 1989.) Pyrkimys edistää nuorten osallisuutta on nähtävissä myös Suomen lainsäädännön tasolla. Perustuslain 6.3§ mukaan lapsia tulee kohdella tasa-arvoisesti ja heillä tulee olla mahdollisuus vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon ikätason huomioiden (731/1999). Lisäksi vuonna 2015 säädetyin uuden kuntalain 26§ edellyttää, että kuntiin perustetaan nuorisovaltuusto tai tätä vastaava järjestelmä, jossa nuorten on mahdollisuus osallistua kunnalliseen päätöksentekoon. Tämä mahdollisuus osallistua päätöksentekoon koskee niitä asioita, jotka valtuusto katsoo koskevan erityisesti lapsia ja nuoria. (410/2015.) Lisäksi nuorisolain uudistuksen tavoitteena on entistä paremmin mahdollistaa nuorten osallisuus ja vaikutusmahdollisuuksien toteutuminen (2§, kohta 1). 24§ mukaan viranomaisten tulee järjestää nuorille mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja antaa myös nuorille mahdollisuus tulla kuulluksi. (1285/2016.) (Rytioja & Kallio 2018, 7.)

Erilaiset mielikuvat nuorista toimijoina vaikuttavat nuorten mahdollisuuksiin ottaa aktiivinen rooli yhteiskunnassa. Usein nuorten osallisuutta pyritään toteuttamaan ammattimaisella ja aikuisvetoisella toiminnalla. Jos toiminnan päähuomio on tällaisessa toiminnassa, voi vaarana olla, ettei nuorten omaehtoinen toiminta pääse toteutumaan. (Rytioja & Kallio 2018, 7, 14.) Tällaisesta toiminnasta esimerkkinä voivat olla järjestöjen nuorille suunnatut työpajat, joiden toimintaa ja mahdollisuuksia osallisuuden edistämässä tulen käsittelemään myöhemmin. Myös oma työni on osa tätä jatkumoa, jossa aikuiset määrittelevät tavoitteita nuorten osallisuudelle ja pohtivat ammattilaisten kesken tarpeita nuorille ilman tarkkaa tietoa nuorten todellisista tarpeista.

Nuorten osallisuuden esteenä on usein aikuisten näkemykset nuorten kyvykkyydestä osallistua päätöksentekoon. Nuorten osallisuus on usein lähiympäristöön vaikuttamista, jolloin on tärkeää, että nuoret tulevat kuulluksi päätettäessä lähiympäristöön vaikuttavista asioista. Vaarana on näennäisosallistuminen, jolloin nuoria ei aidosti kuulla tai nuorten vaikuttamismahdollisuuksia tarkoituksellisesti rajataan, jolloin päätöksenteossa ei

huomioida nuorten näkemyksiä. (Kiilakoski ym. 2012, 5.) Tämä voi myös aiheuttaa turhautumista nuorissa, jos heille tärkeisiin asioihin ei löydy tehokasta vaikuttamiskanavaa. Esteet vaikuttamisessa osaltaan sysäävät nuoria uusien osallisuuskanavien pariin, jotka eivät lukeudu perinteisen vaikuttamisen piiriin.

2.4 Osallisuus syrjäytymisen ehkäisyssä

Nuorten syrjäytymisestä on viime vuosina keskusteltu paljon. Keskustelun ongelmana usein on sen leimaavaa sävy, eikä nuoria aina pidetä aktiivisina toimijoina, vaan erilaisten kontrollointitoimenpiteiden kohteina. Syrjäytymisellä kuvataan ilmiötä, johon katsotaan vaikuttavan monia tekijöitä. Yleisimmin kriittisinä riskeinä syrjäytymiselle pidetään vanhemmuuden puutetta, irrallisuutta koulukulttuurista, putoamista koulutuksen ja/tai työmarkkinoiden ulkopuolelle sekä elämänhallinnan ongelmia. (Aaltonen ym. 2015, 9.)

Suomessa osallisuuteen liitetty keskustelu on usein ollut yhteydessä syrjäytymisen ehkäisyyn. Tällöin osallisuuden tavoitteeksi tulee syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aktivointi niin, että heidät voidaan nähdä aktiivisina yhteiskunnan toimijoina (Kiilakoski ym. 2012, 16). Syrjäytymisestä keskustellessa on syytä pohtia, kuka määrittelee nuoren syrjäytyneeksi ja tuleeko määritelmät ulkopuolelta. Usein määritelmät ovat syrjäytymisen ilmiötä yksinkertaistavia, sillä ne lähinnä keskittyvät työ- tai koulupaikan puutteeseen. (Reivinen & Vähäkylä 2013, 9–10.) 2000-luvulla yleistynyt varhaisen puuttumisen malli on aiheuttanut sen, että ammattilaiset tulkitsevat herkästi syrjäytymisen merkkejä nuorissa, mikä kasvattaa syrjäytymisvaarassa olevien nuorten joukkoa. Tämän rinnalle onkin kehitetty myönteisen tunnistamisen mallia, jossa syrjäytymisen ehkäisy perustuu nuorten oman toimijuuden tunnistamiseen. Nuorten omassa arkiympäristössä kokema osallisuus tulisi tunnistaa paremmin, koska vain harvat nuoret ovat kiinnostuneita osallistumaan virallisen tahon osallisuustoimintaan. Nuoret voivat kokea osallisuutta esimerkiksi nettifoorumeille, mutta virallinen toiminta vaikuttamisfoorumilla koetaan liian aikaa vieväksi. Usein tällaiseen viralliseen toimintaan osallistuvat nuoret, joilla on jo valmiiksi vahvat sosiaaliset verkostot. (Kallio ym. 2013, 71–76.)

Syrjäytyminen käsitteenä on luotu lähtökohtaisesti aikuisväestön tarpeeseen. Tämän vuoksi käsitteellä ei pystytä täysin ketterästi kuvaamaan nuorten tilanteita, koska syrjäytyminen mielletään lähinnä työelämän ulkopuolella olemisena. Nuoruus kuitenkin on välitila lapsuuden ja aikuisuuden välissä, jolloin nuoren oma sosiaalinen asema ja paikka yhteiskunnassa ei ole vakiintunut. Tällöin nuoren rooli aktiivisena kansalaisena tai syrjäytyneenä on vielä muutostilassa. Tämän vuoksi osallisuuden edistämiseen pyrkiville hankkeille on tilausta, koska nuorten yhteiskunnalliseen positioon on mahdollista vaikuttaa antamalla nuorille mahdollisuuksia oman ääneen esiin tuomiseen. Näihin vaikuttamisen paikkoihin nuoret tarvitsevat ohjausta, koska harvalla nuorella on riittävästi tietotaitoa, jotta täysimääräinen osallisuus voisi toteutua itseohjautuvasti. (Horelli & Kukkonen 2002.)

2.5 Nuorten näkemyksiä osallisuutta edistävästä toiminnasta

Pelkkä tietoisuus osallisuustoiminnasta ei vielä useinkaan aktivoi nuoria mukaan toimintaa. Nuorilla on usein enemmän kiinnostusta omassa lähiympäristössä ja arjessa toimimiseen kuin yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Nuorten silmissä poliittinen toiminta nuorisojärjestöissä tai asioihin vaikuttaminen ruohonjuuritasolla kansalaisjärjestöissä ei välttämättä näyttäyty houkuttelevana vaihtoehtona. Valmiiksi organisoituun toimintaan osallistuvat yleensä vain kaikkein aktiivisimmat nuoret, mikä voi ulossulkea nuoria toiminnan ulkopuolelle. Juuri itselle sopivan toiminnan löytäminen voi osoittautua haasteelliseksi. (Rinne 2016, 24.)

Nuoret kokevat äänestämisen tehokkaaksi tavaksi vaikuttaa. Ylipäänsä edustukselliseen demokratiaan kuuluvat toimet, äänestäminen ja ehdokkaaksi asettuminen, koetaan vaikuttaviksi. Tämän voidaan myös katsoa heijastavan edustuksellisen demokratian ihanteiden omaksumista. Kuitenkin todellisuudessa nuoret eivät useinkaan käytä näitä tehokkaiksi mieltämiään vaikuttamisen tapoja. Nuorten toiminta on usein järjestäytymätöntä instituutioissa toimimisen sijaan, eikä vaikuttamisen tehokkuus ole nuorille ensisijainen syy osallistua toimintaan. Usein nuorten toiminnan motivoivana tekijänä on halu muuttaa omaa lähiympäristöään. (Kiilakoski 2013, 104–106.)

Nuorten osallisuuden edistämiseen pyrkivät tahot eivät useinkaan pysty tarjoamaan nuorille mielekkäitä ajanviettopaikkoja. Nuoret harvemmin myöskään haluavat käyttää aikaansa näiden instituutioiden toiminnan edistämiseen. Nuoret eivät näe omaa työpanostaan tai rooliaan merkittävänä näiden virallisten tahojen toiminnan kannalta. Nuorten aktiivisempi rooli vaatisi monipuolisempaa keskustelua osallisuudesta, jotta tunnistettaisiin erilaiset osallisuuden muodot. Nuorilla pitäisi myös olla todellista sananvaltaa päätöksenteossa, jotta syntyisi aito kokemus asioihin vaikuttamisesta. (Myllyniemi & Kiilakoski 2013, 118–120.)

Nuorten toiminnassa arjella ja omalla lähiympäristöllä on suuri merkitys omassa toiminnassa. Organisoimaton toiminta omassa lähiympäristössä usein koetaan mielekkäämpänä kuin virallisten toimijoiden järjestämä osallisuutta edistävä toiminta esimerkiksi koulussa tai järjestöissä. Myös ystävyssuhteilla on suuri merkitys nuorten elämässä, jolloin organisoimaton ajanvietto ystävien kanssa koetaan tärkeämpänä kuin osallistuminen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Nuorten vapaa-ajan toimintaan liittyy arvottamista sen suhteen, millainen tekeminen nähdään toivottuna. Monille vanhemmille ohjatut harrastukset edustavat toivotunlaista ajankäyttöä, kun taas vapaa ajanvietto saatetaan tulkita riskinä nuorten kehitykselle. Aikuisten kontrolli ulottuu helpommin ohjattuun toimintaan, jota vanhemmat pystyvät valvomaan ja osallistumaan itsekin toimintaan. (Aaltonen ym. 2011, 50–51.)

Nuorilta itseltään kysyttäessä motiivit osallisuustoimintaa osallistumista kohtaan painottuvat sosiaalisiin suhteisiin liittyviin syihin, jolloin toiminnan puitteissa vahvistetaan sosiaalisia suhteita ja kiinnittymistä yhteisöön. Nuoret kokevat mielekkyyttä toiminnassa, jossa he ovat itse päässeet vaikuttamaan asioihin ja pystyvät myös itse näkemään toimintansa tulokset. (Soininen 1999, 125–126.) Voikin sanoa, että nuorten toiminnan motiivina toimivat mahdollisuus sosiaalisten verkostojen luomiseen, uuden oppimiseen ja voimauttaviin kokemuksiin. Nuorilla, joilla on mahdollisuus ja tuki osallistua omaehtoiseen toimintaan, on myös kykyä kehittää omia taitojaan ja pystyvät hyödyntämään opittua myös muilla elämän alueilla. Usein nuoret päätyvät mukaan johonkin toimintaan sosiaalisten suhteiden vetämänä. Nuoret ovat lähtökohtaisesti

motivoituneita osallistumaan nuorisolähtöiseen, omaehtoiseen toimintaan. Aikuislähtöisessä toiminnassa nuoria täytyy enemmän motivoida ja myydä ajatusta toimintaan osallistumisesta. (Laine ym. 2011, 106–107.)

Lasten ja nuorten osallisuutta ei voida suoraan verrata aikuisten osallisuuteen, koska lasten ja nuorten toiminnassa on omat erityispiirteensä. Toiminnassa tulisi kiinnittää huomiota siihen, onko se lapsi- ja nuorisolähtöistä, joilloin nuoret ovat itse suunnitelleet toiminnan sisältöä ja toiminta on lähtenyt liikkeelle nuorten omista tarpeista. Tämän vastakohtana on toiminta, jonka suunnittelusta ja toteutuksesta vastaavat lähinnä aikuiset, mutta toiminta on kuitenkin suunnattu nuorille. (Kiilakoski & Gretscher 2012, 21.)

Nuoret rohkaistuvat osallistumaan, jos on olemassa konkreettisia esimerkkejä nuorten toiminnasta, joka on tuonut muutosta johonkin havaittuun ongelmaan. Lähtökohtaisesti lainsäädännössä nuorten osallisuusmahdollisuudet ovat turvattu, mutta usein kunnallisella tasolla tarvittaisiin painopisteitä, joihin kuultaisiin nuoria. Tämä varmistaisi sen, että nuorilla olisi mahdollisuus kerryttää kokemusta yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta. (Gretscher 2010, 165.)

Nuorilla voi olla erilaisia esteitä, mitkä vaikeuttavat toimintaan osallistumista. Näitä esteitä voivat olla aika, raha, etäisyys sekä sosiokulttuurisen taustan tuomat esteet, joita voivat olla perhetausta, sukupuoli ja ikä. Myös harrastusmahdollisuuksien vähäisyys tai puuttuminen kokonaan voivat toimia esteenä. Nuoret eivät myöskään aina ole tietoisia kaikista käytössä olevista mahdollisuuksistaan. (Gretscher ym. 2011, 124–125.)

2.6 Osallisuus järjestötyön keskiössä

Nuorisotyön tavoitteisiin on yleisesti liitetty tavoite siitä, että nuorisotyön kautta pyritään edistämään nuorten osallisuutta tietyn yhteisön jäsenenä. Täytyisi kuitenkin myös kriittisesti pohtia, millaiseen yhteisöön nuorten katsotaan automaattisesti kuuluvan, ja onko tällaista yhtenäistä yhteisöä edes olemassa. Globalisaation mukanaan tuomat haasteet ja yhteiskunnan muuttuminen monikulttuurisemmaksi ovat kuitenkin tuoneet nämä

nuorisotyön pyrkimykset näkyväksi ja kritiikin kohteeksi. (Horelli 2007, 218.) Järjestöissä tärkeää on motivoida mukaan muitakin kuin jo valmiiksi aktiivisia nuoria. Tähän tavoitteeseen pääseminen edellyttää mielekästä toimintaa ja yksilöllisten tarpeiden huomioimista. (Söderlund 2012, 210.)

Nuorisotyötä tehdään eri muodoissa, eri sektoreilla, niin järjestö- kuin julkisella sektorilla, jolloin nuorisotyön kokonaisuutta voi olla haastava hahmottaa. Kaiken nuorisotyön yhdistävinä tekijöinä ovat syrjäytymisen ehkäisyyn pyrkivä toiminta sekä nuorten sosiaalisten ja yhteiskunnallisten valmiuksien kehittäminen. (Söderlund 2012, 195.)

Nuorten osallisuuden edistäminen on yksi keskeisin syy, miksi nuorisojärjestöjä ylipäättään tarvitaan. Tällöin esiin pyritään nostamaan nuorisojärjestöjen erityisyys ja ammatillisuus, mikä edesauttaa pyrkimyksiä edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta. (Laitinen 2018, 40—42.) Nuorten osallistumismahdollisuuksien kannalta on kuitenkin kyseenalaista, jos järjestöjen kasvavan ammatillisuuden vuoksi nuorten osallisuus typistyy koskemaan vain aikuisten valmiiksi kehittämään toimintaan osallistumista (Laitinen & Taavetti 2016, 65).

Nuorille suunnatut järjestöt on mahdollista ryhmitellä sen mukaan, kuinka suuren roolin järjestöt antavat nuorten osallisuudelle. Monissa organisaatioissa ja järjestöissä nuorten rooliksi jää lähinnä avustaa aikuisia. On myös järjestöjä, jotka varta vasten tuottavat palveluita nuorille. Tällöin nuorten on mahdollista ostaa palveluita ja jäsenmaksua vastaan nuori pystyy osallistumaan järjestön toimintaan. Osa järjestöistä on myös sellaisia, jotka ovat nimenomaan perustettu edistämään nuorten osallisuutta. Järjestön agendalla voi myös olla nuorten äänen kuuluviin tuominen yhteiskunnallisia asioita päätettäessä. Tällainen ryhmittely tuo näkyville, kuinka eri tavalla toimintaa kohdistetaan nuorille. Osa järjestöistä kokee päätehtäväkseen nuorten osallisuuden edistämisen ja osassa järjestöistä pääpaino toiminnassa on palvelutuotannossa. (Thomas 2007, 214–215.)

3 Pyritäänkö nuorten osallisuutta edistävissä toiminnassa nuorten kontrollointiin vai aitoon osallisuuteen?

Nuoriin kohdistuvat osallisuustoimet voidaan nähdä hallintana ja kontrollina. Seuraavassa luvussa jäsenmän, kuinka nuorten osallisuuden edistäminen on myös osa yhteiskunnassa nähtävissä olevan hallinnan ja riskipuheen kasvua. Lisäksi osallisuutta voidaan tarkastella myös ohipuhumisen, nuorten sivuuttamisen ja sukupolvien välisen kuilun kautta. Hallinta kietoutuu myös vallananalyysiin, mitä tarkastelen Foucaultin vallananalyysin avulla. Tämän jälkeen jäsenmän myös nuorten reaktioita näihin hallinnan ja kontrollin toimiin arjen vastarinnan avulla.

3.1 Nuorten hallinta ja kontrolli osana osallisuuden edistämistä

Hallinnalla kuvataan toimintaa, jolla pyritään vaikuttamaan yksilöiden, yhteisöjen ja kokonaisten organisaatioiden toimintaan. Hallinta on yhteydessä riskipuheeseen, jolloin lapsuutta ja nuoruutta lähestytään huolien, riskien ja vaaranpaikkojen näkökulmasta. Tällaisessa puheessa vaarana on todellisuuden näkeminen kapea-alaisesti vain erilaisten riskien ja huolien kautta, unohtaen ihmiselämän moninaisuus. (Satka ym. 2011, 12,14.)

Lisääntynyt huolipuhe on myös synnyttänyt keinoja, joilla tähän huoleen pyritään vastaamaan. Tällaisista keinosta esimerkkinä on varhaisen puuttumisen malli, jolla on pyritty 2000-luvun alusta lähtien ehkäisemään nuorten syrjäytymistä. Varhaisessa puuttumisessa nuoriin kohdistetaan hallintaa eri alojen ammattilaisten toimesta. (Satka 2011, 61, 65.) Lisääntynyt kontrolli ja hallinta näyttäytyy muutoksina julkisessa keskustelussa, jossa ollaan siirrytty hyvinvoinnista pahoinvoinnin ja huolen tarkasteluun. Tarkasteltaessa poliittista keskustelua voidaan havaita, että 1990-luvun laman myötä nuoriin ja lapsiperheisiin liitetyt pahoinvoinnin kysymykset politisoituivat. (Harrikari 2011, 341–342.)

Lisääntyvä kontrolli voidaan nähdä reaktiona eriarvoisuuden lisääntymiseen. Tällöin kontrollin päämääränä ei olekaan syrjäytymisen ehkäisy, vaan hyväosaisten aseman

turvaaminen ja heidän pärjäämisensä, jotta heidän mahdollisuutensa toteuttaa yksilönvapauttaan ei vaarannu. Tämän näkemyksen mukaan kaikki sellaiset toimet, jotka estävät yksilönvapauden toteutumista tulisi poistaa. (Hänninen 2011, 403.)

Yhdistyneiden kansakuntien (YK) huomautukset vuosituhannen alussa suomalaisten nuorten vaikuttamismahdollisuuksien puutteellisuudesta ovat vauhdittaneet osallisuusmahdollisuuksien kehittämistä Suomessa. Usein osallisuuskanavat ovat lähtöisin aikuisten toimesta, mikä heijastuu nuorten osallisuusmahdollisuuksiin aikuismaisina toimintatapoina, keinoina, joita aikuiset ovat itse tottuneet hyödyntämään päätöksenteossa. Tämä on nähtävillä varsinkin edustuksellisissa elimissä, kuten nuorisoneuvostoissa. (Kiili 2011, 192–195.) Tällöin hyvää tarkoittava osallisuusmahdollisuuksien edistäminen voi lisätä nuoriin kohdistettua kontrollia ja hallintaa, jos toimintaa edistetään vain aikuislähtöisesti.

Koska hallinta ja konnolli liittyy vahvasti valtaan ja vallankäyttöön, käsittelen seuraavaksi Foucaultin käsitystä vallasta. Foucault purkaa moderniin yhteiskuntaan liittyviä myyttejä. Hänen mukaansa myytit koostuivat seuraavista väitteistä: tieteellinen tieto on aina objektiivista, moderni yhteiskunta kehittyy koko ajan suoraviivaisesti eteenpäin vapauttaen yksilöitä vallan alaisuudesta, valta on lähinnä luokkaan liitettävä käsite sekä ihmisyksilöt ovat yhdenmukaisia ja rationaalisia toimijoita. Foucaultin päämääränä oli kyseenalaistaa nämä yllä luetellut uskomukset. Foucaultin mukaan todellisuus muodostuu diskursseista, jotka muodostavat oman totuutensa. Tämän vuoksi esimerkiksi tiede on sosiaalisesti rakentunut eikä objektiivinen. Diskurssit itse luovat kategorioita. Tämän vuoksi myöskään valtaa ei voida pitää vain negatiivisena vaan myös tuottavana. Ihmiset, jotka on luokiteltu tietyn diskurssin mukaan, esimerkiksi rikolliset, vammaiset ja köyhät alkavat uskomään tähän kuvaukseen itsestään. Diskurssit kertovat näille ihmisryhmille, jotka ovat diskurssin kontrollin alaisena, kuuluvatko henkilöt poikkeaviin vai normaaleihin. Ammattilaiset, jotka luovat näitä diskursseja, niin he samalla myös keräävät suuren määrän tietoa ihmisistä, jotka ovat kategorisoitu tiettyjen diskurssien alle. Näiden tietojen avulla nämä henkilöt pyritään muuttamaan dirkurssin määrittelemiksi normaaleiksi yksilöiksi. (Ingles & Thorpe, 179–181.)

Vallankäytön muodoista juuri hallinta on levittäytynyt yhteiskunnan kaikille osa-alueille. Hallinta ei foucaultilaisessa ajattelussa viittaa hallitukseen tai muuhun valtion ylintä valtaa käyttävään elimeen, vaan tarkoittaa tietynlaista hallinnan harjoittamisen tapaa, jossa johtaminen ja ohjaaminen kohdistuvat yksilöiden ja yhteisöjen käyttäytymiseen ja toimintaan (Helén 2010, 28). Hallintaa harjoitetaan julkisen sektorin lisäksi myös taloudessa, mediassa, kulttuurin ja taiteiden alueella, perhe-elämässä sekä uusilla kansalaisyhteiskunnan areenoilla. Hallinta tarkoittaa suunniteltua ja tavoitteellista toimintaa, jolla pyritään ohjaamaan yksilöitä ja yhteisöjä kohti tiettyjä kulloinkin tärkeänä pidettyjä päämääriä. (em. 10–11) Hallinnan analytiikan keskeinen tehtävä ei ole määrittää kenellä tai missä valta on, vaan ennen kaikkea tuoda esille vallan ”näkymättömiä” muotoja ja paikkoja. Samalla hallinnan analytiikan keinoin on mahdollista purkaa vakiintuneita ja harhaanjohtavia valtakäsityksiä. Erilaisten valta-asetelmien esille tuominen hallinnan analytiikan keinoin voi luoda väyliä asioiden totutusta poikkeavaan näkemiseen, ja tuoda sitä kautta uusia näkökulmia yhteiskunnassa toimiviin valtarakenteisiin. (Kaisto & Pyykkönen 2010, 14). Siksi hallinnan analytiikka toimii mielenkiintoisena teoreettisena työkaluna myös oman tutkimuskohteeni tarkastelussa. Hallinnan analytiikan kriittisen luonteen tarkoituksena on ennen kaikkea avata keskustelua vaihtoehtoisille tavoille ajatella ja toimia, sekä tuoda näkyväksi valtasuhteita myös odottamattomissa paikoissa (Ylianttila 2016, 21–22).

Oman aineistoni valossa kiinnitän erityisesti huomiota Foucaultin näkemyksiin seksuaalisuuteen kohdistetusta hallinnasta. Foucault on nostanut esille, kuinka seksuaalisuudesta ei ole suinkaan vaettu, vaan siitä on pyritty puhumaan jatkuvasti. Tämä on paradoksaalista, sillä samaan aikaan seksuaalisuus on ollut voimakkaan rajoittamisen kohteena. Tämä Foucault näkee tyypillisenä seikkana länsimaiden tavalla käsitellä seksuaalisuutta. Tämä näkyy Foucaultin mukaan erilaisten instituutioiden toiminnassa esimerkiksi psykoterapiassa, jossa pyritään rohkaisemaan ihmisiä puhumaan seksuaalisuudesta. (Foucault 1998, 19–20.)

Seksuaalisuudesta puhuminen on osa yhteiskunnallisia käytäntöjä, joilla tuotetaan seksuaalisuutta. Tässä havainnoimani seksuaalisuuskasvatustyöpajat toimivat hyvänä

esimerkkinä. Työpajaa varten toteutetun alkukyselyn mukaan oppilaat kokivat, että he olivat joko saaneet jo tarpeeksi tai liian paljon seksuaalisuuteen liittyvää tietoa, mutta työpajan ohjaajat kokivat vahvasti nuorten tarvitsevan lisää ohjausta. Ohjaajat pyrkivät paikkaamaan nuorten oletettuja tiedollisia aukkoja lämmittelyharjoitusten muodossa.

Työpajakertojen alussa yleensä fasilitaattorit ohjasivat lämmittelyharjoituksia, joiden tarkoituksena oli lisätä keskustelua seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista työpajojen aikana. Yleensä nämä harjoitukset valmisteltiin työpajojen ohjaajien toimesta junassa, kun olimme matkalla pitämään työpajoja. Suunnitteluun ei siis jäänyt juurikaan aikaa. Yksi näistä harjoituksista käsitteli seksuaalisuuteen liittyviä myyttejä.

Myytti: Ainoa oikea parisuhdemalli on miehen ja naisen välinen parisuhde

Nuori1: Jotkut varmasti ajattelevat näin.

Nuori2: Ääriuskonnoissa seksi hyväksytään vain avioliitossa.

Nuori3: Aikuisten välinen sopimus. Kunhan ei eläimiin ja lapsiin sekaannuta.

3.2 Ohipuhuminen ja sukupolvien välinen kuilu

Ohipuhumista on mahdollista käsitteellistää sukupolvien välisenä ymmärtämättömyytenä tai kohtaamattomuutena. Sukupolvien välinen kuilu voidaan nähdä seurauksena ajallisesti nopealle yhteiskunnalliselle muutokselle, mikä on tuonut sukupolvien välille haasteita ja tuonut tarpeen lisätä kommunikaatiota sukupolvien välille. (Mäkelä ym. 2010, 4.) Ohipuhumisella on useita erilaisia merkityksiä. Se voi olla tietoinen keinona, jolla pyritään lisäämään oman ryhmän yhteenkuuluvuutta. Tällöin voidaan myös nostaa esille aiemmin vaiettujakin aiheita, jolloin voidaan rikkoa yhteisesti sovittuja sääntöjä. Toisaalta ohipuhuminen voi kertoa myös päinvastaisesti kohtaamattomuudesta ja konfliktista. Joka tapauksessa ohipuhuminen kertoo aina kommunikaatio-ongelmista, jolloin ihmisten välillä ei ole muodostunut rakentavaa dialogia. Tällöin vain joidenkin näkemykset tulevat

kuulluksi ilman, että kaikkien näkökantoja huomioidaan. Pahimmassa tapauksessa ohipuhuminen johtaa täydelliseen sivuuttamiseen. (Anttila 2010, 6.)

Nuoret voivat myös tietoisesti jättäytyä perinteisen osallisuuden ulkopuolelle ja toimia aktiivisesti perinteisten päätöksentekokanavien ulkopuolella. Tällaista toimintaa kuvataan vastademokratian ja häivedemokratian käsitteillä. (Schoultz 2010, 102.) Järjestelmän ulkopuolelle jättäytymisen vuoksi nuoria pidetään usein haluttomina vaikuttamaan asioihin, vaikka kyseessä voikin olla sukupolvien välinen ero, jolloin eri sukupolvet käyttävät toiminnassaan erilaista poliittista kieltä. Sukupolvien välillä voi olla suuria eroja sen suhteen, millainen toiminta katsotaan oikeanlaiseksi osallistumiseksi. Tämä aiheuttaa sen, että vanhemmat sukupolvet kokevat nuoret vastahakoisiksi, koska he eivät osallistu päätöksentekoon perinteisillä osallisuuden areenoilla. Koska nuorten uudenlainen toiminta näyttäytyy perinteisen päätöksenteon ulkopuolella, se jää usein vanhemmilta sukupolvilta huomaamatta. (Schoultz 2010, 103.)

Ohipuhumisen sijaan on myös mahdollista käsitellä ilmiötä sukupolvien välisenä ymmärtämättömyytenä tai kohtaamattomuutena. Nykyinen yhteiskunnallinen muutos on ollut ajallisesti nopea, mikä on tuonut sukupolvien välille haasteita. Tämä on luonut tarpeen lisätä kommunikaatiota sukupolvien välille, jotta löydettäisiin jonkinlainen yhteisymmärrys yhteiskunnan tilasta. (Mäkelä ym. 2010, 4.)

Sukupolvea usein yhdistää jokin tietty sukupolvikokemus, mutta tämä kokemus ei kuitenkaan kata koko ikäryhmää. Tiettyyn sukupolveen kuulumista ei voidakaan pitää itsestäänselvyytenä. Käytännössä vain osa samaan ikäryhmään kuuluvista jakaa samat kokemukset. (Virtanen 2001). Näin ollen onkin ymmärrettävää, etteivät edes kaikki samaan ikäluokkaan kuuluvat ymmärrä toisiaan, eivätkä jaa samoja kokemuksia keskenään. Usein toisen ymmärtämiseen vaaditaan tiettyjä jaettuja ja yhteisesti ymmärrettyjä kielellisiä ilmauksia sekä yhteisymmärrystä näiden ilmauksien merkityksestä. Nämä ilmaukset myös yhdistävät samaan sukupolveen kuuluvia. Yhteiskunnalliset murrokset ja merkittävät tapahtumat vaikuttavat yksilön lisäksi myös koko yhteiskuntaan ja kokonaisten sukupolvien elämänvalintoihin. (Anttila 2010, 8.)

Sukupolvien välinen ohipuhuminen voi saada hyvin erilaisia ilmenemismuotoja. Se on usein yhteydessä sukupolvien haluun erottautua, mikä on seurausta sukupolvien jakamista avainkokemuksista. Nämä avainkokemukset luovat yhteenkuuluvuutta tai erontekoja, mitkä ilmenevät erilaisina tapoina kertoja näistä tapahtumista. Ohipuhumista tapahtuu myös sukupolvien sisällä, mikä on seurausta saman ikäryhmän erilaisista kokemuksista. Sukupolvia yhdistää iän, ikäluokan ja avainkokemusten lisäksi elämäntilanne. Elämäntilanteeseen liittyvät usein monet erilaiset tekijät, kuten sukupuoli, kansalaisuus, etnisyys, seksuaalinen suuntautuminen ja yhteiskuntaluokka. Tämän lisäksi ohipuhumista ilmenee erilaisissa valta-asemissa. Tällöin ihmiset puhuvat toistensa ohi erilaisista yhteiskunnallisista asemistaan johtuen. Yleisesti ottaen ohipuhuminen on aina yhteydessä valtaan. Nuoruus helposti yhdistetäänkin alempaan asemaan yhteiskunnassa. Nuoruus liitetään myös sukupolvien jakamiin kokemuksiin, jotka luovat raameja ryhmien toiminnalle ja käyttämälle kielelle. (Anttila 2010, 10–11.)

Digitalisaatio on hyvä esimerkki sukupolvien välisen ohipuhumisen kannalta. Vaikka monet sukupolvet ovat omaksuneet internetin käytön osaksi arkeaan, silti se herättää myös ristiriitaisia tunteita ja kysymyksiä. Varsinkin aikuiset ovat huolissaan nuorten uppoutumisesta mediamaailmaan. Välillä esille nousee myös huoli siitä, onko internet lainkaan lasten ja nuorten paikka. Uusi mediamaailma konkretisoi sen, kuinka eri sukupolvet edustavat eri aikakautta ja kokemusmaailmaa. Aikuisten tehtävänä on toimia suunnannäyttäjinä tulevaisuudesta ja yhtä lailla myös menneisyydestä. Nuorten tehtäväksi jää edustaa jotain uutta, mikä ei välttämättä ole helposti ymmärrettävissä vanhemmilla sukupolvilla. (Pohjola & Jokinen 2010, 77–78.) Oma opinnäytetyöni liittyy tähän ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun osallisuuden toteuttamisen tavoista. Tarkastelen myös kriittisesti näiden tapojen taustalla vaikuttavia vallan ja hallinnan rakenteita.

3.3 Arjen vastarinta

Nuorten reaktioita aikuisten kontrollia ja hallintaa kohtaan voidaan tulkita arkipäivän hiljaisen vastarinnan kautta. Usein vastarintaa on tulkittu avoimeksi vastarinnaksi, jolloin se näyttäytyy esimerkiksi kansalaistottelemattomuutena ja poliittisena aktivismina. Tämä lisäksi vastarinta voi olla myös näkymättömämpää, jolloin käytöksen tulkitseminen vastarinnaksi ei aina ole niin suoraviivaista. Tällaista käyttäytymistä voidaan kutsua monilla nimityksillä, joita ovat hiljainen, passiivinen, näkymätön tai arkipäivän vastarinta. (Lehtola & Autti 2019, 7–8.)

John huomauttaa, että jos keskitytään vain avoimeen vastarintaan, jonka tarkoitus on horjuttaa järjestelmää, osa ihmisten toiminnasta jää tämän ulkopuolelle. Arjen vastarinta on hienovaraisempaa toimintaa, jonka tarkoituksena on ilmaista omaa erimielisyyttä asiantilasta, mutta radikaalista muuttaa vallitsevaa tilannetta. (Scott 1985, 289–303.)

Arjen vastarinta voi jäädä huomaamatta, koska sen harjoittaminen ei ole huomiota herättävää, kuten monet symboliset mielenilmaukset, joista Scott nimeää esimerkkeinä nälkälakon tai kantaaottavan pukeutumisen. Hiljainen vastarinta voi kuitenkin olla vaikuttavaa, koska se ei ole valtaapitävien näkökulmasta yhtä uhkaavaa kuin avoin poliittinen vastarinta. Jos yhteiskunnassa tapahtuu muutoksia, niin arjen vastarinnan on myös mahdollista muuttua avoimeksi vastarinnaksi. (Scott 1989, 56–59.) Tutkielmassani käsittelen nuorten osoittamaa toimintaa työpajoja kohtaan arjen vastarinnan avulla. Näin nuorten passiivisuus, mikä näyttäytyy ammattilaisilla haluttomuutena osallistua, muuttuukin aktiiviseksi toiminnaksi, jolla nuoret osoittavat toiminnan olevan heille sopimatonta.

Keskustelu usein käytiin muutamien nuorten välillä muiden pysyessä enimmäkseen hiljaa. Useat nuoret eivät ottaneet väitteisiin lainkaan kantaa. Tarkoituksena oli ottaa väitteeseen kantaa liikkumalla luokassa samaa mieltä—eri mieltä- akselilla.

Nuori4: En jaksa.

Nuori5: Henkisesti ollaan tuolla toisella puolella luokkaa.

Syksyn 2016 työpajan havainnointi.

Aiemmin esittelemäni kirjallisuuden ja teorioiden pohjalta aion vastata tutkielmassani seuraaviin kolmeen tutkimuskysymykseen.

1. Kuinka nuorten osallisuus toteutuu nuorisojärjestön toiminnassa, jonka tavoitteena on nuorten osallisuuden ja aktiivisen kansalaisuuden edistäminen?
2. Millaisia valtapositiioita ja hallintaa nuoriin kohdistuu osallisuutta edistävässä toiminnassa?
3. Kuinka nuoret reagoivat osallisuutta edistäviin toimenpiteisiin?

4 Aineisto ja menetelmät

Seuraavaksi tuon esille, millaisia aineistoja ja menetelmiä olen käyttänyt tutkielmani teossa. Pyrkimyksenäni on ollut lähestyä valisemaani aihetta, nuorten osallisuuden paikkoja ja heihin kohdistuvaa hallintaa sekä kontrollia, erilaisten aineistojen kautta, jotta saisin esiin niin työpajojen ammattilaisten kuin myös nuorten oman ääneen. Analysoin kerättyä aineistoa laadullisen sisällön analyysin avulla.

4.1 Aineisto

Tutkielmassa käytetty aineisto koostuu etnografisesta havainnointiaineistosta, nuorille suunnatusta ennakkokyselystä ja palautelomakkeista sekä asiantuntijahaastatteluista. Keräsin aineistoni korkeakouluharjoitteluni aikana vuosina 2016–2017. Aineistonkeruu tapahtui seksuaalikasvatukseen liittyvän hankkeen puitteissa. Hankkeen tavoitteena oli keskustella seksistä ja seksuaalisuudesta toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevien nuorten kanssa. Työpajojen ohjaajien tehtävänä oli auttaa nuoria seksuaalisuudesta puhumisessa erilaisten toiminnallisten tehtävien kautta luottamuksellisessa ilmapiirissä. Ohjaajien tavoitteena oli varmistaa, että työpajoissa

säilyy kunnioittava ilmapiiri, jossa erilaisia mielipiteitä voi tuoda turvallisesti esille. Hankkeen pyrkimyksenä oli tuottaa työpajojen aikana matalan kynnyksen projekteja uudenlaisen seksuaalikasvatuksen tueksi, jossa keskiössä on nuorten osallisuus ja nuorten äänen esiin tuominen.

Etnografinen havainnointiaineisto koostui neljän työpajan havainnoinnista, jotka järjestettiin peräkkäisten viikkojen aikana kerran viikossa. Havainnointiaineisto sisälsi ainoastaan itse kirjoittamiani muistiinpanoja, koska en saanut lupaa työpajojen nauhoittamiseen. Havainnoinnissa huomio kiinnittyi tilaan, ryhmädynamiikkaan, työpajojen ohjaajien rooliin ja nuorten reaktioihin koskien toiminnallisia tehtäviä. Erityisesti itseäni kiinnosti työpajojen vetäjien tavat ohjata nuoria ja, kuinka tämä ohjaus toteutetaan niin, että nuorilla on mahdollisuus osallisuuteen sekä oman äänen esiin tuomiseen.

Nuorilla suunnattu ennakkokysely (Liite 5) pyrki kartoittamaan nuorten omia toiveita työpajoja kohtaan. Erityisesti ohjaajia kiinnosti tietää etukäteen, mitkä teemat kiinnostivat nuoria ja, millaisin menetelmin nuoret itse toivoisivat näitä aiheita käsiteltävän. Palautekyselyissä puolestaan pyrittiin kartoittamaan työpajojen onnistumista nuorten näkökulmasta. Nuoret saivat lomakkeella tuoda esille työpajojen onnistumisia ja myös esittää halutessaan kritiikkiä hanketta kohtaan.

Asiantuntijahaastattelut (n=2) (Liite 3) pidettiin työpajojen päättymisen jälkeen keväällä 2017. Halusin haastatella hankkeessa mukana olleita ammattilaisia niin, että ääneen pääsisivät sekä seksuaalikasvatuksen kuin myös osallisuuden ammattilaiset. Haastattelut suoritettiin asiantuntijoiden työpaikoilla ja ne olivat kestoaltaan 45–60 minuuttia. Äänitin haastattelut kannettavan tietokoneen äänitystoiminnolla. Äänityksen jälkeen litteroin haastattelut, joilloin kirjoitin kaikki haastateltavien puhutut lauseet ja virkkeet ylös.

4.1.1 Etnografinen havainnointi

Suoritin etnografisen havainnoinnin pääkaupunkiseudulla sijaitsevan ammattioppilaitoksen opiskelijoista koostuneessa ryhmässä. Havainnoinnin kohteena olivat syksyllä 2016 toteutetut seksuaalikasvatustyöpajat, jotka muodostivat neljän työpajan kokonaisuuden. Työpajojen havainnointi tapahtui neljän päivän aikana 13.9., 27.9., 4.10. ja 18.10.2016. Myös keväällä 2017 toteutettiin samanlainen työpajojen sarja toiselle ammattioppilaitoksen opiskelijaryhmällä, mutta tätä en ollut itse havainnoimassa. Kevään työpajojen osalta aineistona toimivat asiantuntijahaastattelut ja nuorilta kerätty palaute.

Suurimmaksi osaksi havainnointi tapahtui yhdessä koululuokassa, minkä perällä istuin kannettavan tietokoneen kanssa. En saanut lupaa työpajojen nauhoittamiseen, joten pyrin kirjoittamaan niin paljon kuin mahdollista. On kuitenkin itsestään selvää, että nauhoituksen puuttuessa kaikki mahdollinen työpajoissa tapahtunut ei ole päätynyt paperille. Tapahtumat ovat suodattuneet ja tiettyihin asioihin olen kiinnittänyt enemmän huomiota, kun taas jokin on jäänyt tyystin huomaamatta. Erityisesti huomioni kohteena on ollut itse tila, tutkimushenkilöiden tilankäyttö ja puheenvuorojen jakautuminen osallistujien välillä sekä ohjaajien kohdistamat toimet nuoria kohtaan. Myös asiantuntijoiden ja nuorten välinen vuorovaikutus on ollut huomioni kohteena. Koska tutkimuskohteena olevat kaksi ammattioppilaitoksen opiskelijaryhmää erosivat sukupuolijakaumaltaan radikaalisti toisistaan, en ole voinut myöskään välttyä vertailemasta ryhmien välisiä eroja tämän jakauman kannalta.

Pääsy tutkimuskentälle tuntui aluksi vaivattomalta, koska tämä onnistui työharjoitteluni puitteissa. Kentälle pääsyn helppouden kääntopuolena oli, etten juurikaan ehtinyt valmistautua havainnointeja varten, koska työpajojen aikataulu oli ennalta määrätty. Tämän vuoksi ensimmäisellä havainnointikerralla itselläni ei ollut tarkkaan rajattua tutkimuskysymystä havainnoinnin tueksi. Työpajojen kuluessa myös selvisi, ettei kentälle pääsy ollutkaan niin mutkatonta kuin olin aluksi uskonut. Olin saanut harjoitteluni

ohjaajalta käsityksen, etten tarvitse hankkeen puitteissa erillistä tutkimuslupaa, mutta ennen viimeistä työpajaa selvisi, että lupa tulee pyytää ammattioppilaitokselta.

Tutkimuksen eettiset näkökohdat tulivat korostetusti esille, koska havainnointi tapahtui koulussa. Jotta pystyin varmistumaan oppilaiden vapaaehtoisuudesta osallistua tutkimukseen, opiskelijat allekirjoittivat suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta (Liite 2), missä tuotiin esille tutkimuksen luonne ja osallistumisen vapaaehtoisuus. Tämän lisäksi nuorille oli myös lähetetty etukäteen informaatiokirje (Liite 1), jossa taustoitin pro gradu -työtäni ja työlle asetettuja tavoitteita. Tämä vapaaehtoisuus voidaan kuitenkin kyseenalaistaa, koska havainnointi tapahtui kouluympäristössä oppituntien aikana, jolloin oppilaiden oletettiin osallistuvan näille tunneille. Joidenkin nuorten osalta oli myös vaikea saada heidät edes lukemaan suostumuslomaketta. Luulen, että kyse oli enemmän yleisestä passiivisesta käytöksestä, eikä niinkään negatiivisesta asenteesta tutkimusta kohtaan. Ainakaan yksikään nuorista ei selvästi ilmaissut haluttomuuttaan osallistua tutkimukseen.

Alun perin tarkoituksena oli nauhoittaa nuorten ryhmäkeskusteluja kolmella nauhurilla, mutta hankkeen projektipäällikön mukaan tämä olisi vaikuttanut nuorten puheeseen ja vaarantanut hankkeen luottamuksellisuuden nuorten silmissä. Näiden eettisten näkökohtien vuoksi en voinut nauhoittaa keskusteluja, vaan kirjoitin itse muistiinpanoja omien havaintojeni pohjalta. Tällöin havainnointiaineisto on valikoitunut, koska en voinut havainnoida kaikkea työpajoissa tapahtuvaa toimintaa, vaan jouduin rajaamaan havainnoinnin kohdetta. Työpajojen aikana muodostettiin kolme projektiryhmää ja kiersin vuorotellen näissä ryhmissä, jotta sain käsityksen kaikkien ryhmien toiminnasta.

Vaikka eettiset näkökohdat ovat tärkeitä, keskiössä tulisi kuitenkin olla tutkimuksen tehokas suorittaminen. Tällöin tutkimukselle ei voida asettaa absoluuttisia sääntöjä, vaan tutkijan tulee tilanteen mukaan pyrkiä toimimaan eettisesti ja omien arvojensa mukaisesti. Tämä ei kuitenkaan eroa paljoakaan ihmisten tavallisesti arkikäyttäytymisestä, sillä ihmiset joutuvat omassa toiminnassaan jatkuvasti huomioimaan muut ihmiset. On myös tilanteita, joissa tutkija voi olla pakotettu luopumaan tutkijan roolistaan esimerkiksi kohdatessa väkivaltaa tutkittavia kohtaan, jolloin tutkija ei voi vain havainnoida

tapahtumia. Tutkija on osa sosiaalista maailmaa, mitä itsekin tutkii. Näin ollen altis samoille heikkouksille ja rajoituksille kuin muutkin ihmiset. (Hammersley ja Atkinson 2007, 228–229.) Itse koin, että tutkimuksen teon eettiset toimintatavat tulevat luontevasti osaksi tutkimusta, enkä juurikaan kyseenalaistanut niitä. Kaikkia eettisiä ratkaisuja ei usein voida tehdä tutkimuksen alussa, vaan neuvottelu ja harkinta eettisten ratkaisujen osalta jatkuu koko kenttätöön ajan, ja usein myös sen jälkeen.

Työpajojen rakenne teki havainnoinnista haastavan. Työpajojen aikana kolme ryhmää työskentelivät aina samanaikaisesti, joten en pystynyt havainnoimaan kaikkia ryhmiä yhtäaikaan. Tähän ratkaisuna kiersin vuorotellen ryhmissä, jotta saisin pääpiirteisen kuvan siitä, mitä jokaisessa ryhmässä tapahtuu ja mistä keskustellaan. Kirjoitin havaintoja koko ajan kentällä ylös, sillä muuten yksityiskohdat olisivat voineet unohtua. Jälkikäteen olen kirjoittanut auki omia muistiinpanojani helpottamaan analysointia. Etnografinen kenttätutkimus usein määritellään pitkäaikaiseksi havainnoinniksi ihmisten luonnollisissa ympäristöissä tarkoituksen kuvata sosiaalisten elämää ja prosesseja (Emerson ym. 2007, 365–366). Koska oma havainnointini oli verrattain lyhytaikaista, hieman kyseenalaistin sitä, voiko tällaisen havainnoinnin avulla saada selville tarpeeksi tutkittavasta ilmiöstä. Emersonin ym. (2007) artikkelissa tuodaan myös esille, kuinka kenttä on aina konstruoitu, tuotettu, jolloin erilaiset intressit ja sitoumukset vaikuttavat siihen, mikä nähdään tärkeänä ja relevanttina. Tämä vaikutti myös omaan havainnointiini. Kun keskityin havainnoidessani johonkin tiettyyn näkökulmaan, tämä valittu näkökulma ohjasi havainnointiani tutkimuskentällä. Valittu näkökulma ohjasi omaa katsettani ja huomioni kiinnittyi toimintaan, joka vahvasti valitsemaani näkökulmaa.

Havainnointia helpottaa, jos on valmiiksi mielessä tutkimuskysymys, jolloin omaa katsetta voi tietoisesti ohjata tarkastelemaan tapahtumia halutusta näkökulmasta. Itselläni ei ollut työpajan aluksi vielä tarkkaa suunnitelmaa, mistä näkökulmasta havainnoisin työpajoja. Havainnoinnin aikana voi myös tehdä liian pitkälle meneviä tukintoja, jos ei tunne riittävästi havainnoinninkohteena olevia informantteja. Havainnointi tapahtui ammattioppilaitoksessa, missä kielenkäyttö nuorten välillä oli välillä hyvin roisia. Aina ei ollut selvää, milloin nuoret vitsailivat vai oliko kyse enemmänkin kiusaamisesta. Tällöin

saatoin tehdä nuorten puheista vääriä johtopäätöksiä, koska en ymmärtänyt heidän keskinäistä sanailuaan. Välillä koin myös turhautumisen tunteita, koska nuorista oli vaikea saada juuri mitään aiheeseen liittyvää irti. Ongelma liittyi lähinnä työpajojen rakenteeseen, jotka keskittyivät enemmän projektitöiden tekemiseen seksuaalisuudesta keskustelun sijaan.

Nuorille suunnatussa toiminnassa haasteena voi olla nuorten erilaiset valmiudet osallistua toimintaan. Toiset ovat luontaisesti aktiivisemmin mukana, kun taas osalle luontavempaa on vetäytyä ja seurata sivusta toimintaa. Osallisuustoiminnan tärkeänä periaatteena on toiminnan vapaaehtoisuus, joten erilaisille tavoille osallistua pitää jättää tilaa. Nuorille suunnatuissa hankkeissa helposti käy niin, että nuorten keskusteluissa ei päästä kovin syvälle aiheeseen, vaan jäädyään pinnallisemmalle jutustelun tasolle. (Tervonen 2009, 16.) Tässä ammattilaisten rooli korostuu, jotta rupattelusta päästään siirtymään perustavanlaatuisempaan aiheen käsittelyyn.

Sosiologinen tutkimus vaatii aktiivista kuuntelua ja tämän kuuntelun avulla on tarkoitus pystyä kyseenalaistamaan aiempia käsityksiä sosiaalisesta todellisuudesta (Back, 2007, 9–8). Huomasin havainnointia tehdessäni pyrkiväni aktiivisesti kiinnittämään huomiota siihen, mitä jätetään sanomatta tai tekemättä. Tällöin huomio kiinnittyi hyvin intensiivisesti havainnoinnin kohteeseen. Esimerkiksi nuorten asenne työpajaa kohtaan tuli ilmi toiminnan kautta, sillä hyvin harva nuori esitti verbaalisesti kritiikkiä työpajaa kohtaan. Tällöin huomio kiinnittyi muun muassa nuorten passiivisuuteen, myöhästelyyn ja ohjeiden noudattamatta jättämiseen.

4.1.2 Asiantuntijahaastattelut

Suoritin kaksi noin 45 minuutin mittaista asiantuntijahaastattelua. Nämä asiantuntijat toimivat myös havainnoimieni seksuaalikasvatustyöpajojen vetäjinä. Toinen asiantuntijoista määritteli itsensä nuorten osallisuuden asiantuntijaksi ja toinen puolestaan määritteli seksuaalikasvatuksen omaksi osaamisensa ydinalueeksi. Molemmat haastattelut suoritettiin asiantuntijoiden työpaikoilla työpäivän aikana. Molemmat haastattelut

nauhoitettiin ja käytin haastatteluissa samaa haastattelurunkoa, jotta haastattelut olisivat vertailukelpoiset toisiinsa nähden. Haastattelurunko koostui puolistukturoidusta haastattelurungosta, johon olin listannut eri teemojen alle 16 kysymystä. Haastattelu oli hyvin vapaamuotoinen, jolloin haastateltavilla oli myös mahdollisuus tuoda esiin asioita haastattelurungon ulkopuolelta. Itselleni oli selvää, että halusin haastattelujen avulla saada selville asiantuntijoiden näkemyksen työpajojen onnistumisesta osallisuusnäkökulmasta. Haastattelujen avulla pyrin selvittämään erityisesti, kuinka asiantuntijoiden mielestä nuorten osallisuus työpajoissa mahdollistui. Osallisuuden toteutuminen oli nostettu koko projektin päätavoitteeksi, joten oli oletettavaa, että nuorten osallisuuteen kiinnitettiin erityistä huomiota.

Haastatteluja varten muodostin puolistrukturoidun haastattelurungon, jonka avulla pyrin kartoittamaan nuorisotyön ammattilaisten näkemyksiä osallisuutta edistävään toimintaan. Asiantuntijahaastatteluissa päämielenkiintonani oli selvittää, kuinka ammattilaisten näkemyksen mukaan työpajoilla pystyttiin vastaamaan tavoitteeseen, eli nuorten osallisuuden edistämiseen. Lisäksi toivoin selvittäväni, kuinka onnistuneena työpajojen ohjaajat pitävät työpajoja ja, kuinka heidän mukaansa nuoret reagoivat ohjattuun toimintaan. Haastattelujen tarkoituksena oli myös selvittää, kuinka hyvin omat havaintoni työpajojen kulusta vastasivat ammattilaisten omia näkemyksiä. Halusin myös vertailla ammattilaisten näkemyksiä keskenään, koska haastatellut ammattilaiset lähestyivät työpajojen teemaa eri näkökulmista, toisen ollessa osallisuuden ammattilainen ja toinen seksuaalikasvatuksen asiantuntija.

4.1.3 Palautelomakkeet ja ennakkokysely

Palautelomakkeiden ja ennakkokyselyn avulla pyrin kartoittamaan nuorten omia näkemyksiä osallisuutta edistävästä toiminnasta, ja kuinka onnistuneena he pitivät työpajamuotoista toimintaa. Tämä lomakeaineisto mahdollisti sen kartoittamisen, millaisia odotuksia nuorilla oli työpajoja kohtaan ja kuinka nämä odotukset toteutuivat työpajojen kuluessa.

Ennakkokysely (Liite 5) toteutettiin ensimmäisen työpajakokonaisuuden yhteydessä ennen ensimmäistä tapaamista. Ennakkokyselyn tavoitteena oli orientoida nuoret työpajoissa käsiteltävään teemaan. Ennakkokyselyssä haluttiin erityisesti selvittää, millä tavoin nuoret haluaisivat, että seksuaalisuuten liittyviä teemoja käsitellään ja, kuinka paljon heillä on jo ennestään tietoa asiaan liittyen. Ennakkokysely toteutettiin sähköisesti Webropol-alustalla tutkittavan ryhmän yhden oppitunnin aikana. Toisen työpajakokonaisuuden osalta ennakkokyselyn sijaan oppilaita lähestyttiin videotervehdyksellä, jonka he katsoivat ennen ensimmäistä työpajatapaamista. Toisen työpajakokonaisuuden kohdella ennakkokyselyä ei pidetty tarpeellisena, koska kyselyssä esiin nousseet teemat eivät erityisesti tuntuneet kiinnostaneen nuoria työpajan aikana. Käyn kuitenkin läpi ennakkokyselyn tuloksia, koska ne paljastavat nuorten asenteita työpajaa kohtaan. Kyselyyn vastasi yhteensä 16 opiskelijaa (n=16).

Palautekysely kerättiin nuorilta viimeisen työpajakerran loppuun, jolloin nuoret saivat kirjallisesti esittää oman mielipiteensä työpajan onnistumisesta. Tämä oli myös tapa saada nuorten omat näkemykset esille, koska suurin osa nuorista ei tuonut selkeästi esille omia näkemyksiään työpajojen onnistumisesta työpajojen aikana. Palautekysely toteutettiin sähköisesti Webropol-alustalla. Palautekysely muodostettiin työpajaa koskevista väittämistä, joihin nuoret vastasivat seuraavan likert-asteikon mukaisesti: täysin samaa mieltä, samaa mieltä, en osaa sanoa, eri mieltä, täysin eri mieltä. Lisäksi palauteesta oli myös vapaa kirjoitusosio, jossa nuoret saivat tuoda esille oman mielipiteensä työpajojen onnistumisista ja antaa kritiikkiä työpajoista.

4.2 Menetelmät

Aineiston analyysissä pyrin hyödyntämään laadullista sisällön analyysiä (Liite 4) ja pyrkimyksenäni oli löytää aineistosta toistuvia teemoja. Teemoittelu tapahtui purkamalla havainnointiaineisto ja haastatteluiden litteroinnit osiin, ja vertaamalla aineistosta esiin nousseita toistuvia teemoja. Olen nostanut tarkempaan tarkasteluun teemot, jotka tulivat esiin molemmista aineistoista. Aineistoista esiin nousevia teemoja olivat ohjaajien nuoriin kohdistama hallinta, tilallisuus, nuorten vastarinta ja sukupuoli. Erityisen mielenkiintoista

oli aineistossa toistuva nuorten osoittama vastarinta työpajaa kohtaan. Joskin tiedostan, että tämän ikäisillä nuorilla (suurin osa 18–20 vuotiaita) voi olla kiusallista puhua seksuaalisuuteen liittyvistä teemoista, jolloin ulospäin näyttäytyvä passiivisuus ja negatiivisuus johtuukin kasvojen menetyksen pelosta omassa vertaisryhmissä.

Havainnoinnin päämääränä oli tarkastella, kuinka nuoret keskustelevalle seksuaalisuudesta ja millaisin menetelmin nuoret toivovat seksuaalikasvatusta kehitettävän. Mielenkiinnonkohteena on myös, kuinka työpajojen ohjaajat pyrkivät edistämään nuorten osallisuuden toteutumista ja millaisia hallintakeinoja ohjaajat käyttävät nuoriin pyrkiessään toteuttamaan työpajalle asetettuja tavoitteita. Työpajat toteutettiin pääkaupunkiseudulla ammatillisessa oppilaitoksessa.

Metodina käytin osallistuvaa havainnointia. Työpajojen aikana otin myös itse ammattiposition esitellessäni työpajoihin osallistuvalla ryhmällä ennakkokyselyn tuloksia. Tämä saattoi myös vaikuttaa omiin havaintoihini kentällä, koska nuoret saattoivat suodattaa puheitaan ammattilaisten läsnäollessa. Koska toimin yhdellä työpajakerralla alustajana ja kuuluin harjoittelijana myös työpajaa organisoivan järjestön henkilökuntaan, nuoret mieltivät minut todennäköisesti enemmän työpajan ohjaajaksi kuin neutraaliksi havainnoijaksi. Ennakkokysely oli lähetetty tälle ryhmälle etukäteen, jotta työpajojen vetäjät saisivat paremman käsityksen siitä, millaiset aiheet nuoria kiinnostivat ja millä menetelmillä he toivoivat seksuaalisuutta käsiteltävän.

5 Analyysi

Seuraavaksi esittelen tutkimusaineistostani esiin nousseita havaintoja ja esitän oman analyysini näiden havaintojeni pohjalta. Aineiston jäsenysperiaatteena olen käyttänyt teemoittelua. Näiden teemojen muodostusperiaate on ollut aineistolähtöinen ja analyysiyksikkönä on toiminut aineistosta nousevat merkityskokonaisuudet. Pyrin luomaan kokonaiskuvan, jossa yhdistelen eri aineistoista saamani tiedot yhdeksi kokonaisuudeksi, joka tuo esille järjestöjen osallisuustoiminnan mahdollisuudet ja esteet

nuorten osallisuuden toteutumiselle. Tällä tavoin olen pystynyt vahvistamaan menetelmällistä johdonmukaisuutta triangulaation avulla.

5.1 Työpajojen etnografinen havainnointi

Työpajojen rakenne syksyn 2016 työpajoissa muodostui niin, että työpajan alussa oli johdanto-osuus, mikä koostui tietopainotteisesta osuudesta. Jokaiselle työpajakerralle oli määritelty oma teemansa, jota johdannossa pohjustettiin. Tämän lisäksi jokaisella tapaamisella tehtiin erilaisia lämmittelyharjoituksia, joiden tarkoituksena oli kannustaa nuoria osallistumaan työpajassa käytävään keskusteluun. Ensimmäisen työpajan lämmittelyharjoituksessa nuoria pyydettiin ryhmissä keksimään sanasta seksuaalisuus mahdollisimman monta asiaa, jotka kerättiin post-it -lapuille. Lämmittelyn jälkeen työpajojen ohjaajat kertoivat projekteista, joita nuoret tulisivat tekemään työpajojen aikana. Nuoret saivat myös keskenään pohtia sääntöjä työpajatyöskentelylle, mitkä kerättiin ja käsiteltiin yhteisesti ohjaajien johdolla. Ensimmäisessä työpajassa nuorten piti myös muodostaa ryhmät ja päättää oman projektin aihe. Jokaisessa ryhmässä oli oma ohjaaja, jonka tehtävänä oli kertoa projektin tavoitteista ja antaa esimerkkejä siitä, millainen projekti voisi olla. Ohjaajat toivat myös esille omia ideoitaan, jos ryhmän työskentely ei lähtenyt käyntiin. Ohjaajilla oli mukana lista mahdollisista projekteista, joista nuoret saivat valita oman projektinsa aiheen. Lista oli seuraavanlainen:

Viestintä: blogi, tietoisuus, videotraileri, julistekampanja, anti-mainos

Taide: lyhytelokuva, valokuvaaminen, tilataide, näyttely, musiikki, näytelmä, sketsi, tutkimus/selvitys/kysely, mediaseuranta

Toiminnallinen: tempaus, performanssi, pop up -seksikahvila, aamunavaus

Ryhmädynamiikan osalta itseäni kiinnosti, ketkä muodostivat keskenään ryhmän ja jäikö kukaan ryhmän ulkopuolelle. Ryhmä koostuu 2. ja 3. vuoden opiskelijoista (n=18). Ammatillisessa oppilaitoksessa vuosiluokka määräytyy sen mukaan, suorittaako tutkintoa peruskoulu- vai lukiopohjaisena. Suurin osa nuorista istui luokkatilassa jossain ryhmässä, muutama oli kuitenkin yksin. Tilassa on ryhmitelty pulpetteja vierekkäin ja nuoret selvästi

hakeutuvat tiettyjen ihmisten viereen työskentelemään. Työpajan alkaessa kuului ronskiakin kielenkäyttöä: ”--sulla ei ole yhtään kaveria--” Tämän osalta yritin olla tarkkana etten ylitulkitse nuorten puheita, koska ryhmä ei ollut itselleni ennestään tuttu, joten en tuntenut heidän keskinäistä kommunikaatiotaan.

Aktiivisuus tuntien aikana vaihteli nuorten keskuudessa, sillä toiset olivat halukkaampia ottamaan puheenvuoroa verrattuna hiljaisempiin luokkakavereihin. Monet puhuivat toistensa päälle, eivätkä kuunnelleet muiden kommentteja. Toisaalta osa ei ottanut lainkaan osaa keskusteluun. Selvästi muutama aktiivisempi nuori toimi koko työpajan ajan keskustelijoina työpajan ohjaajien ja nuorten välissä. Nämä aktiiviset nuoret olivat niitä, joiden ääni ja mielipide tuli selvästi esille muiden nuorten jäädessä taka-alalle.

Ryhmätyön aiheen valinta suoritettiin niin, että työpajojen ohjaajat jakoivat valmiin listan aiheista, joista nuoret saivat ryhmässään valita mieleisensä aiheen. Yhdessä ryhmässä yksi henkilö olisi halunnut tehdä projektin eroon liittyen, mutta muut ryhmäläiset olivat eri mieltä aiheen valinnasta. Muuten aihevalinnoissa ei ilmennyt erimielisyyksiä. Kaikki ryhmät valitsivat projektin aiheen heille valmiiksi laaditusta listasta. Aiheen olisi saanut valita myös listan ulkopuolelta, mutta yksikään ryhmä ei sitä tehnyt.

Ryhmien aihevalinta näytti seuraavalta:

Ryhmän aihe	Menetelmä
Omat ja muiden rajat	Taulu
Seksuaalinen moninaisuus	Juliste
Seksitavat	Pop up-seksikahvila/ Näyttely

Taulukko 1. Syksyn 2016 työpajojen projektiryhmien aihevalinnat.

Nuoret muodostivat kolme ryhmää, joille valittiin aihe valmiista listasta projektityötä varten (Taulukko 1). Projektien aiheet olivat omat ja muiden rajat, seksitavat, seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuus. Kahdelle ryhmälle aiheen valinta oli nopeaa, mutta yksi ryhmä kaipasi rohkaisua, jotta ryhmä sai valittua itselleen aiheen. Projektin aiheen lisäksi tuli nuorten valita myös menetelmä, kuinka projekti toteutetaan. Projektin

ideana oli toteuttaa se niin, että myös koulun muut oppilaat saavat tietoa seksuaalisuudesta. Projektin tarkoituksena on saada nuoret itse levittämään tietoa seksuaalisuudesta omalle ikäryhmälleen.

Ryhmiä käyttämät menetelmät jakautuivat niin, että omat ja muiden rajat -ryhmä päätti tehdä aiheestaan taulun (Kuva 1). Seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuus -ryhmä lähestyi aihettaan julisteen avulla ja seksitavat -ryhmä teki aiheestaan näyttelyn.

Kuva 1. Omat ja muiden rajat -ryhmän maalaama taulu.

Työpajat pidetään pääsääntöisesti koululuokassa, mikä rajoittaa opiskelijoiden liikkumista tilassa. Koululuokka ympäristönä ohjaa myös opiskelijat ajattelemaan työpajatoiminnan osaksi koulua. Monet saapuvat myöhässä tunnille ja tulevat myös tauolta myöhässä. Itse tulkitsin tämän kapinaksi työpajaa kohtaan, koska osa nuorista oli vastahakoisia osallistumaan ohjattuun toimintaan.

Osa istumapaikoista oli opiskelijoiden silmissä varattu tietyille henkilöille, joten minne tahansa ei voinut istua. Opiskelijat selvästi halusivat työskennellä vain omien kavereidensa kanssa. Tämän vuoksi projektiryhmät muodostuivat suuriksi, koska ei

haluttu työskennellä pienemmissä ryhmissä. Ison ryhmän ongelmana oli, että osalle nuorista ei jäänyt juurikaan tekemistä projektien pienuuden vuoksi.

Ensimmäisellä kokoontumiskerralla kaksi ryhmää jäivät luokkatilaan suunnittelemaan projektia, kun taas yksi ryhmä lähti ulos työskentelemään. Ohjaaja toi jälkikäteen esille, että tässä ulos lähteneessä ryhmässä käytiin hyvin yksityiskohtaista keskustelua ryhmän seksihistoriasta. Muidenkin ryhmien osalta työskentelytilan vaihtaminen välillä olisi voinut rentouttaa keskustelua. Nyt koululuokka työympäristönä teki työskentelystä hyvin koulumaista, joka saattoi vaikuttaa nuorten haluun keskustella seksuaalikasvatukseen liittyvistä aiheista.

Osalle ryhmistä pelkästään sääntöjen keksiminen (ryhmät pohtivat ryhmätyöskentelyn sääntöjä) tuntui vaikealta, eikä keskustelu lähtenyt käyntiin. Tämän voi tulkita selväksi motivaation puutteeksi projektia kohtaan. Projekti tuntui taas yhdeltä pakolliselta koulutyöltä, mikä ei juurikaan innostanut nuoria. Työpajojen alkuun ohjaajat olivat suunnitelleet lämmittelyharjoituksia, joiden tarkoituksena oli saada keskustelu käyntiin. Nuorilla tehdyn ennakkokyselyn mukaan suurin osa ryhmästä piti seksuaalisuudesta puhumista helppona tai melko helppona, mutta keskusteluharjoituksien aikana oli havaittavissa, että osalle ryhmistä keskustelu oli vaikeaa.

Lämmittelyharjoituksessa lämmittelylaput on jaettuna kolmeen osaan: sukupuoli, suuntautuminen, fyysisyys ja tunne. Näiden tarkoituksena on ryhmitellä seksuaalisuuteen liittyviä sanoja kolmen kategorian alle.

Nuori 1: "Ei huvita."

Nuori 2: "Ei oikeesti jaksa tämmöstä." (Syksyn 2016 työpajan lämmittelyharjoituksen havainnointi)

Tässä oli havaittavissa selvä ristiriita ennakkokyselyssä saadun tuloksen ja todellisuuden kanssa. Osaltaan koulu ympäristönä saattoi vaikuttaa tähän keskustelun hankaluuteen. Jossain nuorille rennommassa ympäristössä myös keskustelu olisi voinut olla vapautuneempaa. Monissa ryhmissä oli aluksi naurua, mutta myös keskustelua syntyi.

Keskustelun aiheina olivat muun muassa sukupuoliuus, käsitykset seksistä, vapaus valita, suostumus, siittiöt, rakastuminen ja seksi. Riippui paljon ryhmästä, syntyikö keskustelua vai ei. Ryhmissä, joissa oli aktiivisempia keskustelijoita, keskustelua myös käytiin enemmän ja monipuolisesti eri aiheista. Passiivisemmissä ryhmissä keskustelua ei tahtonut syntyä lainkaan.

Keskusteluissa saatettiin sivuta myös omia kokemuksia. Seksitapoja omassa projektityössään käsittelevän ryhmän keskustelu kääntyi myös omiin seksikokemuksiin. Tähän vaikutti, että kyseinen ryhmä lähti ulos keskustelemaan, jolloin muulla luokalla ei ollut mahdollisuutta kuulla heidän puheitaan. Tässä ryhmässä oli myös vanhempia aikuisopiskelijoita, mikä saattoi vaikuttaa ryhmän aihevalintaan ja keskusteluaiheisiin.

Kaikissa ryhmissä oli selvästi muutama aktiivinen johtohahmo, jotka päättivät ryhmän aiheen ja ideoinnin. Muut seurasivat hiljaa ja saattoivat välillä kommentoida keskustelua. Osa nuorista ei osallistunut juuri lainkaan keskusteluun, vaan pysyttelivät taustalla. Keskustelun aiheet olivat pääosin yleisellä tasolla, mutta yhdessä ryhmässä keskusteltiin myös omista seksikokemuksista. Tämän lisäksi seksuaalinen moninaisuus aiheena herätti hieman omakohtaisten kokemusten avaamista yhdessä ryhmässä.

Luokassa vaikutti olevan suvaitseva ilmapiiri ja nuoret keskustelivat myös luokan seksuaalivähemmistöihin kuuluvista henkilöistä, jotka eivät olleet työpajassa paikalla. Omia rajoja käsitelleessä ryhmässä keskustelu pysyi koko ajan yleisellä tasolla.

Keskustelu oli yleisesti hyväntuulista, eikä ryhmissä ollut havaittavissa erimielisyyksiä. Keskustelu oli myös hyvin fasilitaattorijohtoista ja fasilitaattorilla oli mahdollisuus ohjata kysymysten avulla keskustelua sisällöllisempään suuntaan. Työpajojen ohjaajien havaintojen mukaan, asioista oli helpompi keskustella, kun kysymykset esitettiin ryhmälle epäsuorasta tekemisen ohessa. Jokaisella fasilitaattorilla oli oma ryhmä, jonka toimintaa aikuinen ohjasi. Fasilitaattoreiden avulla tekeminen pyrittiin saamaan liikkeelle, sillä monissa ryhmissä oli motivaatio-ongelmia. Välillä ohjaajat joutuivat myös patistelemaan nuoria, jotta tekemisessä päästiin eteenpäin.

Toisella kokoontumiskerralla lämmittelytehtävänä oli Alias-peliä. Varsinkin suoran seksuaaliset sanat olivat nuorille vaikeita, monet näistä aiheuttivat nuorissa naurua. Muutamat henkilöt eivät suostuneet lainkaan selittämään sanoja, tämän vuoksi yhdessä ryhmässä lopulta fasilitaattori selitti sanoja, kun oppilaat kyllästyivät selittämiseen.

Nuori 1: Nämä sanat on liian vaikeita.

Nuori 2: Joo, en mäkään jaksa tällaista.

Ohjaaja: Okei, tehdään niin, että mä selitän sanoja ja te voitte arvata.

Päästäisiinkö niin eteenpäin?

(Syksyn 2016 työpajan Alias-pelin havainnointi)

Muissa ryhmissä jokainen nuori selitti vuorotellen yhden sanan. Kahdessa ryhmässä peli tuntui mukavasti avaavan keskustelua, yhdessä ryhmässä harjoitus ei toiminut lainkaan. Jotta tämä peli toimisi, nuoren pitäisi olla valmis keskustelemaan seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista. Jos nuori ei ole tottunut tähän, sanojen selittäminen voi tuntua nololta ja kiusalliselta.

Keskustelu keskittyi myös tällä työpajakerralla enemmän projektin toteutuksen ja tekemisen ympärille, jolloin syntyi vähemmän puhetta projektien teemoista. Tämä aiheutti sen, että projektit jäivät pinnallisiksi, sillä aiheiden ympärille ei syntynyt syvällisempää keskustelua. Fasilitaattorit myös itse tiedostivat tämän ja tietoisesti pyrkivät ohjaamaan keskustelua haluttuun keskustelevampaan suuntaan.

Työpajan aikana ilmeni paljon myöhästelyä ja kaksi opiskelijaa osallistui vain viimeisen 20 minuutin ajaksi työpajaan. Myöhästely vaikeutti työpajojen liikkeelle saamista, sillä koko ajan oli henkilöitä, joita piti odottaa. Nuoret suhtautuivat hyvin huolettomasti myöhästelyyn, mikä viittasi siihen, että he tekivät tätä myös muiden oppituntien aikana. Työpajan seuraavassa osassa ohjaaja näytti nettisivuilta listaa seksuaalioikeuksista. Ryhmä kuunteli hiljaa, eikä keskustelua syntynyt aiheesta lainkaan. Muutama nuori selasi puhelinta samaan aikaan. Tämän jälkeen jokainen ryhmä sai valita yhden oikeuden, josta käytiin keskustelua ryhmässä.

Kolmannella kokoontumiskerralla lämmittelyharjoituksena toimi myyttiharjoitus. Harjoituksen ideana oli kertoa seksuaalisuuteen liittyviä väittämiä ja nuorten tuli liikkua samaa mieltä – eri mieltä akselilla luokkahuoneen päädyistä toiseen. Nuoret eivät innostuneet harjoituksesta, sillä väittämät tuntuivat nuorista itsestään selviltä, jolloin osa nuorista ei jaksanut liikkua janalla mihinkään suuntaan. Osallistujien keskuudessa oli jatkuva hämmennys siitä, missä päädyssä samaa/eri mieltä -väittämät olivat. Nuorten saattoi olla myös vaikea myöntää, jos he eivät tienneet jotain asiaa ja silloin nuoret jäivät mieluummin paikoilleen seisomaan. Joidenkin oppilaiden liikkumattomuus voi viitata myös siihen, että he olivat arkoja ilmaisemaan mielipiteitään. Aktiivisimmin liikkuivat ne, jotka muutenkin osallistuivat tunneilla käytävään keskusteluun.

Yhdellä ryhmällä ohjaajan läsnäolo rajoitti työskentelyä, ohjaajan lähdettyä pois ryhmässä muodostui enemmän puhetta liittyen projektin toteutukseen. Tällä ryhmällä oli vaikeuksia saada työskentelyä käyntiin, kun ryhmän johtohahmot olivat poissa. Ylipäänsä tällä ryhmällä työskentely oli edennyt hitaammin kuin muilla ryhmillä ja vaarana oli, ettei projekti valmistu aikataulussa. Tässä ryhmässä oli myös muita ryhmiä enemmän negatiivisuutta projektityön tekemistä kohtaan.

Viimeisellä kokoontumiskerralla lämmittelyharjoituksena tehtiin tunnepatsaita. Ensimmäisenä ryhmässä piti muodostaa patsas siitä, millainen fiilis oli tänään ennen työpajan alkua. Suurin osa nuorista istui alas ja monikaan ei osallistunut patsaan muodostukseen. Seuraavaksi piti muodostaa patsas, joka kuvasi omaa projektia. Tässä vaiheessa yksi ryhmistä kieltäytyi osallistumasta harjoitukseen ja jatkoi oman projektinsa parissa työskentelyä.

Kolmas patsas tulisi muodostaa niin, että siinä yhdistyy kaikkien kolmen projektin teemat.

Nuori: "Ei näitä pysty yhdistämään."

(Syksyn 2016 työpajan patsasharjoituksen havainnointi.)

Nuoret eivät selvästikään innostuneet tästä tehtävästä. Suurin osa nuorista joko osallistui vastahakoisesti tai ei lainkaan. Tämä harjoitus olisi vaatinut enemmän heittäytymistä, mikä oli monelle nuorelle selvästi haastavaa. Nuoret myös kopioivat toistensa käyttäytymistä, jolloin kun yksi jää istumaan, muiden on helpompi seurata perässä ja olla osallistumatta.

Viimeisellä työpajakerralla yksi ryhmä vielä teki tunnin alussa projektiaan, mutta kaikki saivat työnsä valmiiksi ja pystyivät esittelemään ne muulle luokalle (Kuva 2). Esittelytapa oli vapaa, mutta kaikki ryhmät pitäytyivät perinteisessä esitelmän esittelytyylissä, missä ryhmä seisoi yhdessä luokan edessä. Tämä on hyvin koulumainen esittelytapa, vaikka nuorille ei oltu annettu etukäteen ohjeistusta, miltä esitelmän tulisi näyttää ja, miten se kuuluisi toteuttaa. Esitysten lopuksi ohjaaja haastatteli jokaisen ryhmän luokan edessä projektin aiheeseen liittyen. Oppilaat selvästi osasivat jäsenellä omaa aihettaan ja olivat kykeneviä vastaamaan aihetta koskeviin kysymyksiin.

Kuva 2. Nuorten projektitöiden tuotoksia syksyn 2016 työpajasta. Kuvissa ylhäältä vasemmalta lukien taulu, juliste ja näyttelyyn kerättyä aineistoa.

Kevään 2017 työpajojen osalta aineisto on kerätty asiantuntijahaastatteluista ja nuorille suunnatusta palautekyselystä. Kevään 2017 ensimmäisenä työpajakertana ohjaajat havaitsivat ilmapiirin olevan jännittynyt, jolloin yhteistä keskustelua ei juuri syntynyt. Tällöin myös nuorten motivointi oli haastavaa ja kirjallisten töiden tekeminen osoittautui ongelmalliseksi. Toisella kokoontumiskerralla keskusteluilmapiiri oli parempi. Nimettömät kysymykset toimivat tässä työpajakokonaisuudessa, kun nuoret pystyivät anonyymisti esittämään kysymyksiä ohjaajille. Tässä näkyi erityisesti ryhmässä havaittava ryhmäpaine, jolloin kukaan ei halunnut tuoda esille omaa tietämättömyyttään. Osalle nuorista saattoi olla ensimmäinen kerta, kun oli mahdollista keskustella seksuaalisuudesta. Kirjallisten tuotosten tuottaminen kevään työpajoissa oli haastavaa ja ilmapiiri oli myös osittain levotonta. Kolmannella kerralla nuoret tuottivat itse sisältöä ja kaikki ryhmät saivat tuotoksensa valmiiksi.

Erityisesti ohjaajien näkökulmasta erilaiset luovat ja vapaamuotoiset menetelmät tuntuivat toimivan parhaiten, koska tällöin nuoret osallistuivat aktiivisemmin toimintaan. Ryhmädynamiikka tuntui olevan kevään työpajoissa pelleilyyn ja levottomuuteen kannustavaa, jolloin kaikki nuoret eivät saaneet tuotua omia ajatuksiaan esille. Välillä nuoret myös kuuntelivat tarkasti aiheesta riippuen, vaikka eivät itse olisi osallistuneetkaan keskusteluun. Pienryhmissä nuoret työskentelivät tehokkaammin ja keskittyivät paremmin tehtävänantoihin verrattuna koko ryhmälle pidettyyn yhteiseen toimintaan. Osallisuusaktiivisuus pienryhmien välillä kuitenkin vaihteli paljon. Ohjaajien mukaan parhaiten toimivia menetelmiä olivat seksibingo, Alias, padlet, SKAM-sarjan katsominen ja tarinoiden avulla keskusteleminen sekä rastitehtävät.

5.2 Asiantuntijahaastattelut

Haastattelin kahta asiantuntijaa, jotka olivat mukana työpajojen suunnittelussa ja toteutuksessa. Nämä haastattelut järjestettiin kevään 2017 aikana ja ne olivat kestoltaan noin 45 minuuttia pitkiä. Haastattelut äänitettiin kannattavan titokoneen äänitystoiminnolla ja haastattelujen jälkeen äänitteet litteroitiin sanatarkasti.

Asiantuntijoiden mukaan projekti oli siinä mielessä onnistunut, että siinä päästiin kokeilemaan erilaisia nuoria osallistavia menetelmiä. Nämä menetelmät myös kehittyivät työpajojen aikana niin, että kevään 2017 työpajakokonaisuus koettiin osallisuuden kannalta onnistuneemmaksi. Kevään työpajoihin muutettiin työpajojen rakennetta verrattuna syksyn 2016 työpajaan niin, että painotus siirtyi erilaisten menetelmien kokeiluun, eikä pääpaino ollut enää projektitöiden toteuttamisessa. Syksyn työpajassa nuoret tekivät pitkäkestoisen projektin, jota tehtiin kaikkien työpajatapaamisten ajan, mutta keväällä rakennetta vaihdettiin niin, että jokaisella työpajakerralla tehtiin vain pieni projekti. Pienemmät projektit olivat esimerkiksi sellaisia, että nuorilla oli tunti aikaa valmistella tietoisuus jostain seksuaalisuuteen liittyvästä aiheesta, ja sitten heidän piti tunnin jälkeen esitellä tuotos muulle luokalle. Tietoisuutta varten nuoret saivat itse valita menetelmänsä. Valmiit tuotokset olivat videoita, näytelmiä ja tietoisuuksia.

Työpajojen ohjaajat kokivat, että erityisen hyvin työpajoissa toimivat pelaamiseen ja kilpailuun liittyvät menetelmät. Tällaisten menetelmien koettiin lisäävän nuorten motivaatiota ja halua tulla tunnille. Tästä esimerkkeinä olivat seksibingo ja Alias-sananselityspeli. Tässä yhteydessä pohdittiin, vaikuttaako ryhmän sukupuolijakauma siihen, mikä menetelmä ryhmässä toimii parhaiten. Kevään ryhmä oli poikavaltainen datanomiopiskelijoiden ryhmä, jossa korostui kilpailullisten tehtävien toimivuus. Syksyn hevosalanopiskelijoiden ryhmässä vastaavat pelit, kuten Alias, eivät olleet kovin suosittuja nuorten keskuudessa. Parhaiten ohjaajien mukaan toimivat tehtävät, joissa nuoret pääsivät itse konkreettisesti tekemään asioita. Ryhmän sukupuolijakaumaa pohdittiin myös työpajojen rakenteen osalta, koska syksyn ryhmässä toteutettiin yksi pidempi projekti, kun taas keväällä tehtiin sarja pienempiä tehtäviä. Työpajan ohjaajan mukaan pidempi projekti

ei olisi toiminut poikavaltaisessa kevään ryhmässä. Osittain tästäkin syystä päädyttiin muuttamaan työpajakokonaisuuden rakennetta kevään 2017 työpajojen osalta. Toisaalta kuitenkin ohjaaja näki asian niin, että lopulta ryhmän valmiuksiin keskustella seksuaalisuudesta vaikutti enemmän ryhmän ikärakenne kuin sukupuoli, koska syksyn ryhmässä opiskelijat olivat vanhempia verrattuna kevään ryhmän ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoihin. Ryhmän sisäinen ryhmädynamiikka vaikutti myös suuresti nuorten osallisuuden asteeseen.

“...niin sitten näiden ryhmien ero oli vielä siinä, et syksyllä se oli aika tiivis yhteisö, mitä että ne vietti paljon aikaa toistensa kanssa ja osin asuivatkin siellä. Et se vaikutti mun mielestä tosi paljon siihen, et ne oli ryhmänä ihan eri tyyppinen, paljon ryhmäytyneempi. Tässä kevään ryhmässä ne ei niinku... siinä yhdistettiin kaksi eri opintoalaa ja he vähän jännittivät toisiaan ja esimerkiksi turvallisuusalan opiskelijoiden kanssa oli huomattavasti helpompi näitä asioita käsitellä kuin niitten datanomi opiskelijoiden kanssa...”

Haastattelu 1: Seksuaalikasvatuksen asiantuntija

Tämän lisäksi ohjaajat huomasivat eroja myös nuorten tietotasossa, koska syksyn hevosalanopiskelijoista koostuneessa ryhmässä oli vanhempia ja seksuaalisesti kokeneempia nuoria, jotka vahvemmin kokivat olevansa väärää kohderyhmää työpajalle. Nuorten kanssa työskennellessä oli myös yleistä, että nuoret eivät halunneet myöntää aukkoja omassa tietämyksessään, varsinkaan seksuaalisuudesta puhuttaessa. Tämä tuli selvästi esille erityisesti teinipojista koostuneessa datanomiopiskelijoiden ryhmässä. Lisäksi keskustelua herätti myös norjalainen nuorten tv-sarja SKAM, jota katsottiin työpajojen aikana. Ohjaaja ei osannut ottaa kantaa, ovatko nämä menetelmät seksuaalikasvatuksen kannalta tehokkaita tapoja lähestyä aihetta, mutta ainakin ne olivat nuorille mielekkäitä.

Keskustelua herätti myös, kuinka paljon nuoret itse etsivät tietoa netistä ja sivistävät itse itseään koululuokan ulkopuolella. Tämä on polarisoitunut nuorten keskuudessa, sillä osa

nuorista etsii ahkerasti tietoa ja osa taas ei. Ongelmana on, että itsenäisesti etsitystä tiedosta puuttuu dialogi ammattilaisen ja nuoren välillä, jolloin nuorelle ei ole välttämättä mahdollisuutta nostaa esille omia huolenaiheitaan.

“Ja sit tietenkkin se, et miten sitä tietoo sit käsittelee niinku ite. Niin kyl esimerkiks tossa viimesimmässä ryhmässä, kun 16-17- vuotiaiden kanssa, kun demostroimalla näytettiin, miten kondomia käytetään. Niin kyllä se heissä herätti aika paljon, ei naurua ei mitään sellasta, vaan mielenkiintoa ja kysymyksiä, et mitä sitten, jos käykin jotain, hajoaa tai jotain, niin mitä sitten teen. Tälläset on sitten, mitä ei netistä saa selville, niinku dialogin tuomaa tietoo just siinä tilanteessa. Mut toki just nää datanominuoret opiskelijat olivat hyvin valveutuneita sen netin suhteen, että sieltähän sitä sit haettiin monenlaista asiallista tietoo ja sit ihan asiatontakin. Mut ehkä siinä se just onkin, että mitä sieltä sit valitsee, ehkä sitä pitäis sit opettaa.”

Haastattelu 1: Seksuaalikasvatuksen asiantuntija

Asiantuntijat korostivat, että digitaalisista välineistä oli myös hyötyä työpajoissa ja niiden avulla saatiin nuoria myös osallistumaan keskusteluun. Työpajojen aikana käytettiin hyödyksi padlet-seinää, johon nuoret pystyivät anonyymistä puhelimellaan lähettämään kommentteja. Tosin tekniikalle oli sekä omat hyötynsä että haittansa, koska sitä oli mahdollista käyttää myös opetuksen häiritsemiseen.

“...ton tyyppiseen teemaan se sopii erityisen hyvin, et ne voi anonyymisti kirjoittaa sieltä puhelimiltaan ja tietysti kun on alta 16-vuotiaita poikia yleisössä, niin se meni ihan alta riman ja sinne tuli tosi niinku mitä sattuu, mut siltikin niistä, vaikka siellä oli tosi paljon sitä läppää, niin siltikin sieltä pysty näkee, että okei jollain tää liikuttaa tää teema. Ja sit kun meillä oli seksuaalikasvatuksen asiantuntija vastaamassa niihin, niin tosi tota asiallisesti vastas oli läppä tai ei. Kävi niitä sieltä läpi ja vähän teemoteltiin, et mitkä teemat sieltä nousi esiin, et sieltä pysty joihinkin yksittäisiin, et tyyliin minkä pitunen penis pitäis olla kysymyksiin pysty vastaamaan, mut sit myös pystyttiin siitä myös hahmottamaan, et minkä tyyppiset teemat niillä

on mielessä ja niistä lähti taas kehittämään niitä jatkotehtäviä tai muita.” Haastattelu 2: Osallisuuden asiantuntija

“Et joo, et ei noita helppo ollut vetää, et sitä motivointi pitää tehdä koko ajan ja johdattaa, sillä ne ei tee oma-aloitteisesti kyllä mitään. Just ne seinälle saadut kommentit oli parhainta sitä niiden omaa antia kyllä tai sitä sai parhaiten just tolle porukalle. Se oli kyllä yks mun mielestä tosi hyvä homma.”

Haastattelu 2: Osallisuuden asiantuntija

Haastattelujen mielenkiintoisin piirre oli, kuinka eri tavalla nämä asiantuntijat kokivat työpajojen tavoitteiden onnistumisen. Osallisuuden asiantuntija koki työpajakokonaisuudet onnistuneiksi ja niille asetetut tavoitteet saavutetuiksi. Seksuaalikasvatuksen asiantuntija suhtautui huomattavasti kriittisemmin osallisuuden toteutumiseen työpajojen aikana. Hän myös koki, että asiantuntijoiden kesken olisi voinut olla enemmän kriittistä puhetta siitä, mitä osallisuus itse asiassa on ja mitä sillä tavoitellaan. Hän myös koki, että muut asiantuntijat eivät olleet riittävästi tutustuneet seksuaalikasvatuksen teemaan, sillä tämä kyseinen asiantuntija oli työpajakokonaisuuden ainoa seksuaalikasvatuksen asiantuntija.

“...sit sitä osallistamisen teema olis voinu ehkä käsitellä itsessään enemmän meidän työtiimissä, että mitä se sit oikeesti tarkoittaa, et kun osallistetaan. Et kumpikaan ryhmä ei ois, eikä tietenkään ollu tarkoituskaan, ei ois itse pystynyt luomaan niinku tyhjistä asioita. Et tottakai meidän piti ne raamit luoda siihen niihin projekteihin tai näihin työpajoihin. Mut sit, et miten paljon he pystyy niinku ite olemaan siinä niinku esimerkiks päättämään teemoista tai päättämässä, et millä menetelmällä tehdään ja miten he pystyis niinku ite sitä kehittämään, vaikka sitä seksuaalikasvatusta, niin se oli tosi haasteellista itse asiassa molemmissa ryhmissä. Että ryhmät ei ollu hirveen motivoituneita sillä tavalla osallistumaan, että he ois halunnu viedä sitä seuraavalle asteelle sitä seksuaalikasvatusta sinänsä.” Haastattelu 1: Seksuaalikasvatuksen asiantuntija

Osittain osallisuuden nähtiin toteutuvan, kun nuoret osallistuivat eri menetelmin työpajoja varten suunniteltujen tehtävien tekemiseen, mutta toisaalta nähtiin, että osallisuuden tiukan määritelmän mukaisesti nuorten olisi pitänyt olla mukana jo työpajojen suunnitteluvaiheessa.

“Et se on musta aina haastavaa, että nuoria osallistettiin siinä mielessä, et nuoret sai itse tehdä ja kehittää ja kokeilla ja näin. Mutta sitten, jos otetaan tiukasti luuppiin, että heidän pitäisi jo alusta asti olla kehittämässä ja näitä työpajoja kehittämässä, että miten nää vedetään, niin ei siinä mielessä kyllä. Et se vähän riippuu, et miten tiukasti sen ottaa. Tähän on mun mielestä tyydyttävä sen takia, et ei voi kuvitella, et he ammattipedagogeja myöskään olisivat tai muuta. Että siinä määrin kuin se on mahdollista. Et siinä määrin todellakin toteutui, että pyrittiin käsittelemään aiheita, jotka heitä liikutti ja kiinnosti heitä ja nostetaan heidän mielenkiinnon kohteista niitä ja yritetään niitten perusteella rakentaa sitä ohjelmaa, niin kyllä siinä mielessä mun mielestä todellakin osallisuus toteutui. Mut siinä on aina, et jos sen ottaa todella tosissaan sen osallisuusasian, niin sitten se pitäisi...tai voisi viedä vielä pidemmälle.”

Haastattelu 2: Osallisuuden asiantuntija

Asiantuntija toi esille, että aito osallisuus, jossa nuoret olisivat jo suunnitteluvaiheessa mukana voisi toteutua nuorten kehittäjäryhmien avulla, joihin kiinnostuneet nuoret voisivat hakeutua. Hänen mielestään on kuitenkin epärealistista vaatia ammattioppilaitosryhmältä tämän asteista osallisuutta.

Koska työpajojen tavoitteena oli seksuaalikasvatuksen toteuttaminen, työpajojen ohjaajilla tulisi olla osaamista ja valmiuksia keskustella seksuaalisuuteen liittyvistä ilmiöistä. Ohjaajien oma asiantuntijuus aiheeseen liittyen pienentäisi nuorten kynnystä aktiivisesti osallistua toimintaan.

“...niin toi on vaikee kysymys, et jotenkin mä näkisin, et ne jotka ohjaa seksuaalisuuteen liittyvää työpajaa, niin olis hyvä olla valmiudet vastata

seksuaalisuuteen liittyviin kysymyksiin ja keskustella niistä, niinku enemmän kuin ehkä kuka tahansa voi tehdä. Se tuo jonkinlaista uskottavuutta ihan työpajaan ylipäänsä ja sit niille nuorille, et noi on oikeesti valmiit puhumaan tästä.” Haastattelu 1: Seksuaalikasvatuksen asiantuntija

Työpajojen asiantuntijat oli valittu niin, että osa oli asiantuntijoita seksuaalikasvatuksessa ja osa osallistavissa menetelmissä. Olisikin tarvittu enemmän suunnittelua, jotta nämä kaksi eri osa-aluetta olisivat saumattomasti yhdistyneet.

“Et tässä oli nyt valittu asiantuntijoita, jotka on asiantuntijoita seksuaalisuus teemassa ja asiantuntijoita, jotka ovat asiantuntijoita osallistavissa menetelmissä. Ja sit niinku niitten yhteen sovittamisessa ois voinut tehdä enemmän töitä tai sitten niin, että tiimissä olisi ollut useampi seksuaalikasvatuksen asiantuntija ja (he) ois voinut olla enemmän vastuussa keskustelusta ja kuinka syvälle se menee ja siitä tietopohjan antamisesta. Et se, mikä tuotti itelle vähän epäselvyyttä oli se, että mitä tässä nyt haetaan. Että annetaanko tietoa, vai tutkitaanko vaan sitä, että miten ne menetelmät toimii, vai miten ne saa yhdistettyä. Annetaan tietoa ja kokeillaan menetelmiä ja koitetaan niiden kautta saada se tieto menemään hyvin perille. Et se oli niinku haastavaa.” Haastattelu 1: Seksuaalikasvatuksen asiantuntija

Asiantuntijoiden välillä oli erilainen käsitys nuorten osallisuudesta. Osallisuuden asiantuntija koki, että nuorten osallisuuden rajoittaminen esimerkiksi suunnitteluvaiheessa oli välttämätöntä, koska projektin resurssit ja käytetty aika olivat rajalliset. Tällöin nuorten osallisuus rajataan automaattisesti suunnitteluvaiheesta pois ja jäljelle jää nuorten mahdollisuus osallisuuteen työpajojen aikana. Seksuaalikasvatuksen asiantuntija suhtautui tähän kriittisemmin ja koki, että osallisuutta olisi mahdollisuus vahvistaa, jos siihen kiinnitetäisiin enemmän huomiota projektin alusta saakka. Nämä eri näkemykset kuvaavat hyvin sitä, kuinka osallisuuteen ei ole olemassa yhtä oikeaa määritelmää.

Asiantuntijat kokivat ammattikouluympäristön otollisena kohderyhmänä tällaiselle toiminnalle erityisesti osana terveystiedonopintoja. Sellaiset teemat, jotka herättävät

syvempää keskustelua, kyseenalaistamista ja normien purkamista ovat tärkeitä, koska niiden avulla pystytään laajemmin kehittämään myös nuorten itsenäistä ajattelua. Ammattioppilaitoksissa on myös hyvin kirjavat käytännöt, kuinka seksuaalikasvatus toteutetaan, ja opettajat saavat suhteellisen vapaasti päättää teemat, joita oppitunneilla käsitellään.

Osallistumisen asteita on myös hyvin eri tasoisia. Asiantuntijat toivat esille, että toisille nuorille jo pelkkä paikalla oleminen on osallistumista, kun taas toiset haluavat vaikuttaa rakenteisiin ja päätöksentekoon. Nuorilla onkin hyvin erilaisia valmiuksia osallisuuteen. Jos esimerkiksi nuori on syrjäytymisvaarassa, hänelle jo hyvin pienet teot voivat tuoda tunteen osallisuudesta. Tämän vuoksi on hyvin vaikea saada yhdenmukaista mittaria osallisuudelle, mikä huomioisi nuorten yksilöllisiä tarpeita. Työpajojen aikana oli tärkeää huomioida nuorten valmiuksien ero. Työpajojen ohjaajien kyky motivoida nuoria ja puhua nuorille heidän omalla kielellään ovat ratkaisevassa asemassa, jotta kaikki nuoret tulevat huomioiduiksi.

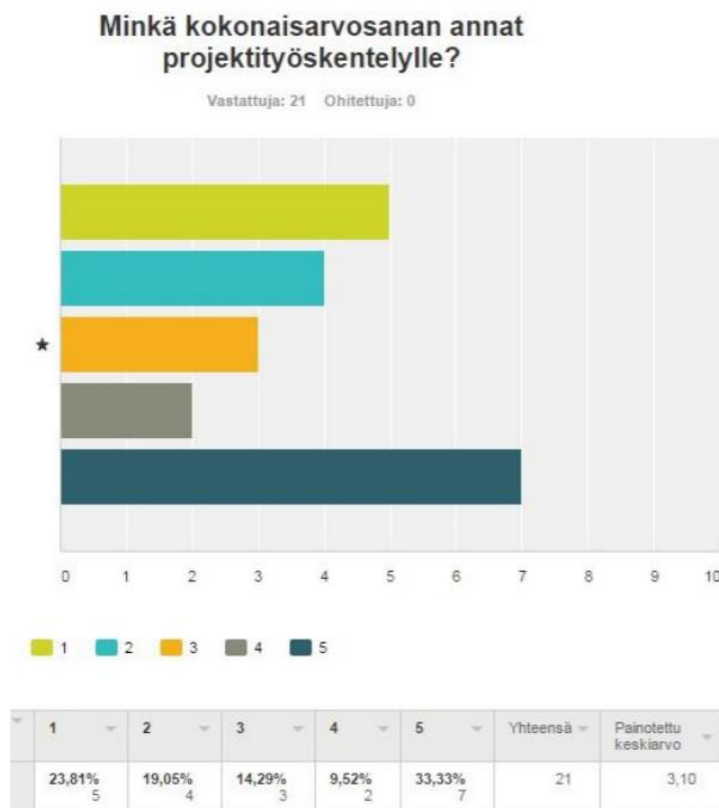
5.3 Palaute- ja ennakkokyselylomakkeet

Viimeisellä kokoontumiskerralla syksyn 2016 työpajassa nuorilta kerättiin palautetta palautelomakkeen avulla. Tarkoituksena oli täyttää Webropol-lomake, mutta tämä ei avautunut puhelimilla ja koneita oli liian vähän oppilasmäärään nähden. Niinpä palaute täytettiin paperisena ja itse jälkikäteen siirsin vastaukset Webropoliin.

Palautteesta kävi ilmi, että työpajasta oli yleisesti pidetty, mutta monet kokivat kohderyhmän olevan väärä. Monien vastaajien mielestä työpaja soveltuisi paremmin nuoremmille. Tämä pyrittiin huomioimaan kevään 2017 työpajojen osalta, jolloin työpajoihin osallistuneet nuoret olivat nuorempia verrattuna syksyn ryhmään.

Myös kevään 2017 työpajojen osalta nuorilta kerättiin palaute toiminnan onnistumisesta. Kevään 2017 työpajan osalta nuorten kokonaisarvosana (N=21) työpajakokonaisuudesta painotettuna keskiarvona oli 3.10 (Taulukko 2), jolloin nuorten näkemys työpajojen

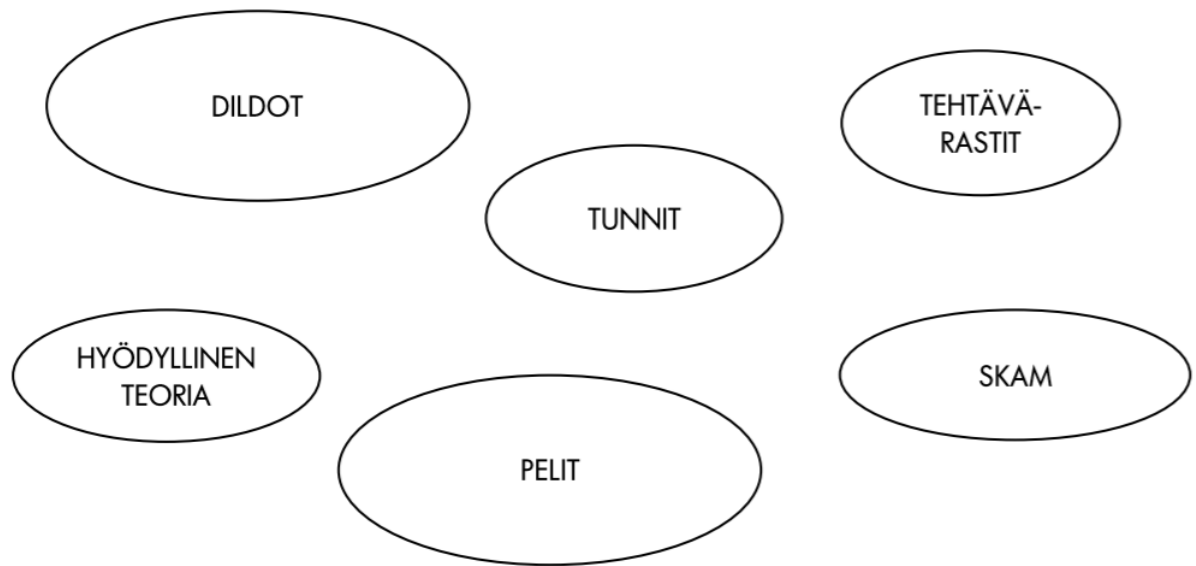
onnistumisesta pysyy neutraalina, eikä palautteesta nouse esiin suuria onnistumisia tai epäonnistumisia. Toisaalta hajontaa oli paljon nuorten vastausten välillä, sillä kolmasosa nuorista antoi työpajalla arvosanaksi viisi. Tähän vaikutti henkilökohtainen orientoituminen projektityöskentelyyn, mikä toisille nuorille sopi paremmin. Myös seksuaalikasvatus on aiheena herkkä ja henkilökohtainen, jolloin kaikki eivät kokeneet luontevaksi käsitellä näitä asioita ison ryhmän kanssa yhdessä. Monet työpajaan osallistuneet nuoret ovat kuitenkin mieltäneet työpajojen aiheet mielenkiintoisiksi ja ajankohtaisiksi.

Taulukko 2. Nuorten näkemys työpajojen onnistumisesta kevään 2017 työpajojen osalta.

Lähde: Pääkaupunkiseudulla toimivan järjestön oma koonti palautteesta.

PARASTA PROJEKTISSA OLIVAT...

Kuva 3. Nuorten näkemys eri menetelmien toimivuudesta kevään 2017 työpajassa. Lähde: Pääkaupunkiseudulla toimivan järjestön oma koonti palautteesta.

Nuorten palautteessa korostuu toiminnallisten menetelmien mielekkyys (Kuva 3). Erilaiset pelit, kuten seksibingo, helpottivat ja kevensivät aihetta, jolloin syntyi helpommin keskustelua. Myös kondomin asettamisen demonstrointi dildojen avulla herätti nuorten keskuudessa keskustelua erilaisista ongelmatilanteista, kuten kondomin rikkoitumisesta. Tämän menetelmän avulla myös ohjaaja pystyi puhumaan nuorille herkästä aiheesta ja nuoret esittivät kysymyksiä, mitkä muuten eivät välttämättä olisi nousseet esille. Tämä vahvistaa käsitystä siitä, että nuoret ovat kiinnostuneita aiheesta ja ottavat osaa keskusteluun, jos tilanne on tehty nuorille mahdollisimman helposti lähestyttäväksi. Dildot toimivat konkreettisena siltana keskusteluun, jolloin nuorten oli helpompi esittää hyvin käytännönläheisiä kysymyksiä seksiin liittyen.

TÄTÄ MIELTÄ OLIMME...

	Täysin samaa mieltä	Samaa mieltä	En osaa sanoa	Eri mieltä	Täysin eri mieltä	Yhteensä	Painotettu keskiarvo
▼ Työskentelytapa oli mielenkiintoinen	5,00% 1	45,00% 9	30,00% 6	10,00% 2	10,00% 2	20	2,75
▼ Ryhmähenki oli hyvä ja ilmapiiri kannustava	15,00% 3	25,00% 5	45,00% 9	10,00% 2	5,00% 1	20	2,65
▼ Lämmittelyharjoitukset ja pelit olivat innostavia	20,00% 4	15,00% 3	40,00% 8	10,00% 2	15,00% 3	20	2,85
▼ Teemat olivat ajatuksia herättäviä	5,00% 1	20,00% 4	50,00% 10	10,00% 2	15,00% 3	20	3,10
▼ Keskustelua syntyi ja sitä oli riittävästi	10,53% 2	21,05% 4	47,37% 9	5,26% 1	15,79% 3	19	2,95
▼ Opin harjoitusten ja keskustelun kautta jotain uutta	22,22% 4	27,78% 5	22,22% 4	22,22% 4	5,56% 1	18	2,61
▼ Omasta mielestäni pienryhmäprojektit olivat onnistuneita	11,11% 2	33,33% 6	27,78% 5	16,67% 3	11,11% 2	18	2,83
▼ Minulle jäi kaikesta hyvä mieli	22,22% 4	16,67% 3	44,44% 8	5,56% 1	11,11% 2	18	2,67

Taulukko 3. Nuorilta kerätty palaute kevään 2017 työpajasta. Lähde:

Pääkaupunkiseudulla toimivan järjestön oma koonti palautteesta.

Nuorilta kerätyssä palautteessa (n=20) (Taulukko 3) korostui ”En osaa sanoa”-vaihtoehto, mikä voi tarkoittaa vastausvaihtoehtojen olleen liian yleisiä. Vaihtoehtoihin olisi tarvinnut lisää konkretiaa ja mahdollisuuden vastata omin sanoin kysymyksiin. Palautteesta käy ilmi, että työpajatyöskentelyä pidettiin mielenkiintoisena ja myös pienryhmissä tehdyt projektit koettiin onnistuneiksi. Asiantuntijat toivat esille, että jatkossa palautteenkeruuta tulisi kehittää ja mahdollisesti poistaa ”en osaa sanoa”-vaihtoehto, koska sisällöllisesti tämä vaihtoehto ei kerro mitään nuorten näkemyksistä. Toisaalta tämä voi kertoa siitä, että vastausvaihtoehdoissa ei ollut nuorten mielestä sopivia vaihtoehtoja, jolloin ”en osaa sanoa” toimii tämän kanavoimiseen.

Palautelomakkeiden lisäksi jokaisen työpajakerran päätteeksi nuoret saivat ilmaista mielipiteensä työpajaan liittyen. Tunnin lopuksi annettu palaute oli pääosin positiivista. Useat nuoret kertoivat yllättyneensä positiivisesti työpajojen sisällöstä ja useampi myös kertoi lähtevänsä kotiin paremmalla mielellä, kuin millä tuli työpajaan. Suurin osa nuorista oli sitä mieltä, että työpaja oli sisällöltään hyvä, mutta parista vastaajasta tuntui etteivät he kuuluneet kohderyhmään tai heitä ei vain yleisesti kiinnostanut käsiteltävä aihe. Nuoret toivoivat antamassaan palautteessa usein myös lisää aikaa projektitöiden työstämiseen.

Nuoren mielipide lämmittelytehtäviä kohtaan tulee esiin hänen kysymyksessään palautteenannon yhteydessä:

“Onko ensi kerralla mitään hömppää?”

Syksyn 2016 työpajan havainnointi

Hömppä viittaa siihen, että projektityön ulkopuolista ohjelmaa jotkut nuoret pitivät turhana. Tämä voi selittää myös sitä, miksi nuoret suhtautuivat nihkeästi erilaisten harjoitusten tekemiseen. Suurin osa olisi halunnut vain keskittyä projektin työstämiseen, mutta jokaisella kokoontumiskerralla oli myös erilaisia tehtäviä seksuaalisuus teeman ympärillä, mikä vähensi projektityön työstämiseen käytössä ollutta aikaa.

Tunnin lopuksi ilmaistaan mielipide kättä nostamalla syksyn 2016 työpajassa:

1. Oma projekti on hyvällä mallilla: yksi ryhmä ei nostanut lainkaan kättä ylös

2. Jos lähdet tänään hyvällä mielellä kotiin: suurin osa ei nostanut kättä ylös

Syksyn 2016 työpajan havainnointi

Työpajan aikana kerätyssä palautteessa esiin nousi vain äänekkäimpien nuorten mielipiteet muiden ollessa hiljaa. Tämä korosti myös sitä, että palautetta tulee kerätä myös muulla tavoin, kuin vain tunnin lopuksi suullisesti, koska muuten suurin osa nuorista ei pääse lainkaan esittämään omaa näkemystään työpajojen onnistumisesta.

Palautetta annettiin myös ottamalla vapaasti puheenvuoro.

Nuori1: ”Tää kerta on ollut tosi mukavaa, sai keskustella työn ohessa myös aiheeseen liittymättömistä aiheista.”

Tämä kyseinen ryhmä keskusteli muun muassa äitiydestä.

Nuori2: ”Saako lähtee syömään?”

Nuori3: ”Hyvä fiilis, kun saatiin glitteriä ja tarroja.”

Ryhmä oli saanut luvan käydä lähikaupassa hakemassa koristeita projektityötä varten.

Nuori4: ”Mä en tuu ikinä tänne hyvällä mielellä se, että ylipäänsä tulin tänne oli iso asia.”

Nuori toi useaan otteeseen työpajojen aikana esille, kuinka kiireinen ja stressaantunut hän oli, koska hänen täytyi koulutyön ohessa huolehtia myös omista hevosistaan. Tämän vuoksi hän toi jo työpajojen alussa esille, että hän toivoi ettei työpajat aiheuta mitään lisätöitä esimerkiksi kotitehtävien muodossa.

Syksyn 2016 työpajan havainnointi

Ennen syksyn 2016 työpajan alkua lähetetyssä ennakkokyselyssä (n=16) (Liite 5) kartoitettiin nuorten tiedollisia valmiuksia seksuaalisuuteen liittyviin teemoihin. Kysymykseen siitä, onko ammattioppilaitoksen opetuksessa puhuttu seksistä ja seksuaalisuudesta, 15 opiskelijaa vastasivat joko vähän tai melko vähän. Ainoastaan yhden vastaajan mukaan aiheesta oli puhuttu melko paljon. Yksikään vastaajista ei valinnut vaihtoehtoa paljon. Nuorten mukaan he olivat saaneet tietoa seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista monista eri lähteistä. Suosituimmiksi tietolähteiksi nousivat kaverit (13), sosiaalinen media (11), koulu (10) ja lehdet (10). Vähiten suosiota tietolähteinä saivat sukulaiset (1), asiantuntijat (3), sisarukset (5), kirjat (5) ja radio (5). Tässä kohdassa tulee huomioda, että vastaaja on voinut valita useamman vastausvaihtoehdon.

Nuorten mukaan he ovat saaneet riittävästi tietoa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista.

13 vastaajan mukaan tietoa on ollut sopivasti ja 3 vastaajan mielestä he olivat saaneet liikaa tietoa. Yksikään vastaaja ei vastannut saaneensa liian vähän tietoa.

Eniten nuorten kiinnostusta herättävät aiheet olivat ero (8), seksuaalisuus eri kulttuureissa (5) sekä omat ja muiden rajat (3). Vähiten kiinnostusta herättivät seksi ensimmäistä kertaa (0), seksuaalinen väkivalta (0), parisuhde (1) ja ehkäisy (1).

Suurin osa vastaajista oli sitä mieltä, että seksistä puhuminen on melko helppoa (8) tai helppoa (6). Yhden (1) vastaajan mielestä puhuminen on melko vaikeaa ja yksi (1) vastaaja oli myös sitä mieltä, että puhuminen on vaikeaa.

Suosituimpia menetelmiä seksuaalisuuden käsittelyyn olivat videot (6), itsenäinen lukeminen kirjoista (5) ja luennot (4). Vähiten suosiota herättivät draama (0), väittelyt (0), haastattelut (0), keskustelut isossa ryhmässä (1), esitelmät (1) ja asiantuntijoiden vierailut (1).

Ennakkokyselyssä nousi esille, että nuorten itsensä mielestä luontevimpia tapoja käsitellä seksuaalisuutta olivat kaikkein vähiten osallisuutta vaativat tavat. Nuorten osittain negatiivinen suhtautuminen työpajoja kohtaan voikin olla seurausta siitä, että he eivät kokeneet työpajatyöskentelyä luontevaksi seksuaalisuutta käsiteltäessä. Nuorten mukaan ennakkokyselyä ei pohjustettu etukäteen, mikä ei motivoinut myöskään vastaamaan siihen. Kysely oli tehty oppitunnilla, missä kaikki eivät olleet paikalla, jolloin kaikilla ei myöskään ollut mahdollisuutta ilmaista omaa kantaansa seksuaalikasvatukseen ennen työpajojen alkua. Yhden nuoren mielestä työpaja sopisi paremmin 1. vuoden opiskelijoille, koska heille aihe olisi ajankohtaisempi. Pieni osa ryhmäläisistä oli jo perheellisiä, jolloin heille seksuaalikasvatuksen aiheet saattoivat tuntua itsestäänselviltä. Haasteena työpajoille nuorten keskuudessa on, että nuorten tiedollinen osaaminen vaihtelee todella paljon. Syksyn 2016 ryhmässä oli myös aikuisopiskelijoita, jolloin perheellinen aikuinen ei ymmärrettävästi innostunut keskustelemaan aiheista, jotka olivat enemmän suunnattu

nuorille. Tässä tapauksessa työpajoihin osallistujat kokivat olevansa väärä kohderyhmä, koska heillä oli jo valmiiksi tietoa käsitellyistä aiheista. Enemmän olisikin pitänyt kiinnittää huomiota siihen, kuinka aihetta voisi käsitellä nuoria kiinnostavasti ilman, että nuoret kokevat jo tietävänsä aiheesta kaiken.

Työpajojen ohjaajat kiinnittivät huomiota omassa palautteessaan tilaan, teknisiin haasteisiin ja ohjaajien tilanneherkkyyteen sekä tähän liittyen fasilitaattorin aktiiviseen rooliin, osallistumisen taitoon ja taitoon vaihtaa suunnitelmaa, jos jokin osa-alue ei toiminut. Työpajoissa esiintynyt levoton ilmapiiri oli haaste, koska tällöin keskinäinen luottamus nuorten väliltä puuttui. Ohjaajat itse kokivat ajoittain haastavaksi rajanvedon sen suhteen, kuinka paljon nuoret tarvitsivat ohjausta ja milloin oli parempi vetäytyä kauemmaksi. Välillä ohjaajien läsnäolo saattoi vaikeuttaa nuorten työskentelyä, koska nuoret kokivat olevansa ohjaajien tarkkailun alla. Ohjaajan vetäytyessä keskustelu saattoi vapautua ja työskentelyä oli helpompi jatkaa.

Ryhmän opettajalta tullut huolipuhe liittyen nuorten seksuaalikäyttäytymiseen ohjasi selvästi syksyn 2016 työpajan suunnittelua. Todellisuudessa opettajalta saadut ennakkotiedot eivät vastanneet nuorten itse esille tuomia kiinnostuksen kohteita. Tämä kuitenkin vaikutti siihen, että ohjaajilla oli valmiiksi muodostunut kuva siitä, millaiset teemat nuoria kiinnostivat, mutta nämä oletukset eivät pitäneetkään paikkansa työpajan kuluessa. Keväällä 2017 järjestetyissä työpajoissa ohjaajat päätyivät siihen, että ennakkokyselyä ei tehty lainkaan, koska ammattilaiset eivät nähneet sen tuovan esille nuorten todellisia mielenkiinnon kohteita. Tässä yhteydessä voi myös pohtia, olivatko kyselyn kysymykset ja vastausvaihtoehdot sellaisia, joissa nuoret saivat riittävästi omaa ääntään esille. Myöskään kaikki ryhmän nuorista eivät lainkaan päässeet vastaamaan ennakkokyselyyn, jolloin joitain nuorille tärkeitä teemoja saattoi jäädä uupumaan tämän vuoksi.

5.4 Laadullinen sisällön analyysi

Lähestyn aineiston analyysiä laadullisen sisällön analyysin kautta (Liite 4). Tuomi ja Sarajärvi painottavat, että laadullista sisällön analyysiä ei tule pitää vain tutkimusmetodina vaan sitä voi hyödyntää myös teoreettisen tarkastelun kehikkona (Tuominen & Sarajärvi 2018). Usein sisällön analyysin pyrkimyksenä on operationalisoida havainnot yleisimmiksi metahavainnoiksi (Alasuutari 1994, 2009–2014). Aineiston jäsennysperiaatteena olen noudattanut teemoittelua ja teemojen muodostusperiaate on ollut aineistolähtöinen. Analyysiyksikkönä toimivat merkityskokonaisuudet. Aineiston teemoittelun kautta aineistosta esille nousevat erityisesti hallinta, tilallisuus, nuorten vastarinta, sukupuoli ja ohipuhuminen sekä sukupolvien välinen kuilu. Näitä teemoja analysoin seuraavaksi tarkemmin. Pyrin myös liittämään nämä aineistosta nousseet teemat osaksi hallinnan ja vastarinnna teoreettista tarkastelua.

5.4.1 Häilyvät asiantuntijuuden rajat – seksuaalikasvatus hallinnan areenana

Foucault on nostanut esille, kuinka seksuaalisuudesta ei ole suinkaan vaettu, vaan siitä on pyritty puhumaan jatkuvasti. Tämä on paradoksaalista, sillä samaan aikaan seksuaalisuus on ollut voimakkaan rajoittamisen kohteena. Tämän Foucault näkee tyypillisenä seikkana länsimaiden tavalla käsitellä seksuaalisuutta. Tämä on ollut Foucaultin mukaan nähtävissä jo 1700-luvulta lähtien. (Foucault 1998, 19–20). Kun lähdetään etsimään alkulähdettä seksuaalisuudesta puhumisen tarpeelle vastaan tulee tunnustuksen perinne, jonka taustana on keskiajalta alun perin lähtöisin olevat uskonnolliset tunnustukset ja rituaalit, joissa seksuaalisuus oli olennainen aihe, tunnustuksen kohde. Siirryttäessä 1900-luvun alkuun tätä tunnustuksen perinnettä jatkettiin yhteiskunnissa kuulusteluilla ja neuvonnalla. Instituutioihin tämä sama ajattelu levisi psykoanalyysin avulla 1900-luvun alkupuolella Euroopassa. Psykoanalyysissä oltiin hyvin kiinnostuneita tulkitsemaan ihmisiä juuri heidän seksuaalikäyttäytymisen kautta. (Foucault 1998, 46–58.) Seksuaalikasvatus voidaan nähdä jatkeena tällä tunnustuksen ja seksuaalisuudesta puhumisen perinteelle.

Seksuaalikasvatuksessa voidaan nähdä tarve valistaa nuoria seksuaalisuudesta, sillä usein oletuksena on, että nuoret eivät saa tarpeeksi tietoa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista ja näin ollen heiltä puuttuu jotain oleellista ymmärrystä. Ammattilaisten oletuksesta huolimatta nuoret sitä vastoin painottivat oman tiedollisten valmiuksien riittävyyttä (Liite 5), jolloin nuorille seksuaalikasvatus ei edustakaan välttämättömyyttä vaan jotain, minkä ammattilaiset ovat katsooneet nuorille tärkeäksi ilman, että nuoret ovat voineet itse vaikuttaa tähän näkemykseen. Seksuaalikasvatustyöpajat voidaan nähdä ammattilaisten tapana hallita nuorten seksuaalisuutta ja pyrkiä ohjaamaan nuoria normin mukaiseen seksuaaliseen käyttäytymiseen.

Tunnustamiskäytäntö teki mahdolliseksi tuottaa seksuaalisuutta yhteiskunnallisen voimankäytön välineeksi, jota voitaisiin käyttää ihmisen seksuaalisuuden hallitsemiseksi, muokkaamiseksi ja kesyttämiseksi. Esimerkiksi heteroseksuaalisuudesta, joka keskittyy lisääntymiseen, tehdään yhteiskunnallinen normi. Tällöin kaikki muu nähdään poikkeamaksi tästä norminmukaisesta käyttäytymisestä, jolloin poikkeavat seksuaalisuudet patologisoidaan. Samanaikaisesti tunnustamiskäytäntö vaikutti ihmisiin myös yksilötasolla. Se antoi mahdollisuuden paitsi analysoida heidän yksilöllisiä piirteitään, myös hallita ja kesyttää sitä. Samoin se antoi hallitukselle mahdollisuuden jatkuvasti puuttua ihmisten kehoihin, käyttäytymiseen ja terveyteen päivittäisessä elämässä. Siksi seksuaalisuudesta ja seksuaalisista aiheista tuli Foucaultin mukaan kiinnostavia kohteita esimerkiksi biolääketieteessä, väestötieteessä, koulutuksessa, psykologiassa, psykiatriassa, taloustieteessä. (Foucault 1998, 46–58.)

Seksuaalikasvatus on osa yhteiskunnallisia käytäntöjä, joilla tuotetaan seksuaalisuutta. Työpajaa varten toteutetun alkukyselyn (Liite 5) mukaan oppilaat kokivat, että he olivat joko saaneet jo tarpeeksi tai liian paljon seksuaalisuuteen liittyvää tietoa, mutta työpajan ohjaajat kokivat vahvasti nuorten tarvitsevan lisää ohjausta. Ohjaajat pyrkivät paikkaamaan nuorten oletettuja tiedollisia aukkoja lämmittelyharjoitusten muodossa.

Työpajakertojen alussa yleensä fasilitaattorit ohjasivat lämmittelyharjoituksia, joiden tarkoituksena oli lisätä keskustelua seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista työpajojen aikana. Yleensä nämä harjoitukset valmisteltiin työpajojen ohjaajien toimesta junassa, kun olimme matkalla pitämään työpajoja. Suunnitteluun ei siis

jäänyt juurikaan aikaa. Yksi näistä harjoituksista käsitteli seksuaalisuuteen liittyviä myyttejä.

Myytti: Ainoa oikea parisuhdemalli on miehen ja naisen välinen parisuhde

Nuori1: Jotkut varmasti ajattelevat näin.

Nuori2: Ääriuskonnoissa seksi hyväksytään vain avioliitossa.

Nuori3: Aikuisten välinen sopimus. Kunhan ei eläimiin ja lapsiin sekaannuta.

Keskustelu usein käytiin muutamien nuorten välillä muiden pysyessä enimmäkseen hiljaa. Useat nuoret eivät ottaneet väitteisiin lainkaan kantaa.

Myyttiharjoituksessa tarkoituksena oli ottaa kantaa väitteeseen liikkumalla luokassa samaa mieltä – eri mieltä -akselilla.

Nuori4: En jaksa.

Nuori5: Henkisesti ollaan tuolla toisella puolella luokkaa.

Syksyn 2016 työpajojen havainnointi

Nuorilla selvästi oli laaja-alainen näkemys ihmisen seksuaalisuudesta ja siitä, että on olemassa erilaisia parisuhteita, jolloin absoluuttinen väittämä ei ole kovin mielekäs tapa käsitellä seksuaalisuuden moninaisuutta. Vaikka nuorilla selvästi oli mielipiteitä esitettyihin väittämiin, heistä kaikki eivät kokeneet mielekkääksi työskentelymuotoa, jossa piti liikkua ilmaistakseen oman mielipiteensä. Tämä saattoi olla kapinaa työpajaa kohtaan, mutta myös tulisi huomioda, että osa nuorista oli arkoja esittämään omia mielipiteitään muiden nähden seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista, jolloin toiminta puetaan arkuuden sijaan kapinaksi.

Kuten aiemmin toin esille työpajojen asiantuntijat olivat keskenään erimielisiä siitä, kuinka hyvin nuorten osallisuus toteutui työpajojen aikana. Paljon riippuu siitä, kuinka osallisuus halutaan määritellä ja mitä osallisuustoiminnalla tavoitellaan.

Seuraavaksi nostan esille tarkempaan tarkasteluun seikan, joka vaikuttaa suuresti nuorten osallisuuden toteutumiseen, mutta joka usein jää piiloon, niin että ammattilaiset harvoin itse näkevät tätä omassa toiminnassaan. Nimittäin nuoriin kohdistetun hallinnan ja ohjaajien valtaposition nuoriin nähden.

Foucault kuvaa tätä hallintaa kurinpidossa tapahtuneiden muutoksien kautta, jolloin koston ja ruumiillisen rangaistuksen ajatuksesta on siirrytty näkemykseen kurinpidon kasvattavasta luonteesta, ja tällöin tarkoituksena on rankaisun avulla synnyttää yhteiskuntakelpoisia yksilöitä. Foucaultin mukaan tämä on selvimmin nähtävissä vankilan toiminnassa, mutta samat mekanismit ovat havaittavissa myös muun muassa kouluissa, toimistoissa ja mielisairaaloissa. Tällaisessa kurinpidossa pyritään minimoimaan fyysinen kuritus, sillä tarkoitus on tehdä hallinnasta mahdollisimman huomaamatonta, jolloin vallanalaiset eivät sitä ole tietoisia tästä hallinnasta. Toivottavaa on, että hallinnan alaiset yksilöt tiedostavat toivotunlaiset käyttäytymiskoodit ja muodostavat itsekurin, jolloin valvonnasta tulee tarpeetonta, koska yksilöt itse kontrolloivat omaa käyttäytymistään. Tällöin pieni joukko kontrolloi laajempaa joukkoa ihmisiä etäisyyden päästä pitkän ajan kuluessa niin, että kontrollin alaiset eivät yleensä huomaa asiaa ja luulevat tekevänsä sitä, mitä ovat tekemässä, vapaaehtoisesti. (Foucault 1980, 120–151.) Itse pyrin tarkastelemaan, kuinka Foucaultin ajatus kaikkialle soluttautuneesta hallinnasta sopii kouluympäristöön ja nuorten työpajoihin, missä nuoret ovat jo valmiiksi tottuneet opettajien harjoittamaan hallintaan. Tällöin nuorille on hyvin selvää, että ammattilaiset antavat tietyt ohjeet, joiden mukaan toimitaan eikä tätä juurikaan kyseenalaisteta.

Erilaiset ammatilliset ryhmät ovat luoneet tekniikoita, joilla kontrolloida ihmisryhmiä. Usein ihmiset sisäistävät nämä vaatimukset, jolloin syntyy itsekontrollia. Ammattilaiset harjoittavat kontrollia kolmen päätekniikan avulla: leimaamisen, tiedon keruun ja suoran visuaalisen valvonnan avulla. (Foucault 1980, 120–151.) Seksuaalikasvatuksen kontekstissa leimaamista tapahtuu, kun nuoret nähdään tietämättöminä ja pelätään riskikäyttäytymistä. Työpajojen aikana nuorilta kerätään tietoa, jotta toimintaa pystyttäisiin kohdentamaan tälle ikäluokalle entistä paremmin, eli toisin sanoen tehostamaan kontrollia. Visuaalinen valvonta aiheuttaa sen, että nuoret kokevat olevansa valvottuja, silloinkin kun

tosiasiassa kukaan ei kontrolloi toimintaa, jolloin syntyy sisäinen itsekontrolli. Tämän voi nähdä kouluympäristössä toteutuvan, kun nuoret ovat sisäistäneet koulun säännöt ja odotukset toivotusta käytöksestä. Työpajan aikana tämä oli nähtävissä siinä, että nuoret noudattivat tarkasti annettuja ohjeita, eivätkä pyrkineet tuomaan juurikaan esille omaehtoista toimintaa, mikä olisi radikaalista poikennut ammattilaisten valmiista suunnitelmista.

Syksyn 2016 ryhmän opettajan toimesta oli luotu valmiiksi dirskurssi tietämättömistä nuorista, jolloin nuoret leimattiin automaattisesti seksuaalisuuden suhteen osaamattomiksi. Tämä leima tietämättömistä nuorista loi tarpeen ammattilaisten väliintulolle, jolloin ammattilaiset pyrkivät muuttamaan nuorten käytöstä normien mukaiseksi välittämällä tietoa oikeanlaisesta seksuaalikäyttäytymisestä. Nopeasti työpajojen ohjaajat kuitenkin huomasivat, että heille syntynyt mielikuva seksuaalisesti riskikäyttäytyvistä nuorista ei pitänytkään paikkaansa.

Tavoitteena ammattilaisten harjoittamalla hallinnalla on kontrolloida hallittavia yksilöitä etäisyyden päästä, jolloin kyseessä ei ole vain sääntöjen noudattaminen. Yksilö luulee tekevänsä asioita omasta halustaan, kuten työpajoissa aiheen ja menetelmän valitseminen valmiista listasta. Tämä voi sisältää tunnetta itsensä kehittämisestä ja toteuttamista. Kuitenkin vaihtoehdot ovat valmiiksi rajatut ja, kun vaihtoehtoja rajataan, nuorille syntyy oletus siitä, millainen toiminta on toivottavaa ja he toimivat näiden oletuksien mukaan.

Kritiikki Foucaultin teoriaa kohtaan koskee sitä, että se keskittyy enemmän kontrolloijiin kuin hallinnanalaisiin yksilöihin (Kerr 1999, 201–202). Jotta tämä puoli ei jää käsittelemättä, otan myöhemmässä luvussa tarkasteluun nuorten osoittaman vastarinnan työpajatoimintaa kohtaan. Tämä vastarinta voidaan tulkita vastareaktionä aikuisten harjoittamille kontrollointitoimille.

5.4.2 Kouluympäristö osallisuuden paikkana

Koulu ympäristönä asettaa omat rajoituksensa nuorten osallisuuden toteutumiselle. Käsittelen seuraavaksi, millaisena paikkana koulu näyttäytyy osallisuuden toteutumisen näkökulmasta.

Tiloja on mahdollista luokitella tiukoiksi ja väljiksi sen mukaan, kuinka paljon nuorilla on liikkumisvapautta tilan sisällä. Toiset tilat ovat kontrolloidumpia kuin toiset. Osassa tiloissa on pyritty suunnittelemaan nuorisolähtöisesti, jolloin nuorten tarpeet ja toiveet tilojen suhteen nousevat keskiöön. Nimenomaan nuorten käyttöön tarkoitettu tila ei ole automaattisesti väljä, koska tilan käyttöön voi liittyä monenlaista kontrollointia esimerkiksi siitä, millainen toiminta tilassa on sallittua. Aikuisilla on suuri rooli tilan normittamisessa, mutta myös nuoret itse luovat sääntöjä, mikä asettaa tilalle rajoituksia. (Kiilakoski ym. 2011, 89–91.)

Havainnoimani työpajat pidettiin suurimmaksi osaksi koululuokassa, mikä asetti rajoituksia sille mitä tilassa pystyttiin tekemään. Eräs ohjaaja toi esille pienryhmän tunnelman vapautuneen, kun hän kävi tupakalla yhden ryhmän kanssa. Silloin oli mahdollista käydä intiimimpää keskustelua nuorten kanssa, kun muut opiskelijat tai ohjaajat eivät olleet kuulemassa keskustelun kulkua. Tilojen toimimattomuus voi aiheuttaa ongelmia työskentelylle, niin kuin eräs ammattilainen tuo haastattelussa esille.

...musta siinä oli tilahaaste, et välillä ryhmätyötä tehdään niin, et tyypit on viis rivissä. Et se oli...ainoa kerta, kun meillä oli luokkatila, niin se tuntu kyllä toimivan paremmin ja sit viimeisellä kerralla me oltiin sellasessa liikuntasalissa, missä oli sellaset rastiradat ja se toimi, et siinä me oltiin ohjaajina rasteilla. Mut sekin oli tilana ehkä liian iso, mut kuitenkin.

Haastattelu 2: Osallisuuden asiantuntija

Koululla on tärkeä rooli osallisuuden mahdollistajana ja syrjäytymisen ehkäisyssä. Nuorten osallisuuden astetta voidaan kuvata kiinnittymisellä koulun rutiineihin ja toimintoihin.

Tämä ei ole kuitenkaan yksiselitteistä, jos osallisuutta tarkastellaan nimenomaan kouluympäristössä, koska monelle nuorelle muut harrastusryhmät tai muut yhteisöt ovat koulua merkittävämpiä. (Poikkeus ym. 2013, 111–114.) Kouluissa osallisuus keskittyy oppilaskuntien aktiivisille nuorille, koska kouluista usein puuttuu käytännöt, joiden avulla nuoret saisivat äänensä kuuluviin päätöksenteossa. Koulu on instituutiona myös hyvin aikuisvetoinen, mikä ei kannusta nuoria osallistumaan. (Kiilakoski 2014, 44.)

Kouluympäristö voidaan nähdä osallisuutta rajoittavana paikkana, koska nuoret ovat tottuneet hyvin aikuisvetoiseen toimintaan tässä ympäristössä. Tällöin, vaikka nuorille tarjottaisiin mahdollisuus vapaampaan toimintaan, nuoret saattavat tottumuksesta toimia aiemmin opittujen mallien mukaan. Tämä näkyi erityisesti työpajojen aikana toteutuneissa projektitöissä, joista suurin osa oli konventionaalisia, kuten esimerkiksi juliste tai esitelmä. Nuoret myös esittelivät omat työnsä hyvin koulumaisesti luokan edessä seisten, vaikka tästä ei oltu annettu mitään ohjeistusta, kuinka töiden esittely tulisi toteuttaa. Voikin olla, että jos työpajat olisi toteutettu jossain nuorille rennommassa ympäristössä nuorten olisi myös ollut helpompi erottaa työpajat pakollisesta kouluopetuksesta. Nyt työpajat toteutettiin koulupäivän aikana luokassa, jolloin nuoret saattoivat mieltää työpajat osaksi opetusta.

Tilan lisäksi koulu rajoittaa osallisuutta erilaisten kasvatuksellisten tavoitteiden kautta. Tällöin osallisuus saa tietyt raamit, mitä se määritelmällisesti on ja mitä se ei ole. Koulumaailmassa puhutaan demokratia- ja kansalaisuuskasvatuksesta.

Kansalaiskasvatuksessa keskeistä on itsenäisesti ajattelevien yksilöiden kasvattaminen niin, että he ovat valmiita toimimaan yhteiskunnassa aktiivisesti. Tämän vuoksi voidaan sanoa kansalaiskasvatuksen olevan ytimeltään aktiivisten kansalaisten kasvattamista. Aktiivinen kansalaisuus ei kuitenkaan ole automaattinen taito, vaan vaatii opettelua ja ohjausta. Tämän vuoksi koulu voidaan nähdä keskeisenä areenana, joka mahdollistaa nuorille näitä oppimisen ja vaikuttamisen paikkoja. (Koskinen 2010, 20–21)

Kansalaisuuteen kasvaminen on vuorottelua itsenäisyyden ja ohjauksen välissä. Varsinkin nuoret usein nähdään ohjauksen tarpeessa oleviksi, jolloin keskiöön nousee kurin ja tiettyjen sääntöjen mukaan toimiminen. Paradoksaalisesti kuitenkin yhteiskunnassa toimivalta kansalaiselta kuitenkin odotetaan itsenäisyyttä, vaikka nuorille toimijoille tätä ei suotaisikaan. (Gordon & Lahelma 2002, 4.) Kouluissa tämä näkyy kasvatustavoitteissa, joiden mukaan nuorista tulisi kasvattaa yhteiskunnan täydellisiä jäseniä, jotka tietävät oikeutensa ja velvollisuutensa. Nuorille tämä näyttäytyy epätäydellisenä prosessina, joka häämöttää tulevaisuudessa, vaan ei tässä hetkessä. (Gordon ym. 2000, 17–32.)

Nämä ihanteet aktiivisesta kansalaisesta ovat myös näkyvissä työpajoissa, joissa tavoitteena on nuorten tiedollisten taitojen kasvattamisen kautta saada nuoret ottamaan osaa seksuaalikasvatuksen sisällön tuottamiseen projektitöiden kautta. Myös tässä oletuksena on, että nuorilla ei ole kaikkea tarvittavaa tietoa seksuaalisuudesta, mutta riittävän ohjauksen avulla nuoret pääsevät aktiiviseen rooliin työpajojen menetelmien kehittäjinä.

5.4.3 Ohipuhuttu nuoruus

Tarkastelen seuraavaksi aineistoa ohipuhumisen ja sukupolvien välisen kuilun kautta. Tässä yhteydessä voidaan puhua myös uusavuttomuuspuheesta, jolloin nuorempi sukupolvi saa osakseen arvostelua vanhempien sukupolvien taholta. Taustalla on odotukset tietyistä taidoista, mitkä pitäisi olla omaksuttuna tiettyyn ikäkauteen mennessä. Tämä on yhteydessä ikävaiheisiin liittyvien normatiivisten odotusten kanssa. Olen olemassa odotuksia sen suhteen, millainen on oikelainen aikuisuus, johon liittyy täysivaltainen aktiivisen kansalaisen ihanne. (Raitanen 2001, 201–202.) Tällaisten ihanteiden vuoksi myös nuoruuteen ladataan odotuksia, sen suhteen millaisia tiedollisia ja taidollisia valmiuksia nuorilla on.

Erityisesti tämä näyttäytyi työpajoissa syksyn 2016 työpajan kohdalla, jossa nuorten oma luokanopettaja esitti huolensa nuorten seksuaalisesta riskikäyttäytymisestä. Tälle opettajan esittämälle huolipuheelle ei kuitenkaan löytynyt perusteita työpajojen aikana. Nuoret eivät

tuoneet esille työpajoissa tai ennakkokyselyssä millään tavalla, että tällainen holtiton käyttäytyminen pitäisi paikkansa.

Tämä opettajan esille tuoma huoli nuorten käytöksestä myös ohjasi työpajojen ohjaajien valmistautumista työpajaan, koska he olettivat, että nuorten kanssa pitäisi puhua riskikäyttäytymisestä ja omista rajoista.

Työpajanohjaaja 1: Täytyy huomioda nämä opettajan esittämät seikat

Työpajanohjaaja 2: Meidän täytyy ottaa tämä huomioon ennakkokyselyssä

Työpajanohjaaja 1: Saa nähdä mitä sieltä tulee

Oletuksena oli, että opettajan esittämät seikat nuorten holtittomasta seksuaalikäyttäytymisestä nousivat esille ennakkokyselyn kartoituksessa tai viimeistään projektitöiden aikana, jonka aiheena oli omat ja muiden rajat. Näin ei kuitenkaan käynyt, vaikka tämä projektin aihekin lisättiin projektitöiden listaan lähinnä sen vuoksi, että se herättäisi keskustelua nuorten keskuudessa.

Voidaan olettaa, että opettajan huoli oli enemmän seurausta sukupolvien ohipuhumisesta ja ymmärtämättömyydestä, jolloin opettaja tulkitse huolen kautta asioita, jotka nuorille eivät näyttäytyneet seikoilta, joista olisi pitänyt olla huolissaan.

5.4.4 Vastahakoinen nuori kohtaa innokkaan opettajan

Nuoret eivät pelkästään ota passiivisesti vastaan heihin kohdistettuja hallinnantoimija, vaan pyrkivät myös osoittamaan omaa tyytymättömyyttään monin tavoin. Seuraavaksi kuvaan tätä nuorten toimintaa hiljaisena vastarintana, joka voi myös jäädä ammattilaisilta huomaamatta.

Hiljainen vastarinta kuvastaa arjen vastarintaa ja niitä keinoja, joita arkielämässä vallanalaiset käyttävät valtaapitäviin. Vastarinta on mahdollista jakaa avoimeen ja hiljaiseen vastarintaan. Avoin vastarinta usein käsitteellistetään

kansalaistottelemattomuudeksi ja aktivismiksi. Hiljainen vastarinta puolestaan jää helposti näkymättömäksi. Hiljainen arkipäivän vastarinta on nähty marginaalistettujen ryhmien keinona vastustaa vallitsevaa järjestelmää. Hiljainen vastarinta voi saada moninaisia ilmenemismuotoja. Se voi näyttäytyä vaikenemisena, ulkopuolelle jättäytymisenä, asioiden välttelynä, vaikeuttamisena tai huomion siirtämisenä epäolennaiseen. (Lehtola & Autti 2019, 7–9)

...asennetta siellä tuli esiin niin, että äänestettiin niin sanotusti jaloillaan, et joku saattoi lähteä tauolla pois ja tätä siellä oli kyllä näkyvissä. Ja sit siellä oli aika paljon tässä kevään ryhmässä sellaista hälinää ja häiriökäyttäytymistä. Haastattelu 1: Seksuaalikasvatuksen asiantuntija

Hiljaisen vastarinnan analyysiin liittyy kuitenkin useita tulkinnallisia haasteita. Esimerkiksi haastattelut mahdollistavat tutkimuskohteiden oman näkemyksen esiin nousemisen, mutta muistitietoon perustuva menetelmä ei välttämättä tuota objektiivista tietoa. Ihmiset eivät välttämättä myöskään tiedosta omaa toimintaansa vastarinnaksi. (Lehtola & Autti 2019, 13.) Tämä pätee myös nuorten kohdalla niin, että heidän vastarintansa työpajaa kohtaan ei aina ole tiedostettua vastarintaa, vaan tiedostamatonta toimintaa, mikä syntyy turhautumisesta työpajan sisältöä kohtaan.

Tällaisessa toiminnassa, mikä tulkitaan vastarinnaksi, ei tavoitteena ole toiminnan täydellinen hajottaminen, vaan horjuttaminen niin, ettei tilalle tule mitään uutta hallinnanelementtiä. (Certeau 1984, 34–39.) Tällainen vastarinta voi antaa nuorille enemmän tilaa omaan toimijuuteen, kun hetkellisesti ammattilaisten kontrolli horjuu.

Ja sit siellä oli aika paljon tässä kevään ryhmässä sellaista hälinää ja häiriökäyttäytymistä. Mut se on ehkä, jos 25 nuorta miestä on samassa auditoriossa tai luokassa, niin sitä hälinää ja hälyä tulee. Sitä oli välillä todella paljon ja sit sellasta, et joku saattoi sytyttää jonkun tulitikun palamaan ja sit siitä tuli hirvee säätö. Et sellasta ihmeellistä.

Haastattelu 1: Seksuaalikasvatuksen asiantuntija

Työpajoissa esiin noussut oppilaiden vastarinta (myöhästely, passiivisuus, häiriökäyttäytyminen) voidaan tulkita taktiikaksi, mikä ei pyrkinyt kokonaan kumoamaan seksuaalikasvatustunteja, vaan osoittamaan pienimuotoisella vastarinnalla oppilaiden näkemyksiä opetusta kohtaan.

Tarkoituksena on edistää ryhmien omia projektitöitä, mutta yhdestä ryhmästä puuttuu puolet oppilaista, mikä hankaloittaa työskentelyä. Ryhmän tarkoituksena oli tehdä projektityö käsitellen seksitapoja.

Ohjaaja: Miten teidän kannattaisi nyt edetä?

Nuori1: En mä tiedä. Laitoin ryhmään (WhatsApp) viestiä (niille, jotka eivät ole paikalla).

Nuori1: En nyt tiedä. Pitäis varmaan ekaks kattoo otsikko ja sit ladella kuvia.

Nuori2: En jaksa nyt keskittyä tähän.

Nuori3: Nyt on kurjaa, kun ei ole porukkaa paikalla.

Ohjaaja: Mitäs sovittiin, että teidän piti tehdä tälle kerralle?

Nuori1: Piti käydä seksikaupassa, mutta unohdettiin.

Syksyn 2016 työpajan havainnointi

Usein lapsuuden instituutioiden tavoitteet ovat kauniita, mutta ne päätyvät toiminnassaan kontrolloimaan lapsia ja nuoria, kun ne tavoittelevat normien mukaisten aktiivisten kansalaisten kasvattamista. Poliitikan toimenpiteiden tarkoituksenmukaisuutta harvoin kysytään politiikan kohteilta, vaan politiikan tavoitteet ja tarpeet määritellään nuorten ulottumattomissa. Tällöin politiikan toimenpiteet kuvaavatkin nuorten tarpeiden sijaan enemmän aikuisten ja ammattilaisten tarpeita (Anttila 2012, 16–19.)

Havainnoimassani luokassa opettajalla ja työpajan toteuttajilla oli selkeästi erilainen näkemys nuorten tarpeista verrattuna nuorten omiin näkemyksiin. Luokan opettajan mukaan nuoret tarvitsivat tietoa liittyen omiin seksuaalisiin rajoihin, mutta nuoret itse eivät tuoneet tätä lainkaan esille. Opettajan huolipuhe ohjasi työpajan toteuttajien mielikuvia seksuaalisesti holtittomista nuorista jo ennen työpajojen aloitusta. Tämä huoli nuorista ohjasi työpajojen vetäjiä miettimään etukäteen, mitä nuoret tarvitsevat seksuaalikasvatukselta, kaventaen nuorten mahdollisuuksia tuoda esiin omia ideoitaan, mikä oli projektin alkuperäinen tarkoitus. Nuoret itse olivat sitä mieltä, että heillä on jo riittävästi tietoa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista ja heidän mukaansa työpajat tulisi suunnata heitä nuoremmille.

Seksuaalikasvatushankkeen hankesuunnitelmassa tuotiin esille tavoite luoda nuoria puhuttelevaa ja tavoittavaa seksuaalikasvatuksen toimintamallia. Havainnointien mukaan nuoret eivät kuitenkaan olleet halukkaita käsittelemään seksuaalisuuteen liittyviä asioita, vaan heidän puheensa keskittyi tekniseen puheeseen projektien toteutuksesta. Työpajojen vetäjillä oli ongelmia tasapainoilla sen suhteen, kuinka paljon nuoret tarvitsevat ohjausta. Hankkeen tavoitteena oli nuorten aktiivisuus ja osallistuminen, mutta ilman ohjaajien läsnäoloa ei syntynyt juuri lainkaan keskustelua seksuaalisuuden teemasta.

“Et oli sitä porukkaa, jotka osallistu tosi intensiivisesti ja sit oli jotain siltä väliltä ja sit oli niitä, jotka ei osallistunut. Et ne saatto olla paikalla, mut joitten kanssa piti...mä esimerkiksi neuvottelin yhen nuoren miehen kanssa siitä, että mikä on hänen osallistumisensa taso sitten siellä. Sovittiin, että hän on paikalla, mut hän ei osallistu tehtäviin.” Haastattelu 1: Seksuaalikasvatuksen asiantuntija

Joillekin osallistumista voi olla jo se, että tulee paikalle ja kertoo jonkun hyvin pienen toiveen oman tekemisensä suhteen. Puolestaan joku haluaa itse järjestää tapahtuman. Tai joku haluaa itse vaikuttaa rakenteisiin ja olla mukana päättämässä yhteisistä asioista. Näin ollen nuorten lähtökohdista riippuen osallistumisen aste voi nousta.

5.4.5 Tietäväiset tytöt, tietämättömät pojat

Seksuaalikasvatuksen lähtökohdat eivät ole neutraaleja, sillä lähtöoletuksena seksuaalikasvatuksen kohteena ovat sukupuolisesti jaetut tytöt ja pojat, ja heidän seksuaalisuuteensa suhtaudutaan lähtökohtaisesti hyvin eri tavalla. Kasvattajien peräänkuuluttama turvallinen ja normin mukainen hyvä seksuaalisuus on jotain, jonka tytöt pystyvät omaksumaan, mutta pojat eivät. Tämän vuoksi tytöistä tulee lähes automaattisesti seksuaalikasvatuksen kohteita, mihin seksuaalikasvatuksen ammattilaisten huomio kiinnittyy. Tälle vastakohtana on suhtautuminen poikien seksuaalisuuteen siten, etteivät nämä samat kasvatustoimenpiteet päde heihin. Poikien seksuaalisuus nähdään asiana, joka on villimpään, kaukana normeista ja turvallisuudesta. Täten nämä seksuaalikasvatukseen sisäänluetut oletukset sukupuolten eroista automaattisesti ulossulkevat pojat, koska normien mukainen seksuaalisuus käsitetään hyvin suppealla tavalla. (Yesilova 2001, 192–203.)

Nenola tuo esille, miten ihmisten olemista ja käyttäytymistä tulkitaan sukupuolittuneiden stereotyyppien lävitse. Hän jakaa nämä stereotypiat olemus- ja roolistereotyyppioihin. Olemusstereotypiat kertovat, millaisina naiset ja miehet halutaan nähdä ja roolistereotypiat ilmaisevat sitä, millaisiin tehtäviin miehet ja naiset nähdään sopivina. (Nenola 1986, 101–102).

Sukupuolta on kiinnostava tarkastella kontekstissa, jossa syksyn 2016 työpajojen luokka koostui lähes yksinomaan naisista (yhtä miestä lukuunottamatta). Voikin kysyä, johtuiko ryhmän opettajan huoli luokan oppilaiden seksuaalisesta käytöksestä siitä, että lähes kaikki oppilaat olivat naisia. Kohdistuuko opettajien taholta naisiin yhä erilaista moraalista huolta verrattuna poikiin? Tällaista samanlaista huolipuhetta ei ollut nähtävissä kevään 2017 ryhmän kohdalla, mikä pääsääntöisesti koostui nuorista miehistä.

Syksyn 2016 työpajojen opiskelijat toivat myös useasti työpajojen aikana esille kahtiajakoa siihen, että hevosalan opiskelijat ovat lähes poikkeuksetta naisia, mutta ammattiratsastajat ovat miehiä ja myös tallit ovat usein miesten omistuksessa. Eräs

työpajan ohjaaja toi esille mietteitään hevosalalle tyypillisistä sukupuolittuneista stereotyypioista.

Ohjaaja: Onko edelleen niin, että naiset on niitä, jotka hoitaa hevosia ja miehet sitten raivopäissään piiskaavat hevosia eteenpäin. (Luokan ikkunasta on näkymä raviradalle, jossa miehet ohjastavat hevosia.)

Etnografinen havainnointi syksyn 2016 työpajassa

Hevosopiskelijoihin verrattuna kevään 2017 ryhmä oli miesvoittoinen datanomiopiskelijoiden ryhmä, johon oli yhdistetty turvallisuusalanopiskelijat, joiden joukossa oli muutamia naisia. Tämän ryhmän osallistujat olivat syksyn 2016 ryhmään verrattuna nuorempia, mikä heijastui heidän valmiuteensa puhua seksuaalisuuteen liittyvistä teemoista. Tässä miesenemmistöisessä ryhmässä opiskelijat eivät olleet halukkaita tuomaan esille omaa tietämättömyyttään ja kysymykset esitettiin enemmän vitsin muodossa. Työpajojen ohjaajien mukaan ryhmien eroja selitti sukupuolta enemmän ikärakenne. Kevään ryhmän opiskelijat olivat nuorempia, minkä vuoksi työpajat katsottiin heille onnistuneemmaksi kokonaisuudeksi, koska se palveli enemmän heidän tiedontarpeitaan verrattuna syksyn ryhmään. Kevään ryhmän osalta ohjaaja toi esille omia stereotyyppisiä oletuksiaan liittyen datanomi- ja turvallisuusalan opiskelijoihin.

...joku turvallisuusalakin, et sitä ihan mietin, et mikä niistä tekee semmosia, niin sehän on tietyllä tavalla, et jos vaikka vartijaksi kouluttautuu, niin sehän on sosiaalinen ala ja siinä ollaan asiakkaan kanssa jatkuvassa asiakaspalvelukontaktissa. Ja kyllähän niiden pitää sit olla sellasia ihmisiä, jotka voi kaikenlaista ja kaikenlaisten asioiden kanssa olla, et on se aika eri tyyppistä. Niin se on aivan selvää, et ne on myös opiskelijoina ulospäinsuuntautuneempia ehkä sillei jotenkin vuorovaikutteisempia (verrattuna datanomiopiskelijoihin)

Haastattelu 2: Osallisuuden asiantuntija

Nämä ammattilaisen oletukset tietyn ammattialan opiskelijoista voivat ohjata sitä, kuinka työpajojen sisältöä suunnitellaan. Kevään työpajojen kohdalla nuosi esille, että miesvoittoisen ryhmän ei katsottu olevan valmiita pidempään projektiin, vaan työpajojen rakennetta muutettiin niin, että opiskelijat tekivät yhden suuremman projektin sijaan pienempiä tehtäviä. Tässä ryhmässä ohjaajat kokivat vuorovaikutuksen opiskelijoiden kanssa haastavammaksi verrattuna hevosalanopiskelijat, jotka olivat valmiimpia keskustelemaan seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista ja näin ollen myös ohjaajat pääsivät luontevammin teeman äärelle opiskelijoiden kanssa. Kevään ryhmässä opiskelijat olivat vastahakoisempia kommunikoimaan, jolloin ohjaajien piti motivoida nuoria enemmän ja houkutella erilaisin pelillisin ja kevyemmin menetelmin nuoria aiheen äärelle.

5.5 Oma henkilökohtainen orientaationi nuorten osallisuuteen

Istun kokouksessa, jossa tarkoituksena on suunnitella tulevia työpajoja nuorille. Itse olen kokouksessa lähinnä sivustaseuraaja ja varsinaiset kokouksen edustajat ovat osallisuuden ja seksuaalikasvatuksen ammattilaisia. Tosin heistä vain yhdellä on aiempaa kokemuksesta seksuaalisuuskasvatuksesta, mikä käy pian ilmi yhden osallistujan kysyessä: “Voidaanko vielä kerrata, mitä transsukupuolisuus tarkoitti?” Työpajan pitäjät olivat selvästi huolissaan omasta tiedollisesta osaamisestaan, mutta heidän pitäisi pian pitää seksuaalikasvatukseen liittyviä työpajoja nuorille. Pääkaupunkiseudulla toimiva ammattioppilaitos oli valikoitunut työpajan pitopaikaksi ja ammattioppilaitoksen yhden luokan luokanvalvoja oli ilmaissut huolensa luokkansa seksuaalikäyttäytymistä kohtaan. Tämä huoli selvästi vaikutti työpajojen suunnitteluun, koska taustalla oli ajatus, että nuorilta luultavasti puuttuu jotain sellaista tietoa seksuaalikäyttäytymisestä, mitä heillä tulisi olla. Tarkoituksena oli tehdä kaksi työpajojen sarjaa, joiden aikana kokeiltaisiin erilaisia nuoria osallistavia menetelmiä työpajojen aikana.

Työpajojen suunnittelussa koin ongelmalliseksi sen, että osallisuuden ammattilaisilla ei ollut aiempaa seksuaalikasvatustaustaa, joten heidän oli haasteellista miettiä, mikä toimisi juuri tässä kontekstissa. Tässä yhteydessä käytettiin vain vähän aikaa sen pohtimiseen,

kuinka ammattikoululaiset saataisiin puhumaan seksuaalisuudesta työpajojen ohjaajien kanssa.

Olen työskennellyt useissa järjestöissä, jotka omalla toiminnallaan pyrkivät lisäämään nuorten osallisuutta. Usein toistuu kaava, jossa osallisuuden ammattilainen on sopinut opettajan kanssa ajankohdan, jolloin järjestetään oppitunti esimerkiksi seksuaalisuuteen, alkoholikäyttäytymiseen tai globaalikasvatukseen liittyen. Yleensä toimintatapa noudattelee samaa kaavaa, vaikka järjestön teemalliset painotukset voivat vaihdella. Työskennellessäni osallisuuden parissa aloin pohtimaan, toteutuuko osallisuus tilanteissa, joissa ammattilainen pitää esitelmää luokan edessä, oppilaat kuuntelevat ja välillä osallistuvat keskusteluun tai tekevät määrättyjä tehtäviä. Tällainen asetelma harvoin perustuu nuorten vapaaehtoisuuteen, koska toiminta järjestetään koulupäivän aikana. Toisaalta nuoret tarvitsevat vielä toiminnassaan aikuisen ohjausta, joten miten löytää tasapaino nuorten osallisuuden ja ohjauksen tarpeen ristipaineessa.

Tämän tutkielman pääpaino on pääkaupunkiseudulla toimivan järjestön seksuaalikasvatustyöpajoissa, jotka järjestettiin vuosien 2016–2017 aikana. Tämän lisäksi olen toiminut myös useammassa muussakin nuorten osallisuutta edistävässä järjestössä vuosien 2015–2019 aikana niin työntekijänä kuin myös vapaaehtoisena ja käytän myös tätä kertynyttä ammattiosaamistani tulkitessani tutkimusaineistoa.

6 Johtopäätökset – Aidon osallisuuden jäljillä

Osallisuus ei näyttäydy yksiselitteisenä ilmiönä, vaan paljon riippuu siitä, kuinka laaja-alaisesti osallisuutta tarkastellaan. Onko se osallisuutta, että nuori on jollain tavalla mukana toiminnassa edes hyvin pienen panostuksen verran. Vai tulisiko nuoren olla mukana jo hankkeen suunnitteluvaiheessa, jolloin nuorten oma näkemys nuorille tärkeistä asioista tulisi vahvemmin esille?

Minulla on kolme tutkimuskysymystä, joihin pyrin tutkielmani johtopäätöksissä vastaamaan.

1. Kuinka nuorten osallisuus toteutuu nuorisojärjestön toiminnassa, jonka tavoitteena on nuorten osallisuuden ja aktiivisen kansalaisuuden edistäminen?
2. Millaisia valtapositiioita ja hallintaa nuoriin kohdistuu osallisuutta edistävässä toiminnassa?
3. Kuinka nuoret reagoivat osallisuutta edistäviin toimenpiteisiin?

6.1 Kuinka nuorten osallisuus toteutuu nuorisojärjestön toiminnassa, jonka tavoitteena on nuorten osallisuuden ja aktiivisen kansalaisuuden edistäminen?

Osallisuuden määrittely ei ole yksiselitteistä ja myös työpajan vetäjien kesken oli epäselvyyttä siitä, mitä sillä tarkoitetaan, kun osallistetaan. Kumpikaan havainnoiduista nuorten ryhmistä ei olisi itse pystynyt luomaan tyhjästä asioita ilman minkäänlaista ohjausta. Tämän vuoksi ammattilaisten tehtäväksi jää luoda raamit projekteihin ja ylipäänsä näihin työpajoihin. On toinen kysymys, kuinka paljon nuoret pystyvät itse olemaan mukana esimerkiksi päättämässä teemoista tai menetelmistä ja, miten he kykenisivät itse kehittämään toimintaa. Tämä oli hyvin haasteellista ammattilaisten näkökulmasta, koska nuoret eivät olleet kovin motivoituneita osallistumaan sillä intensiteetillä, että he olisivat halunneet viedä osallistumista seuraavalle asteelle. Tämän vuoksi hanke herätti kysymyksen siitä, vastaako se projektin tavoitteisiin nuorten osallisuuden edistämisestä, ja miten laajalti pystytään osallisuutta toteuttamaan seksuaalikasvatustyöpajoissa.

Seksuaalikasvatus aiheisessa toiminnassa ammattilaisilla olisi hyvä olla vahva osaaminen kyseisestä aihealueesta. Niillä asiantuntijoilla, jotka ohjaavat seksuaalisuuteen liittyvää työpajaa, olisi hyvä olla valmiudet vastata seksuaalisuuteen liittyviin kysymyksiin ja keskustella niistä enemmän kuin kuka tahansa voi tehdä. Tämä tuo uskottavuutta työpajaan myös nuorten silmissä, jotta he kokevat ammattilaisten olevan valmiita puhumaan seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista.

Nyt työpajakokonaisuuteen oli valittu asiantuntijoita, jotka olivat asiantuntijoita seksuaalisuus teemassa ja asiantuntijoita, jotka olivat asiantuntijoita osallistavissa menetelmissä. Asiantuntijoiden olisi pitänyt tehdä tiiviimpää yhteistyötä, koska eri näkökulmien yhteen sovittaminen ei sujunut saumattomasti. Toinen vaihtoehto olisi, että työryhmässä olisi ollut useampi seksuaalikasvatuksen asiantuntija, jotka olisivat olleet enemmän vastuussa keskustelusta, ja siitä kuinka syvälle keskustelu menee sekä tietopohjan antamisesta. Epäselvyyttä ammattilaisten keskuudessa tuotti myös hankkeen tavoitteet, jolloin heräsi kysymys, annetaanko tietoa vai tutkitaanko sitä. Heräsi myös pohdintaa, miten eri menetelmät toimivat ja, miten eri menetelmistä saa muodostettua järkevän työpajakokonaisuuden.

Uudenlaisille opetusmenetelmille on tilausta ja erityisesti seksuaalikasvatuksen tiimoilta voisi olla hyvä kehittää tällaista työpajamaista toimintaa, jossa yhdistyvät elämykselliset ja kokemukselliset elementit. Toiminnassa tulisi pyrkiä sellaiseen sisältöön, mikä herättää syvempää keskustelua, kyseenalaistamista ja toisaalta myyttien sekä normien purkamista. Laajempana tavoitteena tulisi olla nuorten ajattelun kehittäminen. Ei vain riitä, että nuorilla annetaan tietoa, vaan pitäisi pystyä antamaan myös työkaluja kriittiseen ajatteluun.

Hanketta voisi viedä eteenpäin tekemällä lisää kokeiluja eri oppilaitoksissa ja eri alan opiskelijoiden keskuudessa. Tällöin voisi testata, miten riippuvaisia saadut tulokset ovat ryhmadynamiikasta. Tällaisten kokeilujen pohjalta olisi mahdollista kirjoittaa menetelmäopas, jota opettajat voisivat itsenäisesti käyttää seksuaalikasvatuksen tukena.

Projektin aikana heräsi kysymyksiä siitä, kannattaako vanhemmille opiskelijoille, yli 20-vuotiaille, pitää tämän sisältöisiä työpajoja, kun nuoret toivat itse esiin, etteivät he kokeneet kuuluvansa työpajojen kohderyhmään. On myös mahdollista tarkastella sitä, miten vanhemmille opiskelijoille voisi pitää seksuaalikasvatusta. Mitä ammattilaiset tekivät tässä kohdassa väärin, että nuorille tuli sellainen olo, etteivät työpajat ole heitä varten? Mahdollisesti ammattilaisilla saattoi olla jotain sellaista asennetta, ajatusta, tai käytettyjä menetelmiä, mitkä eivät sopineet ikäryhmälle. Toinen kysymys on, onko absoluuttisesti niin, että tälle ikäryhmälle ei kannata edes yrittää pitää tämän sisältöisiä työpajoja.

Hankkeen aikana oli selvästi nähtävissä, mikä oli otollisin ikäryhmä tämän sisältöiselle työpajalle. Lisäselvitystä vaatisi sen selvittäminen, toimivatko samat menetelmät kaikissa saman ikäryhmän parissa tehtävissä työpajoissa. Mitkä ovat ne seikat, jotka toimivat erityisen hyvin nuorten keskuudessa osallisuutta edistävässä toiminnassa? Onko edes mahdollista saada kehitettyä sellaisia menetelmiä, mitkä olisivat kaikille sopivia?

Tämän hankkeen myötä voi pohtia, millä tavoin osallistamista tehdään ja minkä asteista se on. Mikä on riittävää ja mikä on tarpeeksi, kun puhutaan nuorten osallisuuden kehittämisestä? Millä tavoin osallisuutta voidaan hyödyntää seksuaalikasvatuksessa? Osallistumisen aste voi kasvaa vaiheittain nuorten omien tarpeiden mukaan, mutta tämä ei tapahdu kaikilla nuorilla samaan aikaan. Voidaan pohtia, kuinka nuorille annetaan osallisuuden mahdollisuuksia seksuaalikasvatuksessa. Miten nämä mahdollisuudet toimisivat niin, että kaikki nuoret pääsisivät osallistumaan toimintaan haluamallaan tavalla? Kuitenkin nuorten motivointi on aina haaste. Tässä ammattilaisen rooli on tärkeä, koska hänen vastuullaan on osata motivoida ja puhua nuorten omaa kieltä. Kun motivaation saa herätettyä, niin nuoret usein haluavat myös tutkia näitä asioita ja uskaltavat enemmän kysyä, heittäytyä sekä lähteä mukaan. Ydinkysymys on, miten osallistamista ja osallisuutta voidaan tukea niin, että seksuaalikasvatustoimintaan on helppo lähteä mukaan, sillä se ei ole kaikille kovin yksinkertainen aihe lähestyä. Miten arvioida hankkeen onnistumista yleispätevin mittarein, kun nuorten osallistumisen taso on erilainen?

Erilaisille ryhmille toimivat erilaiset menetelmät. Ammattilaisten mukaan miesvaltaiselle kevään ryhmälle ei olisi voinut teettää pitkää projektia, joka tehtiin naisvaltaisen ryhmän kanssa. Pitkän projektin aikana taas koettiin ongelmalliseksi, että osallistavia menetelmiä ei pystytty juurikaan kehittämään menetelmien ja kokeilujen vähyyden vuoksi, vaikka tämä oli koko hankkeen tavoitteena.

On nähtävissä tiettyjä trendejä, mitkä menetelmät toimivat parhaiten. Nuorten parissa työskennellessä lyhyet harjoitukset ovat hyviä, koska ne menevät ajallisesti nopeasti ja kukaan ryhmässä ei ehdi tuskastua. Kuitenkin kevyempien harjoitusten aikana ohjaaja voi

jakaa tietoa yllättävän paljon eri tilanteissa ja kysellä, miksi nuori ajattelee tietyllä tavalla .

Työpajojen tavoitteena oli keskustella nuorten kanssa seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista, ja kokeilemalla kehittää osallisuutta tukevia menetelmiä. Työpajojen alussa oli kunnianhimoisempi tavoite mahdollisimman laaja-alaisesti käsitellä ylipäätään seksuaalisuuden teemaa, mutta työpajojen kuluessa tästä tavoitteesta luovuttiin ja painopiste siirrettiin erilaisten menetelmien kokeiluun. Tällöin oppilaiden tietotason kehittämistä ei pidetty enää päätavoitteena. Lopulta toiminnassa pyrittiin siihen, että erilaisten menetelmien avulla saatiin kehitettyä osallistavaa toimintaa ja nuoret olivat mukana tässä prosessissa. Tietoa seksuaalisuudesta pyrittiin antamaan menetelmien kautta ilman, että sitä olisi alleviivattu nuorille.

Tällaiselle osallistavalle toiminnalle haasteena on, että ammattilaiset tulivat oppilaitoksien ulkopuolelta niin, etteivät he tunteneet näitä oppilaitoksia tai opiskelijoita entuudestaan. Jos työpajojen ohjaajat tunsivat valmiiksi opiskelijat, opiskelualojen erityiskysymykset ja oppilaitoskulttuurin, silloin työpajoihin pystyisi helpommin sitomaan osallisuutta edistävän toiminnan. Tämä tekisi sisällöstä mielekäästä nuorille ja nivoisi toiminnan vahvasti kontekstiinsa.

6.2 Millaisia valtapositiioita ja hallintaa nuoriin kohdistuu osallisuutta edistävässä toiminnassa?

Osallisuuden edistäminen ei ole neutraalia toimintaa, koska se kätkee sisäänsä toiveen siitä, kuinka nuorten tulisi käyttäytyä, ja mitä heidän pitäisi tietää. Osallisuutta edistävässä toiminnassa hallinta näyttäytyy aikuislähtöisenä toimintana. Aikuiset ammattilaiset ovat niitä, jotka suunnittelevat toiminnan ja olettavat tietävänsä nuorten tarpeet.

Työpajoissa ammattilaisten harjoittama hallinta näyttäytyi työpajan suunnittelun, rakenteen ja tilan valinnan kautta. Työpajaan suunniteltu ohjelma oli hyvin koulumaista, mikä ei aina innostanut nuoria ottamaan osaa suunniteltuun ohjelmaan. Työpajan suunnitteluvaiheessa ammattilaisilla oli tietty mielikuva siitä, millaiset kysymykset nuoria

mahdollisesti huolettavat ja, mistä nuoret haluavat keskustella työpajan aikana. Tämä oli kuitenkin luokan oman opettajan huolta, joka ei tullut millään tavoin esille nuorten puheissa. Tällä tavoin aikuisten huolipuheella ohjettiin vahvasti työpajan suunnittelua ilman, että selvitettiin, onko tämä huoli aiheellinen ja nuorista lähtöisin oleva kysymys, johon toivotaan ammattilaisilta apua.

Tätä huolipuhetta voidaan tarkastella myös ohipuhumisen ja sukupolvien välisen kuilun kautta, jolloin huomio kiinnittyy ymmärtämättömyyteen käyttäytymisen eroissa sukupolvien välillä. Opettajan kuuluessa vanhempaan sukupolveen hän on tulkinnut nuorten puheet seksikäyttäytymisestä riskin kautta, kun taas nuorempi sukupolvi näkee saman käytöksen normaalina. Tällöin sukupolvien näkemykset normin mukaisesta seksuaalikäyttäytymisestä eivät kohtaa. Tämä voi osaltaan vaikeuttaa seksuaalikasvatuksessa toteutuvaa osallisuutta, jos nuoret kokevat ammattilaisten taholta paheksuntaa.

6.3 Miten nuoret reagoivat osallisuutta edistäviin toimenpiteisiin?

Nuorten vastarinta työpajoja kohtaan näyttäytyi erityisesti passiivisuutena. Tämä kuitenkin vaihteli paljon nuorten keskuudessa. Oli nuoria, jotka osallistuivat intensiivisesti, nuoria, jotka osallistuivat kohtalaisesti sekä oli myös niitä, jotka eivät osallistuneet lainkaan. Joillekin nuorille pelkkä paikalla olo oli riittävä osallisuudentaso, jolloin ei voi vaatia, että kaikki pystyisivät osallistumaan samalla intensiteetillä.

Nuorten osallisuuden kehittämisessä haastavaa on, että osallistamisen onnistumisen katsotaan riippuvan pitkälti nuorten omasta aktiivisuudesta työpajaa kohtaan. Työpajojen onnistuminen riippuu osallisuuden määritelmästä. Jos nuorten pitäisi jo alusta asti olla kehittämässä ja suunnittelemassa työpajoja, niin siinä mielessä osallisuus ei toteutunut tarkastelun kohteena olleissa työpajoissa. Tällöin paljon riippuu siitä, kuinka tiukasti osallisuus määritellään. Tällaiseen lopputulemaan usein päädytään hankkeissa, koska ammattilaiset saattavat varjella omaa ammattistatustaan ajattelemalla, että nuorilla ei ole

riittävää pedagogista osaamista. Työpajat rakentuivat niin, että niissä pyrittiin käsittelemään aiheita, jotka nuoria liikuttivat ja kiinnostivat. Siellä nostettiin esille nuorten mielenkiinnon kohteita ja yritettiin niiden perusteella rakentaa ohjelmaa. Tässä mielessä osallisuuden voidaan katsoa toteutuneen ainakin joiltain osin. Jos osallisuuden määritelmään suhtaudutaan hyvin tiukasti, niin useimmiten käytännön osallisuusprojekteissa olisi lähes aina parantamisen varaa. Paras vaihtoehto olisi, jos nuoret olisivat itse hakeutuneet hankeeseen mukaan ja muodostaisivat kehittäjäryhmän. Sitten he olisivat jo valmiiksi hyvin motivoituneita tekemään asioita hankkeen eteen. Pelkästään perusopetuksen ohessa ei ole kovinkaan mielekästä tai realististakaan kuvitella nuorten motivoituvan kehittämään toimintaa kovin pitkälle.

Keskustelua oli työpajojen aikana vähän tai nuoret vastasivat vastahakoisesti, mutta nuoret olivat selvästi vastaanottavaisia tiedolle, jonka kokivat ajankohtaiseksi ja mielekkääksi. Ohjaajien täytyy pystyä motivoimaan ja ohjaamaan nuoria, sillä oma-aloitteinen toiminta on monelle nuorelle hankalaa.

Tarkasteltaessa nuorten toimintaa arjen vastarinnan kautta nuorten näennäisesti passiivinen toiminta saakin aktiivisen toiminnan kehiksen. Tällöin nuorten vastahakoisuus on seurausta siitä, ettei työpaja ollut kaikilta osin mielekäs työskentelymuoto nuorille. Jos työpajan sisältö määrittyy tiedon sijaan oletuksilla nuorten tarpeista, nuorten todellisuus voi jäädä kohtaamatta ammattilaisten kuvitelmien kanssa.

Ei ole yksiselitteistä, kuinka osallistavana näitä työpajoja voidaan pitää, mutta tärkeää on, että nuoret pääsevät itse tekemään asioita. Ensiarvoisen tärkeää on, että nuoret saavat itse vaikuttaa, mitä tai miten asioita käsitellään. Tällainen toiminta on myös nuorille mielekästä. Osallistavien työpajojen kautta myös opettajilla on mahdollisuus oppia uusia osallistavia menetelmiä, joita he voivat hyödyntää opetuksessa. Opiskelijoiden motivaatiota ja sitoutumista nostaa, jos he saavat itse tehdä ja osallistua vahvemmin toiminnan sisällön suunnitteluun.

7 Diskussio

Ei ole olemassa yksiselitteistä määritelmää osallisuudelle, mikä pätsi kaikkiin tilanteisiin. Osallistavaa toimintaa voi olla sellainen, missä nuoret ovat vahvasti mukana suunnitteluvaiheesta alkaen, mutta toisaalta kaikilta nuorilta ei voida odottaa yhtä vahvaa osallisuudenastetta, jolloin myös nuoren pienet teot tulisi lukea osallisuutta edistäviksi. Horelli ym. tuokin esille, että osallisuus ei synny tyhjästä, vaan se tarvitsee toteutuakseen tukea ja ohjausta ammattilaisten taholta. Nuorilla harvoin on omaa asiantuntemusta, jonka voimin osallisuus täydessä laajuudessaan voitaisiin saavuttaa ilman ammattilaisten interventiota. (Horelli ym. 2007, 217.) Haasteena onkin nuorten motivointi, koska nuoret eivät lähde toimintaan mukaan, jos se ei ole nuorille riittävän kiinnostavaa ja ajankohtaista. Ammattilaisten tulisi nähdä vaivaa, jotta seksuaalikasvatukseen löydetäisiin nuoria innostavia tulokulmia. Tällöin ammattilaisten oman asiantuntemuksen tulisi olla vahvaa, mikä lisäisi toiminnalle uskottavuutta myös nuorten puolelta. Näin ollen ammattilaisten keskinäisen roolijaon tulisi olla selkeä, jotta vältetään epäselvyyksiltä ja hämmennykseltä sen suhteen, mikä on kenenkin vastuualue. Gretscher huomauttaa, että pahimmillaan osallisuushankeet voivat synnyttää nuorille tunteen epäonnistumisesta, jos aikuiset eivät otakaan vakavasti nuorten esille nostamia ajatuksia (Gretscher 2007, 256–258).

Osallisuutta edistävän toiminnan tulisi olla sellaista, mikä herättää syvempää keskustelua ja kyseenalaistamista. Osallisuutta edistävä toiminta ei ole neutraalia, vaan usein normittavaa, mihin liittyy aktiivisen kansalaisen ihanne. Jones huomauttaa, että nuorten ei kuitenkaan katsota saavuttaneen täyttä kansalaisuutta kaikkine oikeuksineen ja vastuineen, vaan he ovat välivaiheessa. Tällöin nuoriin kohdistetaan odotuksia aktiivisesta kansalaisuudesta, vaikka heillä ei vielä ole kaikkia kansalaisen oikeuksia. (Jones 2012, 247.) Myöskään nuorisjärjestöjen todellisuus ei aina vastaa osallisuustoiminnan ihanteita. Vaikka ammattilaiset tiedostaisivat hankkeen heikkoudet osallisuuden toteutumisen suhteen, heillä on vain vähän vaikutusmahdollisuuksia esimerkiksi resurssien kohdentamisen suhteen.

Osallisuutta edistävä toiminta voidaan nähdä osana kehityssuuntaa, jossa kansalaisia pyritään ohjaamaan ja hallitsemaan erilaisin keinovalikoimin (Kiili 2011, 170). Toisaalta ilmiötä voidaan tarkastella myös sukupolvien välisenä kuiluna ja ohipuhumisena. Tämä auttaa ymmärtämään, kuinka huolipuhe ja nuoriin kohdistettu hallinta voivat olla seurausta ymmärtämättömyydestä nuorten puhetta ja käytöstä kohtaan. Tämä on seurausta siitä, että sukupolvien välistä vuorovaikutusta määrittelevät erilaiset sosiaaliset ja kulttuuriset merkitykset (Alanen 2001, 99). Kun nuorten reaktioita hallintaa kohtaan tarkastellaan arjen vastarinnan kautta, nuorten näennäinen passiivisuus muuttuukin aktiiviseksi toiminnaksi (Lehtola & Autti 2019, 7–16). Tällöin passiivinen käytös onkin reaktio aikuisten sanelemaan toimintaan, joka ei näyttäydy nuorille mielekkäänä.

Osallisuuden toteutuminen ei ole vain yksilön vastuulla, vaan kyse on enemmänkin siitä, kuinka nuorten osallisuus toteutuu järjestelmätasolla (Horelli ym. 2007, 220–222). Usein hankkeiden onnistumista mitataan sen mukaan, kuinka aktiivisesti nuoret ovat mukana. Tarkastelun voisi kuitenkin siirtää koskemaan sitä, millaisia osallisuuden paikkoja toiminta mahdollistaa ja miten ammattilaisten rooli muotoutuu osallisuustyössä.

Tutkimustulosteni rehabiliteettiä lisää erilaisten tutkimusmenetelmien yhdistäminen, triangulaatio, jolloin tulosten oikeellisuutta vahvistaa se, että eri mentelmin on löydetty toisiaan tukevia havaintoja. Tutkielman validiteettiin voi suhtautua kriittisesti, koska nuorten haastattelujen kautta nuorten oma ääni olisi tullut vahvemmin esille. Käytännön syistä johtuen tekemäni haastattelut kohdistuivat työpajat järjestäneisiin ammattilaisiin. Ilman nuorten haastatteluja nuorten vastarinnaksi mielletty toiminta jää tutkielman tekijän omaksi ajatuskehikoksi. Vastarinnaksi mielletty toiminta ei ole välttämättä nuorten näkökulmasta tiedostettua.

Tutkielmani on osa tutkimusperinnettä, jossa tarkastellaan nuoriin kohdistuvaa hallintaa. Huomioni kohteena on osallisuutta edistämään pyrkivä hanke, koska nuorisojärjestöissä osallisuutta edistävään toimintaan suhtaudutaan usein kritiikittömästi. Tällöin pyrkimykset tehdä kaikista nuorista aktiivisia kansalaisia nähdään automaattisesti tavoiteltavana

asiantilana ilman, että huomioidaan tähän tavoitteeseen liittyvä ammattilaisten kohdistama kontrolli nuoria kohtaan. Nuori voi pyrkiä kohti aktiivista kansalaisuutta ammattilaisten määrittämien toimien kautta, mutta mitä tahansa toimintaa ei lasketa osallisuutta edistäväksi. Tällöin nuorten vaihtoehtoiksi jäävät joko toimia asiantuntijoiden määrittämien hyväksytyen mallien mukaan tai ryhtyä omaehtoiseen toimintaa, vaikka tätä ei asiantuntijoiden toimesta määriteltäisi osallisuutta tukevaksi toiminnaksi. Näin ollen nuori voi saada passiivisen toimijan leiman, vaikka nuori omasta mielestään osallistuisikin aktiivisesti johonkin toimintaan.

Saatuja tuloksia voisi hyödyntää tulevien työpajojen suunnittelussa, jos tavoitteena on aidosti nuorten osallisuuden edistäminen. Tällaisen toiminnan järjestäjän olisi hyvä tiedostaa asiantuntijoiden ja nuorten väliset valtapositiot. Tällainen reflektio asiantuntijoiden toimesta voisi lisätä nuorten osallisuuden paikkoja ja herkistää asiantuntijat näkemään toiminnan heikkoudet ja rajoitukset. Tulevaisuudessa huomio tulisi kiinnittää entistä vahvemmin nuorten omaan näkökulmaan ja heidän äänen esiin nostamiseen. Tämä tapahtuu parhaiten niin, että huomio siirretään asiantuntijoiden näkökannoista nuoriin itseensä.

Lähdeluettelo

Aaltonen, Sanna, Berg, Päivi ja Ikäheimo Salla (2015). Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 84.

Alanen, Leena ja Bardy, Marjatta (1990) Lapsuuden aika ja lasten paikka. Tutkimus lapsuudesta yhteiskunnallisena ilmiönä. Sosiaalhallitus, Helsinki.

Aaltonen, Sanna, Kivijärvi, Antti, Peltola, Marja ja Tolonen, Tarja (2011). Ystävyydet. Teoksessa Määttä, Mirja ja Tolonen, Tarja (toim.) Annettu, otettu ja itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään. Julkaisuja 112. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Helsinki.

Anttila, Anna (2012). Kiitos ja etukäteen – Poikien kirjoituksia heitä askarruttavista seksiasioista. Teoksessa Kontula, Osmo (toim.) Mitä pojat todella haluavat tietää seksistä – Tehoa poikien seksuaaliopetukseen (PoikaS-hanke). Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 2012 (55). Väestöntutkimuslaitos, Helsinki.

Anttila, Anu-Hanna (2010). Ohipuhuminen sukupolvien välisissä suhteissa. Teoksessa Anttila Anu-Hanna, Kuussaari Kristiina ja Puhakka Tiina. Ohipuhuttu nuoruus. Nuorten elinolot vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Valtion Nuorisoiain neuvottelukunta, Helsinki.

Alanen, Leena (2001). Polvesta polveen. Sukupolvi sosiologisena käsitteenä ja tutkimuskohteena. Teoksessa Sankari, Anne ja Jyrkämä, Jyrki (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Vastapaino, Tampere.

Alasuutari, Pertti (1994). Laadullinen tutkimus. Vastapaino, Tampere.

Ariès, Philippe (1962) *Centuries of Childhood. A Social History of Family Life*. Ramborn House. New York.

Back, Les (2007). *The Art of Listening*. Bloomsbury, Lontoo.

Certeau, Michel de (1984). *The Practice of Everyday life*. University of California Press, Kalifornia.

De Godzinsky, Virve-Maria (2014). *Lapsen etu ja osallisuus hallinto-oikeuksien päätöksissä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 267*, Helsinki.

Emerson, Fretz ja Shaw (2007). *Participant Observation and Fieldnotes*. Teoksessa Atkinson, Paul, Delamont, Sara, Coffey, Amanda, Lofland, John ja Lofland, Lyn (toim.). *Handbook of Ethnography*. SAGE Publications, Lontoo.

Foucault, Michel (1980). *Tarkkailla ja rangaista*. Otava, Helsinki.

Foucault, Michel (1998). *Seksuaalisuuden historia*. Gaudeamus, Helsinki University Press, Helsinki.

Gordon, Tuula, Hynninen, Pirkko, Lahelma, Elina, Metso, Tuija, Palmu, Tarja ja Tolonen, Tarja (2000). *Koulun arkea tutkimassa. Kokemuksia kollektiivisesta etnografiasta*. *Naistutkimus*, 13 (1), 17–32.

Gordon, Tuula & Lahelma, Elina (2002) *Becoming an adult: Possibilities and limitations – dreams and fears*. *Young*, 10 (1), 2–18.

Gretschel, Anu (2007). *Nuori – Ei asiakkaaksi, vaan vaikuttamaan nuorisotyön keinoin*. Teoksessa Hoikkala, Tommi ja Sell, Anna (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Julkaisuja 76. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, Helsinki.

Gretschel, Anu, Laine, Sofia, Siivonen, Katriina, Peltola, Marja ja Myllyniemi, Sami (2011). Toiminnan esteet. Teoksessa Määttä, Mirja ja Tolonen, Tarja (toim.) Annettu, otettu ja itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään. Julkaisuja 112.

Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Helsinki.

Gretschel Anu (2010). Sanat ja teot kuntapäätäjien ja nuorten keskusteluissa. Teoksessa Teoksessa Anttila Anu-Hanna, Kuussaari Kristiina ja Puhakka Tiina. Ohipuhuttu nuoruus. Nuorten elinolot vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ja Valtion Nuorisoasiain neuvottelukunta, Helsinki.

Halila, Aimo (1949). Suomen kansakoululaitoksen historia. Osa 1. Kansanopetus ennen kansakoulua ja kansakoululaitoksen synty. WSOY, Helsinki.

Hammersley, Martin ja Atkinson, Paul (2007). Ethnography: Principles in Practice. Routledge, Lontoo.

Harrikari, Timo (2011). Lasten, nuorten ja lapsiperheiden pahoinvointi eduskuntaesitysten valossa. Teoksessa Satka, Mirja, Alanen, Leena, Harrikari, Timo ja Pekkarinen, Elina (toim.) Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Vastapaino. Tampere.

Harrikari, Timo (2004a). Alaikäisyys ja rikollisuuden muuttuvat tulkinnat suomalaisessa lainsäätämiskäytännössä. Julkaisuja 48. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Helsinki.

Harrikari, Timo (2004b). From Welfare Policy towards Risk Politics? Teoksessa Helene Brembeck & Barbro Johansson & Jan Kampmann (eds) Beyond the competent child. Roskilde Universitetsforlag, Roskilde. 89–105.

Hellsten, Villiina & Martikainen, Tuomo (2001). Nuoret ja uusi politiikka. Tutkimus pääkaupunkiseudun nuorten poliittisista suuntauksista. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.

Hendrick, Harry (1997). *Constructions and Reconstructions of British Childhood: An Interpretative Survey 1800 to the Present*. Teoksessa James, Allison ja Prout, Alan (toim.) *Constructiong and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. Falmer Press, Lontoo. 34–63.

Horelli, Liisa, Haikkola, Lotta ja Sotkasiira, Tiina (2007). Osallistuminen nuorisotyön lähestymistapana. Teoksessa Hoikkala, Tommi ja Sell, Anna (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Julkaisuja 76. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, Helsinki.

Horelli, Liisa ja Kukkonen, Heikki (2002). Osallistuminen, ympäristö, vuoropuhelu. Teoksessa Bäcklund, Pia, Häkli, Jouni ja Schulman, Harry. *Osalliset ja osaavat kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Gaudeamus, Helsinki.

Horelli Liisa, Kyttä Marketta ja Kaaja, Mirkka (2002). Lasten ja nuorten osallistumista tukevia menetelmiä. Teoksessa Gretschel, Anu (toim.) *Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Artikkeleita osallisuudesta*. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.

Horelli, Liisa, Sotkasiira, Tiina ja Haikkola, Lotta (2004). Nuoret uuden osallistamiskulttuurin tienraivaajina. Teoksessa Paakkunainen, Kari (toim.) *Nuoret ja kunnantalon heikko kaiku. Nuoret kunnallisessa demokratiassa ja paikallisissa vaikuttajaryhmissä*. Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 29, Suomen Kuntaliitto, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 46, Opetusministeriö, Nuorisotutkimusseura, Helsinki.

Hänninen, Sakari (2011). *Epilogi: Vapauden ja kontrollin kaksoissidos*. Teoksessa Satka, Mirja, Alanen, Leena, Harrikari, Timo ja Pekkarinen, Elina (toim.) *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Vastapaino, Tampere.

Inglis, D. ja Thorpe, C. (2012) *An Invitation to Social Theory*. Polity Press, Cambridge.

Jones, Gill (2012). Dynamic and Socially Embedded Biographies of Participation in Youth. Teoksessa Loncle, Patricia, Cuconato, Morena, Munigha Virginie ja Walther, Andreas (toim.) Youth Participation in Europe Beyond Discourses, Practices and Realities. The Policy Press, Bristol.

Kallio, Kirsi Pauliina (2008). The Body as A Battlefield: Approaching Children's Politics. Geografiska Annaler. Series B. Human Geography 90 (3).

Kallio, Kirsi, Stenvall, Elina, Bäcklund Pia ja Häkli, Jouni. (2013). Arjen osallisuuden tukeminen syrjäytymisen ehkäisyn välineenä. Teoksessa Reivinen, Jukka ja Vähäkylä, Leena (toim.) (2013). Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Gaudeamus, Helsinki.

Koskinen, Sanna (2010). Lapset ja nuoret ympäristökansalaisina. Ympäristökasvatuksen näkökulma osallistumiseen. Julkaisuja 98. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Helsinki.

Kiili Johanna (2011). Lasten osallistuminen, kansalaisuus ja sukupolvisuhteiden hallinta. Kunnallisen lapsiparlamenttitoiminnan tarve, toteutus ja tavoitteet. Teoksessa Satka, Mirja, Alanen, Leena, Harrikari, Timo ja Pekkarinen, Elina (toim.) Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Vastapaino, Tampere.

Kiilakoski, Tomi (2014). Koulu on enemmän. Nuorisotyön ja koulun yhteistyön käytännöt, mahdollisuudet ja ongelmat. Julkaisuja 155. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Helsinki.

Kiilakoski, Tommi (2013). Monenkirjavaa vaikuttamista: Nuorten useista kansalaisuuksista. Teoksessa Myllyniemi, Sami. Vaikuttava osa- Nuorisobarometri 2013. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Nuorisosaain neuvottelukunta. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki.

Kiilakoski, Tommi, Gretscher, Anu ja Nivala, Elina (2012). Osallisuus, kansalaisuus, hyvinvointi. Teoksessa Gretscher, Anu ja Kiilakoski, Tomi (toim.) Demokratiaoppitunti: Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki.

Kiilakoski, Tommi ja Gretscher, Anu (2012). Muistiinpanoja Demokratiaoppitunnista. Millainen on lasten ja nuorten kunta 2010-luvulla? Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 57.

Kiilakoski, Tommi, Nivala, Elina, Ryyänen, Aimo, Gretscher, Anu, Matthies, Aila-Leena, Mäntylä, Niina, Gellin, Maija, Jokinen, Kimmo ja Lundbom, Pia (2012). Demokratiaremontin työkaluja. Teoksessa Gretscher Anu ja Kiilakoski Tomi (toim.) Demokratiaoppitunti: Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki.

Kiilakoski, Tomi, Kivijärvi, Antti, Gretscher, Anu, Laine, Sofia ja Merikivi, Jani (2011). Nuorten tilat. Teoksessa Määttä, Mirja ja Tolonen, Tarja (toim.) Annettu, otettu ja itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään. Julkaisuja 112. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Helsinki.

Kontula, Osmo (toim.) (2012). Mitä pojat todella haluavat tietää seksistä - Tehoa poikien seksuaaliopetukseen. Väestöliiton Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 2012 (55). Helsinki.

Kuntalaki. Finlex. Suomen oikeusministeriö ja Edita Publishing Oy.

Laine, Sofia, Gretscher, Anu, Siivonen, Katriina, Hirsjärvi, Irma ja Myllyniemi, Sami (2011). Toiminnan motiivit. Teoksessa Määttä, Mirja ja Tolonen, Tarja (toim.) Annettu, otettu ja itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään. Julkaisuja 112. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Helsinki.

Laitinen, Hanna (2018). Miten ja kenelle valtakunnalliset nuorisojärjestöt legitimoivat toimintansa. Sosiologia. 55 (1), Westermarck-seuran julkaisuja.

Laitinen, Hanna ja Taavetti, Riikka (2016). Valtakunnalliset nuorisojärjestöt ja nuorten osallisuusmahdollisuudet. Yhteiskuntapolitiikka 81(1), 55-68.

Lehtola, Veli-Pekka ja Autti, Outi (2019). Jurnutuksen käsikirja. Teoksessa Autti, Outi ja Lehtola, Veli-Pekka (toim.) Hiljainen vastarinta. Yliopistopaino, Tampere.

Lepola, Outi ja Kokko, Venla (2015). Nuoret poliittisina toimijoina- äänestäminen ei riitä. Verkkojulkaisut. Näkökulmia nro 5. Nuorisotutkimusseura ry. Nuorisotutkimusverkosto.

Myllyniemi, Sami (2013). Vaikuttava osa- Nuorisobarometri 2013. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Nuorisoasiain neuvottelukunta. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki.

Myllyniemi, Sami ja Kiilakoski, Tomi (2013). Nuorten yhteiskunnalliset osallistumistavat ja asenteet. Teoksessa Borg, Sami (toim.) Suomen demokratiaindikaattorit. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 2013 (52).

Mäkelä Outi, Suurpää Leena ja Hämäläinen Päivi (2010). Esipuhe. Teoksessa Anttila Anu-Hanna, Kuussaari Kristiina ja Puhakka Tiina. Ohipuhuttu nuoruus. Nuorten elinolut vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ja Valtion Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Nenola, Aili (1986). Miesayttäminen nainen: Naisnäkökulmia kulttuuriin. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Nuorisolaki. Finlex. Suomen oikeusministeriö ja Edita Publishing Oy.

Paakkunainen Kari (1999). Political Participation of Youth in Finland. Teoksessa Riepl, Barbara ja Winterberger, Helmut (toim.) Political Participation of Youth Below Voting Age. Examples of European Practices. European Centre for Social Welfare Policy and Research, Wien.

Pennanen, Leni (2014). Koulun osallisuustoiminta. Koulunuorisotyö oppilaiden osallisuuden edistäjänä ja peruskoulun kasvatustyön tukena. Sosiaalialan ylempi

ammattikorkeakoulututkinto (Sosionomi YAMK). Opinnäytetyö. Metropolia
Ammattikorkeakoulu.

Pohjola, Kirsi ja Jokinen, Kimmo (2010). Nuoret miehet virtuaalimaailmojen lumoissa. Teoksessa Anttila, Anu-Hanna, Kuussaari Kristiina & Puhakka Tiina. Ohipuhuttu nuoruus. Nuorten elinolot vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Yliopistopaino, Helsinki.

Poikkeus, Anna-Maija, Rasku-Puttonen, Helena, Lerkkanen, Marja-Kristiina, Kuorelahti, Matti, Siekkinen, Martti, Kiuru, Noora ja Nurmi, Jari-Erik (2013). Osallistava koulu syrjäytymisen ehkäisijänä. Teoksessa Rievinen, Jukka ja Vähäkylä, Leena (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Gaudeamus, Helsinki.

Raitanen, Marko (2001). Aikuistuminen—Uusi vaihe elämässä vai uusi elämä vaiheessa? Teoksessa Sankari, Anne ja Jyrkämä, Jyrki (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Vastapaino, Tampere.

Rasmussen, Kim (2004). Places for Children – Children's Places. *Childhood* 11 (2), 155–173. Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Reivinen, Jukka ja Vähäkylä, Leena (toim.) (2013). Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Gaudeamus, Helsinki.

Rinne, Kati (2016). Omat jalat kantaa. Helsinkiläisnuorten kokemuksia hyvinvoinnista. Helsingin kaupungin tietokeskus, Tutkimuskatsauksia, 2016 (1), Helsinki.

Rytioja, Anni ja Kallio, Kirsi Pauliina (2018). Opittua Käsitteistöä vai koettua yhteiskunnallisuutta? Pohdintoja nuorten kansalaisuudesta politiikkakyselyjen valossa. *Sosiologia* 2018 (1). Westermarck-seura.

Satka, Mirja (2011). Varhainen puuttuminen lapsuuden ja nuoruuden riskien hallinnoinnissa. Teoksessa Satka, Mirja, Alanen, Leena, Harrikari, Timo ja Pekkarinen, Elina (toim.) Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Vastapaino, Tampere.

Satka, Mirja, Alanen, Leena, Harrikari, Timo ja Pekkarinen, Elina (2011). Johdatus lasten ja nuorten hallinnan kysymyksiin. Teoksessa Satka, Mirja, Alanen, Leena, Harrikari, Timo ja Pekkarinen, Elina (toim.) Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Vastapaino, Tampere.

Schoultz, Vera (2010). Nuorten poliittinen osallistuminen ja sen murros. Teoksessa Anttila Anu-Hanna, Kuussaari Kristiina ja Puhakka Tiina. Ohipuhuttu nuoruus. Nuorten elinolot vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ja Valtion Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Scott, James C. (1985). Weapons of the Weak – Everyday Forms of Peasant Resistance. Yale University Press, New Haven.

Scott, James C. (1989). Everyday Forms of Resistance. Copenhagen Papers 4, 33–62.

Soininen, Anne (1999). "Semmoinen parempi immeinen" Osallistumisen merkityksiä pohjoiskarjalaisille nuorille. Teoksessa Kuure, Tapio, Kärkkäinen, Kati, Paju, Petri ja Soininen, Anne. Kutsuuko yhteiskunta? Nuoret jäsenyyksiä lunastamassa ja haastamassa. Julkaisuja 10/99. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura, Helsinki.

Suomen perustuslaki. Finlex. Suomen oikeusministeriö ja Edita Publishing Oy.

Suoninen, Annikka, Kupari, Pekka ja Törmäkangas, Kari (2010). Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICC 2009 – tutkimuksen päätulokset. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylä.

Söderlund, Markus (2012). Järjestöt nuorisotyön kehittämisen ympäristönä. Teoksessa Komonen, Katja, Suurpää, Leena ja Soderlund, Markus (toim.) kehittyvä nuorisotyö. Julkaisuja 128. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, Helsinki.

Tervonen, Jussi (2009). Jotus-polku osallistumiseen. Lasten ja nuorten osallistumisen käsikirja. Tampereen kaupunki, Tampere.

The United Nations Conventions On The Rights of the Child (1989). The United Nations. New York.

Thomas, Nigel (2007) Towards a Theory of Children's Participation. International Journal of Children's Rights. Vol. 15(2007), 199–218.

Virtanen, Matti (2001). Fennomanian perilliset – Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka. Väitöskirja. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Tampereen yliopisto.

Yesilova, Katja (2001). Sukupuolittunut seksuaalikasvatus. Sosiologia, 38 (3), 192–203.

Liite 1. Informaatiokirje tutkimukseen osallistuville nuorille

Informaatiokirje

Tanja Neuvonen suorittaa Pro gradu-tutkielman aineistonkeruun (hankkeen nimi poistettu tutkimuksen anonymiteetin suojaamiseksi)-hankkeessa. Pro gradu tutkielma on osa Helsingin yliopistossa suoritettavaa valtiotieteiden maisterin tutkintoa.

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää nuorten asenteita asenteita seksuaalikasvatusta kohtaan. Lisäksi kiinnostuksen kohteena on, palveleeko uudenlainen osallistava seksuaalikasvatus nuorten tarpeita. Aineiston keruu tapahtuu havainnoinnin, haastatteluiden ja kyselyiden avulla.

Yhteystiedot:

Tanja Neuvonen

tanja.neuvonen@helsinki.fi

Puh. 050 5721603

Valtiotieteiden tiedekunta, sosiaalitieteiden laitos, Helsingin yliopisto

Liite 2. Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Olen perehtynyt tutkimushankkeen tarkoitukseen ja sisältöön, kerättävän tutkimusaineiston käyttöön ja arkistointiin sekä tutkittavien oikeuksiin. Suostun osallistumaan tutkimukseen. Voin halutessani peruuttaa tai keskeyttää osallistumiseni tai kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta missä vaiheessa tahansa.

Annan Tanja Neuvosen tutkimushankkeelle suostumuksen käsitellä henkilötietojani (nimi, syntymäaika ja yhteystiedot) tutkimushankkeen aikana. Kerättyä aineistoa saa käyttää ja hyödyntää tutkimustarkoitukseen sellaisessa muodossa, jossa yksittäistä tutkittavaa ei voi tunnistaa.

Päiväys, allekirjoitus ja nimenselvennys

Yhteystiedot (säilytetään erikseen):

Nimi:

Osoite:

Puhelinnumero:

Sähköposti:

Liite 3. Asiantuntijahaastattelujen haastattelurunko

Työpajan onnistuminen ja vertailu kahden työpajan välillä

1. Kerro, millainen mielikuva työpajoista jäi? Miten hyvin ne onnistuivat ammattilaisen näkökulmasta?
2. Mitkä olivat avainmuutokset verrattaessa kahta työpajakokonaisuutta toisiinsa?
3. Millainen rakenne työpajoissa toimi parhaiten?
4. Mitkä menetelmät olivat erityisen toimivia?

Käytännön toteutus

5. Miten nuoret valitsivat aiheen projektityölle? Oliko valmis lista vai jokin muu tapa?
6. Vaikuttiko ryhmien sukupuolijakauma siihe, mitä menetelmät toimivat parhaiten?

Osallisuuden toteutuminen

7. Toteutuivatko hankkeelle asetetut tavoitteet, jos miettii, että päätavoite oli nuorten osallistaminen?
8. Millasta palautetta nuoret antoivat työpajoista?

Nuorten valmiudet käsitellä seksuaalisuus teemaa

9. Miten näet noiden työpajojen perusteella nuorten tietotason? Olivatko nuoret miten tietäviä jo valmiiksi tuohon seksuaalisuuteen liittyen?
10. Miten digitaalisiaatio vaikuttaa nuorten osallisuuden edistämiseen?
11. Onko omat havaintosi työpajoista linjassa sen kanssa, mitä olet huomannut työn kautta nuorten tietotasosta ja asenteesta seksuaalisuuskysymyksiä kohtaan?

Ohjaajien toiminta

12. Millainen oli työpajojen ohjaajien rooli?
13. Osallistuivatko opetusryhmien opettajat jollain tavalla työpajoihin?

Tulevaisuuden hankkeet

14. Olisiko ammattikouluympäristössä enemmän tarvetta tämän tyyppiselle toiminnalle?
15. Mitä työpajojen pohjalta voi oppia? Millaisia jatkokehitysehdotuksia?

Nuorten reagointi

16. Osoittivatko nuoret käytöksellään omaa suhtautumistaan työpajaa kohtaan?

Liite 4. Sisällön laadullinen analyysi

Esimerkki aineiston luokittelusta sisällön laadullisen analyysin avulla

Laadullinen sisällön analyysi	
Havainnot	Teemat
Myöhästely Haluttomuus osallistua Asiattomat kommentit Tulitikun sytyttäminen Haluttomuus osallistua läm- mittelyharjoituksiin	Nuorten vastarinta
Koululuokan formaalisuus Tupakkotauolla vapaampaa puhetta Ahdas tila/auditorio, jossa ryhmätyöskentely haastavaa Liian suuri tila	Tilallisuus
Tyttövaltainen hevosopiskeli- joiden luokka Poikavaltainen datanomi-tur- vallisuusopiskelijoiden luokka Hevosalalla opiskelijat naisia, mutta ammattilaiset miehiä Erot ryhmien tietotasossa	Sukupuoli
Ammattilaisten valmiit suunnitelmat työpajan rakenteesta Projektien aiheet valmiista lis- tasta Kouluympäristö Odotukset nuorten riskikäyt- täytymisestä	Hallinta

Liite 5 Ennakkokyselyn tulokset

Ammattikoulun opetuksessa on puhuttu seksistä ja seksuaalisuudesta?

- 13 vastasi vähän, 2 melko vähän ja 1 melko paljon
- Yksikään vastaajista ei valinnut vaihtoehtoa paljon

Mistä olet saanut tietoa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista?

- Tässä kohdassa tulee huomioida, että vastaaja on voinut valita useammin vastausvaihtoehdon
- Suosituimmiksi tietolähteiksi nousivat kaverit (13), sosiaalinen media (11), koulu (10) ja lehdet (10)
- Vähiten suosiota tietolähteenä saivat sukulaiset (1), asiantuntijat (3), sisarukset (5), kirjat (5) ja radio (5)

Oletko saanut riittävästi tietoa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista?

- 13 vastasi sopivasti ja 3 vastaajan mielestä he ovat saaneet liikaa tietoa
- Yksikään vastaaja ei vastannut saaneensa liian vähän tietoa

Mikä seuraavista asioista kiinnostaa sinua erityisesti? Mistä haluaisit lisätietoa?

- Vastaaja on voinut valita kolme kiinnostuksenkohdetta listalta.
- Eniten kiinnostusta on herättänyt ero (8), seksuaalisuus eri kulttuureissa (5) sekä omat ja muiden rajat (3)
- Vähiten kiinnostusta on herättänyt seksi ensimmäistä kertaa (0), seksuaalinen väkivalta (0), parisuhde (1) ja ehkäisy (1)

Seksistä ja seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista puhuminen on mielestäni

- Suurin osa vastaajista on sitä mieltä, että puhuminen on melko helppoa (8) tai helppoa (6)
- Yhden (1) vastaajan mielestä puhuminen on melko vaikeaa ja yksi (1) vastaaja oli myös sitä mieltä, että puhuminen on vaikeaa.

Minkälaiset menetelmät sopivat mielestäsi parhaiten seksuaalisuuden teemojen käsittelyyn?

- Suosituimpia menetelmiä ovat videot (6), itsenäinen lukeminen kirjoista (5) ja luennot (4)
- Vähiten suosiota herättivät draama (0), väittelyt (0), haastattelut (0), keskustelut isossa ryhmässä (1), esitelmät (1) ja asiantuntijoiden vierailut (1)